

Looduskaitseaduse, jahiseaduse ja riigivaraseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Looduskaitseadus (edaspidi ka *LKS*) võeti vastu 21. aprillil 2004. aastal ning selle eesmärk on looduse kaitsmine selle mitmekesisuse säilitamise, looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku liikide soodsa seisundi tagamisega, samuti loodusvarade säästlikule kasutamisele kaasaaitamisega.

Eelnõukohase seadusega on kavas teha mitu suuremat muudatust:

- sätestatakse raamistik, mis on vajalik looduskaitseaduse ja Euroopa Liidu looduse kaitse eesmärkide tagamiseks, milleks on 30% Eesti maismaa tõhus kaitse riiklikul tasemel;
- täpsustatakse loodusobjektide kaitse alla võtmise korda sätestades, et ettepaneku kaitse alla võtmise algatamise otsustamiseks saab esitada vaid Keskkonnaamet (edaspidi ka KeA);
- luuakse nõuded, et tagada nende alade kaitse, mis on määratud hüvitus- või leevendusaladeks ja kus on vaja rakendada liigile või elupaigale tekitatava kahju kompenseerimiseks meetmeid;
- kaitstaval loodusobjektidel keelatakse lageraie ja veerraie ning täpsustatakse muude raiete tegemise tingimusi;
- täpsustatakse biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamist kaitstavatel loodusobjektidel, keelatakse nende kasutamine, välja arvatud mahepõllumajanduses kasutada lubatud vahendid ja võõrliigi hävitamiseks vajalike vahendite kasutamine.
- maade omandamise regulatsiooni lisatakse erisus, et riik üldjuhul ei omanda kinnisasja, mille puhul oli isikule juba omandamise hetkel teada, et see kavandatakse looduskaitse alla võtta. Muudetakse teadlikult looduskaitseliste piirangutega kinnisasja omandanud isikute puhul hilisemal kaitsekorra rangemaks minekul hüvitamise arvestamist. Ja otsustusõigus kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnisasjade riigile omandamise üle antakse KeA peadirektorile.
- kohalikule omavalitsusele antakse alus omandada kohaliku kaitse alla võetud loodusobjektile asuv kinnisasi, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab.
- Muudetakse §50 lõike 2 kohase nn automaatse püsielupaiga regulatsiooni, lisades võimaluse, et püsielupaik ei moodustu lõikes nimetatud kaitsealuse linnu pesapuu ümber, kui kaitsealune liik on pesa teinud pärast seda, kui alal on rahva tervise või ohutuse huvides antud luba tegevuseks, mille realiseerimist püsielupaiga piirangud välistavad.
- Muudetakse ja korrastatakse vastutussätteid, eelkõige suurendatakse juriidiliste isikute karistumäärasid ja täpsustatakse väärteokoosseisud. Vastutussätete ajakohastamisega viiakse need proportsionaalseks rikkumise iseloomu ja füüsilisele isikule ette nähtud karistumääraga. Samuti korrastatakse loodusobjektile tekitatud kahju hüvitamise sätteid, peamiselt I kategooria liikide ja suurkiskjate korral;
- täiendatakse kavade loetelu, millega lisaks kaitsekorralduskavale määratakse loodusliku metsa- ja sookoosluse taastamiseks vajalikud tegevused. Muudatus on seotud Euroopa Komisjoni algatatud rikkumismenetlusega nr 2022/2002;
- korrastatakse ja täpsustatakse pärandniitude kaitseks kehtestatud korda. Hekseldamine ja niite maha jätmine ilma kaitseala valitseja nõusolekuta keelatakse ja sätestatakse selgemalt keeld sihtkaitsevööndis ja piiranguvööndis poollooduslike koosluste hävitamist või kahjustamist põhjustav tegevus. Samuti muudetakse loodushoiutoetuse rakendamise korda, et seda makstakse ka väljaspool kaitstavat ala.
- jahiseaduse muudatusega täiendatakse keskkonnale tekitatud kahju määratlemist ja kahju arvutamise põhimõtteid ja tõstetakse uluki ebaseadusliku hukkamisega keskkonnale

tekitatud kahju ülemmäär 16 000 euron. Samuti muudetakse jahiseadust selliselt, et jahiluba oleks võimalik väljastada elektrooniliselt ja lisatakse KeA teenistusrelvade loetellu lisaks tulirelvadele ka gaasirelvad..

Lisaks suurematele muudatustele on plaanis täpsustada mitme LKSi sätte sõnastust, et muuta need selgemini mõistetavaks ja üheselt tõlgendatavaks:

- täpsustatakse püsielupaiga (edaspidi ka PEP) mõistet selliselt, nagu seda praktikas tõlgendatakse ja rakendatakse;
- täiendatakse kaitse alla võtmise eelduste loetelu ökosüsteemide sidususe aspektiga, mis annab parema võimaluse tagada ohustatud taime- ja loomaliikide levimis- ja sigimisvõimalused ökosüsteemide vahel ning aitab vältida loodusalade asurkondade geneetilist vaesestumist.
- täiendatakse nende kinnisasjade nimekirja, mille võõrandamisel või asjaõigusega koormamisel peab asjakohane leping sisaldama loodusobjektiga seotud teavet, sinna lisatakse ka kohaliku kaitse alla võetud loodusobjekti ja kaitsealuse liigi leiukohti sisaldavad kinnisasjad;
- tunnistatakse kehtetuks kaitsekohustuse teatiste kättetoimetamise kord, kuna see on juba sätestatud haldusmenetluse seaduses;
- lisatakse võimalus lubada kaitse-eeskirjaga kaitsealade sihtkaitsevööndis (SKV) rajada tee või tehnovõrgu ja -rajatis laiemal eesmärgil (mitte üksnes kaitseala, kinnistu või riigikaitse tarbeks);
- piiranguvööndisse (PV) lisatakse võimalus kaitse-eeskirjaga reguleerida ka maaparandussüsteemide rekonstrueerimis- ja hoiutõid ja täpsustatakse kaitstavatel aladel maaparandussüsteemide käsitlevaid sätteid;
- jäetakse välja veekaitsevööndit käsitlevad sätted, kuna seda reguleerib veeseadus;
- täpsustatakse ranna ja kalda piiranguvööndi ja ehituskeeluvööndi (edaspidi ka EKV) ulatust ja mõisteid, mis iseloomustavad mereranna ja siseveekogude ülejutatavat ala. Lisatakse võimalus ka ranna ja kalda kaitse korraldamiseks koostada kaitsekorralduskava;
- antakse väljaspool kaitstavat ala tiheasustusalal ehituskeeluvööndi vähendamise üle otsustamine kohalikule omavalitsusele, et suurendada nende autonoomiat kohaliku elu korraldamisel.
- lisatakse võimalus ranna ja kalda piiranguvööndis KeA nõusolekul riigikaitsetegevuste korral sõita mootorsõidukiga väljaspool selleks määratud teid;
- ehituskeeluvööndi sätetes täpsustatakse linna mõistet, kuna haldusreformiga moodustati mitu linna, mille koosseisus on ka hajaasustusalasid ning kus väiksem ehituskeeluvöönd ei ole põhjendatud;
- tiheasustusalal puude raie sätet täiendatakse ja muudetakse üheselt arusaadavaks, et kohalik omavalitsus (edaspidi ka KOV) saab vajaduse korral reguleerida ja loastada tiheasustusalal nii üksikpuude kui ka nende osade raiumist ning kehtestatakse raie tõttu tekkiva kahju või ökosüsteemiteenuse vähenemise hüvitamiseks asendusistutuskohustus. Samuti lisatakse võimalus kohalikul omavalitsusel kehtestada loodusväärtuste väljaselgitamiseks haljastuse inventeerimise kord ja kohustus enne kavandatavat ehitustegevust nõuetekohaselt haljastus inventeerida.
- täpsustatakse isendi mõistet tehingute tegemisel, et nn isendi laiem mõiste (hõlmab lisaks tooteid) rakendub ka kodumaiste kaitsealuste liikidega tehinguid tehes. Praegu kehtib isendi laiem mõiste üksnes ohustatud liikidega kauplemise rahvusvahelise konventsiooniga (CITES) kaitstud liikide isenditega tehtavate tehingute korral;
- täpsustatakse veeliiklusrajatise mõistet. Täpsem mõiste on veeliiklust reguleeriv rajatis.
- täpsustatakse § 50 kohaseid, nn automaatse püsielupaiga kitsendusi, mis puudutavad sõidukitega sõitmist ja maakaabelliinide rajamist;

- välja jäetakse täiendus, et I kaitsekategooria loomaliigi surmamise erand kehtib üksnes imetaja kohta. Samuti lisatakse välja jäänud viide, et ka I kategooria looma surmamisest tuleb teavitada Keskkonnaametit;
- mittekaitsealuste loomade surmamist reguleeriv säte tunnistatakse kehtetuks, kuna selliste loomade surmamist reguleerib juba loomakaitseseadus;
- täpsustatakse võõrliike ja kodumaiste liikide võõrsilt sissetoodud isendeid käsitlevaid sätteid. Täpsustatakse võõrtaimeliikide loodusesse levitamise keeldu ning lisatakse täpsustus ka tegevuste kohta, mille eesmärk on võõrliikide arvukuse või leviku suurendamine looduses või on see sellise tegevuse tagajärg. Võõrliikide ümberasustamise säte viiakse kooskõlla sätte algse mõttega ehk tehistingimustes ümberasustamise kord kehtib üksnes looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide korral. Ja võõrliike käsitlevat korda täiendatakse sättega, mille eesmärk on lubada pidada loomaliigi isendit, mis omandati enne selle liigi looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide nimekirja kandmist, kuni looma eluea lõpuni, kui välistatakse isendi paljunemine ja loodusesse pääsemine;
- lisatakse säte, mis annab selge kohustuse teatud võõrliikide tõrjet teha maaomanikul või maa valdajal;
- korrastatakse lindude ja nahkhiirte märgistamise korda. Märgistada võib ainult atesteeringut omav isik ja atesteerimine ning märgiste väljastamine muudetakse tasuliseks;
- lisatakse abitus seisundis oleva looma mõiste ja häiritud või hüljatud looma elujõulisuse taastamise määratlus ning täpsustatakse vastavat regulatsiooni;
- korrastatakse III kategooria liikide isendite ja selgrootute loomade loodusest eemaldamise korda, muutes selle selgemaks, et vältida olukorda, kus teaduseesmärgil III kategooria taimede korjamine on rangemini reguleeritud kui nende taimede lihtsalt korjamine. Muudetakse ka olukord, kus mittekaitsealuste selgrootute loomade püüdmine ja surmamine on rangemalt reguleeritud kui kaitsealuste selgrootute korral;
- ajakohastatakse Euroopa Liidu hülgekaubandust reguleerivate määruste viiteid.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Seaduseelnõu ja seletuskirja on koostanud Kliimaministeeriumi elurikkuse kaitse osakonna nõunikud Kadri Alasi (tel 626 2882, kadri.alasi@kliimaministeerium.ee), Merike Linnamägi (tel 626 2900, merike.linnamagi@kliimaministeerium.ee), Marika Erikson (6262880, marika.erikson@kliimaministeerium.ee), Mariliis Paal (tel 6262875, mariliis.paal@kliimaministeerium.ee) ja peaspetsialist Kris Heinsoo (tel 6272319, kris.heinsoo@kliimaministeerium.ee) ning metsaosakonna jahinduse nõunik Aimar Rakko (tel 626 2808, aimar.rakko@kliimaministeerium.ee). Vastutussätete muutmise peatükk on koostatud koostöös Keskkonnaametiga.

Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Džein Aunre (tel 626 0738, dzein.aunre@kliimaministeerium.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud teiste menetluses olevate eelnõudega.

Eelnõu on seotud ELi õiguse rakendamisega. Sisulisest küljest on eelnõul puutumus Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 1143/2014 looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide sissetoomise ja levimise ennetamise ja ohjamise kohta ning nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta;.

Vastutussätete muutmine on seotud karistusõiguse revisjoni eelnõuga 554 SE¹. Karistusõiguse revisjonist, mille tulemusena võeti vastu ja jõustus 01.01.2015 karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seadus, jäid välja keskkonna valdkonda jäävate seaduste, sh looduskaitseaduse muudatused, mida toonane Keskkonnaministeerium oli asunud kodifitseerima. LKSi vastutussätete ajakohastamisel on lähtutud karistusõiguse revisjoni põhimõtetest, mis on kajastatud karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas.

Vastutussätetel on vormiline puutumus järgmiste ELi õigusaktidega, mille järgi rikkumised eraldatakse eri väärtekoosseisude alla:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 511/2014 geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokollist tulenevate kasutajate jaoks ette nähtud vastavusmeetmete kohta liidus;
- 2) nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta;
- 3) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1007/2009 hülgetoodetega kauplemise kohta;
- 4) nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97 looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel.

Eelnõukohase seadusega muudetakse looduskaitseaduse redaktsiooni RT I, 11.06.2024, 10; jahiseaduse redaktsiooni RT I, 27.09.2023, 3 ja riigivaraseaduse redaktsiooni RT I, 06.07.2023, 84.

Seaduse vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääle enamus.

Seaduseelnõu on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega, kuna planeeritavate sätetega ei piirata ebaproportsionaalselt kodanike põhiõigusi ega kehtestata põhiseadusega vastuolus olevaid kohustusi. LKS § 20 lõike 1¹ punktides 1 ja 3 nimetatud juhul ja kaitse alla võtmise menetluse ajal kinnisasja teadlikult looduskaitsealuste piirangutega kinnisasja omandanud isikule kinnisasja riigile võõrandamise muudatustega seatavat põhiseaduslikku riivet õigustab ülekaalukas avalik huvi, mis seisneb riigi raha mõistlikus ja säästlikus kasutuses.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõukohase seaduse eesmärk on ajakohastada looduse kaitseks kehtestatud korda. Lisaks suurematele, sisulistele muudatustele täpsustatakse mitmete sätete sõnastust, et muuta need selgemaks ja looduskaitsega seotud raamistik üheselt mõistetavaks, vähendades sel viisil vaidlustega, sh eriti kohtuvaidlustega kaasnevat töökoormust ning ressursikulu.

Eelnõu mõningate punktide ettevalmistamisele eelnes väljatöötamiskavatsus (EIS toimiku nr 16-1029). Väljatöötamiskavatsus (VTK) käsitles riigi ostueesõiguse kaotamist kinnisasja võõrandamisel, vastutussätete korrastamist (karistusmäärade ajakohastamist ja väärtekoosseisude täpsustamist) ning looma tekitatud kahju ennetamiseks rakendatud abinõudele tehtud kulutuste piirmäära tõstmist. Kooskõlastusprotsessis ei esitatud nimetatud muudatuste kohta vastuväiteid. Tehti ettepanekuid seletuskirja täiendamiseks ja täpsustamiseks, mida eelnõu koostamisel ka arvestati. Ostueesõiguse kaotamist ja loomakahjude sätteid menetleti eraldi eelnõu 301 SE raames.

¹ <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seondult%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>.

Enamike punktide korral ei olnud VTK kohustuslik, kuna nende rakendamisega ei kaasne olulist õiguslikku muudatust ega muud olulist mõju või on muudatused vajalikud Eesti suhtes Euroopa Komisjoni algatatud rikkumismenetluse (nr 2022/2002) tõttu.

Täpsemad eesmärgid iga punkti kohta eraldi on välja toodud seletuskirja peatükis 3.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb neljast paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse looduskaitseadust.

Punktidega 1 ja 7 täiendatakse § 2 lõikega 3 ja paragrahvi 13 lõikega 3. Selle täiendusega sätestatakse eesmärk kaitsta riiklikult Eesti maa-alast 30 protsenti. 30% Eesti maismaa loodusväärtuste tõhus kaitse on oluline ökoloogiline siht, mis aitab tagada looduse suuremat vastupidavust ka muutuvates kliimatingimustes ning kindlustada hea elukeskkonna säilimine tulevastele inimpõlvadele.

30% maismaa kaitse tagamise eesmärgiks on kindlustada läbi põlvkondade kestev kaitse Eesti looduse tuumikaladele ning kõigile Eesti loodusele omastele ökosüsteemidele, liikidele ja nende elupaikadele. Eesmärgiks on hallata kõiki kaitsealasid tulemuslikult, tagada neile parimatel teadmistel tuginev püsiv kaitse ja hea ökoloogiline seisund ning määrata selleks kindlaks selged kaitse-eesmärgid ja -meetmed ning seirata neid asjakohaselt.

Muudatus on seotud Euroopa Liidu elurikkuse strateegiaga aastani 2030, mille peamiseks eesmärgiks on kaitsta õiguslikult vähemalt 30% maismaast. Samuti on eesmärgiks lõimida loodusvõrgustikku ökoloogilised koridorid ning kaitsta rangelt vähemalt kolmandikku kaitsealadest, sealhulgas kõiki veel alles olevaid loodus- ja põlismetsi.

Riikliku kaitse all mõeldaks riiklike kaitsealade, hoiualade, püsielupaikade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse alla võtmist, ranna- ja kalda kaitset (va tiheasustusalad), lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade kaitset, vääriselupaikade kaitset riigi maal, Loodusdirektiivi (LoD) I lisa elupaikade ning loodus- ja põlismetsade kaitset riigi maal ning I ja II kategooria liikide kaitset looduskaitseaduse §55 lõike 7 kohase isendikaitse regulatsiooni alusel (taimede, samblike ja seente keskkonnaregistrisse kantud kasvukohtade kaitse). Sealjuures on ranna ja kalda kaitseks plaanis koostada kaitsekorralduskava, mis saab aluseks nende võõndite kaitse regulatsiooni ülevaatamisel ja vajadusel muutmisel, et oleks tagatud sealsete liikide ja elupaikade soodne seisund.

Riikliku kaitsega alad moodustavad loodusvõrgustiku tuumalad, mis koos lisanduva rohevõrgustiku elementidega ja maastike mitmekesisuse tagamisega kindlustavad ka liikide leviku ja ökosüsteemide sidususe.

Täna on kaitstavate loodusobjektidena (kaitsealad, püsielupaigad, üksikobjektid) riikliku kaitse all 20,8% (940 000 ha) maismaast. Sellele lisanduvad ranna ja kalda kaitsevööndid (v.a tiheasustusalad) (230 000 ha), VEP-d (20 000 ha), I ja II kategooria taime-, seene- ja samblike kasvukohad (6000 ha), lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigad (1400 ha), Natura elupaigatüübid riigimaal (48 000 ha) ning projekteeritavad kaitstavad alad (53 000 ha). Kokku ligikaudu 1 301 000 ha ehk 28,7%, millele lisandub elurikkuse strateegia eesmärkide täitmiseks loodus- ja põlismetsade ning väärtuslike soo- ja niiduelupaikade kaitse tagamiseks nende kaitse alla võtmine riigimaal. See protsess on veel pooleli.

Kui mainitud siht on saavutatud, kuid looduskaitsest vajakutest lähtuvalt on asjakohane täiendavalt loodusväärtusi riikliku kaitse alla võtta, siis saab Keskkonnaamet seire- ja teadusandmetele tuginedes kaaluda looduskaitse seisukohast vähemväärtuslike või looduskaitse väärtuse kaotanud alade riikliku kaitse alt välja arvamist ja vajadusel nende

soovitamist vabatahtlikesse looduskaitsealगतustesse. Erandiks on siinkohal Natura võrgustiku alad, kus välja arvamise võimalused tulenevad loodusdirektiivist ja kus liikmesriigi kaalutus on viidud peaaegu nullini.

Kaitse all oleva 30% maismaa kaitse eesmärkide tulemuslikkust ja tõhusust hindab regulaarselt Keskkonnaamet, kes vajadusel kaasates liikide- ja elupaikade eksperte teeb olemasolevatele andmetele ja kogunenud teadmistele tuginedes ettepanekud uute kaitsevajakute tekkimisel väiksema kaitsevajadusega alade kaitse alt välja arvamiseks või kaitse tulemuslikumaks korraldamiseks.

Ühiskonna praegune ootus on nii stabiilne majanduskeskkond, kui ka Eesti loodusruumi säilimine. Kindla raami seadmine püsiva riikliku kaitse vaatenurgast annab selguse kõigile.

Seadusemuudatus ei käsitle mereala kaitset, millega tegeletakse eraldi merekaitser reformi raames.

Punktiga 2 täpsustatakse § 4 lõike 5 punktis 1 püsielupaiga mõistet. Määratlust „kaitsealuse looma sigimisala või muu perioodilise koondumise paik“ muudetakse, et ei tekiks vaidlust, kas see ikka katab liigi elupaiga kõiki olulisi osi (pesa, pesapaik, pesamets, toitumisala, aga ka perioodiliselt kasutatav talvituskoh ja liikumiskoridor). Kehtiv termin „perioodiliselt kasutatav koondumispai k“ katab kindlasti küll talvitumiskohti ja ka lindude rändepeatuskohi, kuid võib jääda ebamääraseks näiteks elupaikade vahel loomade liikumisteede korral, kus loomad ei koonu ega pruugi peatuda. Sõnastust täpsustatakse selguse huvides ja tarbetute vaidluste vältimiseks olukordades, kus liigi liikumise eripärast sõltuvalt (nt lendorav liugleb puult puule hüpates ega ole eriti võimeline maad mööda liikuma) on vaja tagada liikumiskoridoride säilimine. Kohtuvaidlustes on käinud vaidlus selle üle, miks on lendorava PEPi koosseisu arvatud ka liikumisteed pesapuude vahel, kui need ei ole nimetatud LKSi PEPi definitsioonis § 4 lõike 5 punktis 1. Punktis 1 sätestatud „muu perioodilise koondumise paik“ on täpselt määratlemata õigusmõiste. Selle sätte sisustamisel tuleb lähtuda konkreetse liigiga seotud ökoloogilistest teguritest, samuti ei saa seda punkti tõlgendada kitsalt, et see hõlmaks vaid asustatud elupaiku või pesapuid. Selguse huvides täpsustatakse PEPi definitsioonis seda, mis on püsielupaik, ja seda, mida liigi püsielupaigas kaitse alla võetakse.

Uue termini „perioodiliselt kasutatava ala“ all mõeldakse kõiki liigi elupaiga osi, mida liik kasutab iga-aastaselt või aasta jooksul korduvalt ja mis vajavad liigi soodsa seisundi saavutamiseks või säilitamiseks kaitset, sh toitumisalad, liikumiskoridorid, rändeteed, rändepeatuskohad ja talvitumisalad.

Muudatus ei too automaatselt uusi piiranguid. Toitumisala või liikumiskoridori lisamine PEP definitsiooni ei tähenda, et kõik need alad kaasatakse automaatselt PEP-de hulka. See muudatus annab võimaluse PEP moodustamisel vajadusel selliste alade lisamist kaaluda. PEP moodustamise protsessi kaasatakse kõik asjasse puutuvaid maaomanikud ja huvigrupid.

Väljaspool kaitstavaid objekte olevad loomade perioodiliselt kasutatavatel aladel ei kehtestata püsivaid, majandustegevust takistavaid looduskaitse piiranguid.

Täna on Eestis kaitse all 213 loomaliiki - 52 selgrootut (I kategoorias 1, II kategoorias 6 ja III kategoorias 45), 7 kala (vastavalt 0, 2 ja 5), 16 roomajat (2, 3 ja 11), 116 lindu (16, 33 ja 67) ja 22 imetajat (2, 13 ja 7).

Punktiga 3 täiendatakse § 7 lõikeid 1 ja 2. Lõikesse 1 lisatakse kaitse alla võtmise eelduste loetellu „tähtsus ökosüsteemide sidususe tagamisel“. Selline täiendus annab parema võimaluse loodusobjekti kaitse alla võtmisel arvestada ka elupaikade sidususega ja seega tagada ohustatud taime- ja loomaliikide levimis- ja sigimisvõimalused ökosüsteemide vahel ning aitab vältida loodusala de asurkondade geneetilist vaesestumist.

Lõike 2 muudatus on normitehniline, sellega korrigeeritakse viidet loodusdirektiivile.

Punktiga 4 ja 5 täpsustatakse loodusobjektide kaitse alla võtmise korda. Kuna pädevus looduskaitse praktilise kaitse osas on Keskkonnaametil, on mõistlik, et selle paremaks korraldamiseks teeb ettepaneku samuti Keskkonnaamet. Ka täna on KeA ülesandeks hinnata väljastpoolt tulevaid kaitse alla võtmise ettepanekuid sisulisest aspektist.

Eelnõuga kavandatud muudatuse eesmärk on vähendada haldusorgani sisemist haldus- ja töökoormust, et edaspidi tuleks kaitse alla võtmise algatamise otsustamiseks ainult juba põhjalikult läbi analüüsitud ettepanekud. KeA on ka praegu peamiseks ettepaneku esitajaks just põhjusel, et valitsejana ongi tema ülesanne kaitstavate loodusobjektide seisundi jälgimine ja kaitsemeetmete toimivuse hindamine. Igähe õigust ettepanek esitada on kasutatud ka teistel eesmärkidel, näiteks arenduste takistamiseks või isiku subjektiivsest soovist säilitada enda kinnisasja suhtes seal olev olukord ka edaspidi. Viimasel juhul ei ole tagatud ettepaneku menetlemise korral (ekspertiisi läbiviimise kohustus) riigi ressursside eesmärgipärane kasutus, mis on samuti avalik huvi.

Kaitse alla võtmise menetlusele kehtivad selles osas, mida ei ole reguleeritud looduskaitseseadusega, haldusmenetluse seaduse (edaspidi HMS) sätted, sh §-des 3-7 toodud haldusmenetluse põhimõtted. HMS § 6 kohaselt on haldusorgan kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel. Nii on ka edaspidi tagatud, et üldistes huvides kaitse alla võtmist vääriv ja vajav loodusobjekt ei jääks kaitseta ja loodusobjekti kaitse alla võtmine ei toimuks kergekäeliselt. Riiklik looduskaitse kompetentsikeskus on KeA ja juhul, kui KeA-s mingi konkreetse loodusväärtuse (nt liik, eluta looduse objekt) hindamiseks kompetents puudub, tellitakse arvamus (ekspertiis) väljast vastava eriteadmise isikult (ekspert). Selline on praktika ka praegu, et üldjuhul eksperthinnangu koostab KeA ja vajadusel tellib juurde arvamuse konkreetse loodusväärtuse kohta. Ekspertiisi tellimisel ei ole ka praegu LKSis kohustust see tellida väliselt eksperdilt.

Isikud saavad tulevikus kaitse alla võtmise ettepaneku esitada KeA-le, kes menetleb seda HMSi järgides. Uurimise ja tõendamise kohustus tuleneb samuti HMSist (§ 6). Kuigi LKS edaspidi ekspertiisi tegemist ei reguleeri, ei tähenda, et hinnangut loodusväärtuste kohta andma ei pea. KeA vaatab kõik laekunud ettepanekud üle ja annab hinnangu (ekspertiis) kaitse alla võtmise algatamise põhjendatuse kohta, seega muudatus ei too kaasa olulisi muutusi praktikas. Väheneb bürokraatia ja algatamisele jõuavad üksnes juba põhjalikult läbi analüüsitud ettepanekud. Loodusobjekti kaitse alla võtmise menetluse algatab Kliimaministeerium.

Punktiga 6 lisatakse seadusesse paragrahv, millega tagatakse erinevate hüvitus- ja leevendusalade kaitse enne, kui need saavad oma lõpliku staatuse ja/või kaitse. Leevendusmeetmete eesmärk on mõju vältida, vähendada või ennetada. Leevendusmeetmed on meetmed, mis on suunatud kavandatud tegevuse rakendamisel tõenäoliselt tekkida võiva negatiivse mõju minimeerimisele või isegi ärahoidmisele, nii et ala terviklikkust ei kahjustata. Hüvitusmeetmete eesmärk on kompenseerida kavandatava tegevuse ebasoodne mõju, mida ei ole võimalik leevendusmeetmete abil vältida. Kui Natura hindamises jõutakse erandi menetlusse ning tekkiva kahju kompenseerimiseks ja Natura 2000 võrgustiku sidususe tagamiseks on hüvitusmeetmetena plaanis määrata lisaks kaitse alla võetavad alad, puhveralad või teatud ajutiste piirangutega alad, siis need alad kantakse hüvitusaladena EELISse. Osadest hüvitusaladest saavad hiljem kaitsealad, hoiualad või püsielupaigad ning pärast kaitse alla võtmise ettepaneku tegemist kantakse need alad täpsustatud piirides ka EELISE projekteeritavate alade kihile. Ala kaitse alla võtmisel kustutatakse see projekteeritavalt kihilt ja kantakse EELISse vastavale kihile sõltuvalt kaitstava loodusobjekti tüübist. Kaitse alla võetavad alad jäävad ka hüvitusalade kihile, et oleks võimalik omada ülevaadet, millised alad on erinevate projektide raames kahjude leevendamiseks ja hüvitamiseks välja valitud. Puhveralad, kus tuleb hinnata kavandatava tegevuse mõju kaitseväärtuste säilimisele, jäävadki hüvitusalade kihile, et näiteks ehituslubade või kaevandamislubade andmisel, metsateatiste

menetlemisel oleks üheselt selge, et vaja on hinnata kavandatava tegevuse mõju kaitstaval alal olevate loodusväärtuste säilimisele.

Hüvitusmeetmete rakendamine on seaduses sätestatud Natura hindamise käigus erandi tegemisel (KeHJS, LKS) ja taastuenergia projektides (ENKS), kus ühe hüvitusmeetme liigina võib olla vajalik ka hüvitusalade määramine. Hüvitusalasid võib olla vaja määrata näiteks ka juhul, kui seadus võimaldab teha riigi julgeoleku tagamiseks kavandatud tegevuse puhul erandit KMH tegemisel, kuid kaitstavate loodusobjektide kahjustamise kompenseerimiseks on vajalik hüvitusalade määramine (nt Nursipalu harjutusväljaku laiendamine).

Leevendusmeetmete määramisel (KeHJS, LKS, ENKS) võib leevendusala olla näiteks tuuleenergeetika arendusalal kaitsealuse liigi elupaiga säilitamiseks ja tuulepargi rajamise mõjude leevendamiseks määratud läheduses säilitatav metsaala, kus on lubatud metsa majandamine püsimeetsana ja raietele kehtestatud ajaline piirang. Samuti kuulub leevendusala hulka ökodukti piiranguvöönd, kus ökodukti toimivuse tagamiseks on vaja teatud tegevusi piirata (nt metsaraie, kaevandamine, ehitamine).

Kui hüvitusalasid ei määra Keskkonnaamet, tuleb hüvitus- või leevendusalade määramiseks esialgse kokkuleppe saavutamise järel need alad esitada Keskkonnaametile kooskõlastamiseks ja andmete kontrolliks.

Keskkonnaamet lähtub kooskõlastamisel sellest, kas hüvitus- või leevendusala täidab oma eesmärgi ehk kas kavandatava tegevuse raames kahjustatavate liikidele tagatakse algsed elutingimused. ENKSi alusel hüvitusmeetmete määramisel tuleb lähtuda ENKS § 32¹⁴ lõikest 5 ja Keskkonnaamet hüvitusalade kooskõlastamisel sama paragrahvi lõikest 6.

Hüvitus- ja leevendusalade esitamisel Keskkonnaametile tuleb tagada, et need on eelnevalt kooskõlastatud maa omanikuga, riigi omanduses olevate maade puhul maa haldajaga. ENKSi sätestatud hüvitamise kohustuse korral peab tegevusloa taotleja ise tagama vajalikud nõusolekud. Kui hüvitus- või leevendusalad esitatakse Keskkonnaametile enne planeeringu kohta seisukoha küsimise või kooskõlastamise etappi, siis peab planeeringu koostamise korraldaja kaasama vastavad maaomanikud või haldajad juba varem. HMS § 40 lõike 2 alusel tuleb enne menetlusosalise suhtes sellise toimingu sooritamist, mis võib kahjustada tema õigusi, anda talle võimaluse arvamusel ja vastuväidete esitamiseks. HMS § 5 annab võimaluse vormivabaduseks ja § 6 toob välja uurimispõhimõtte, mille alusel on haldusorgan kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid oma algatusel.

Keskkonnaamet esitab hüvitus- ja leevendus alad EELISesse kandmiseks. Võimalikult varane alade esitamine EELISesse annab võimaluse tagada hüvitus- või leevendusosalal esinevate loodusväärtuste säilimine juba enne, kui näiteks KMH või KSH kohta küsitakse Keskkonnaameti seisukohta. Vastasel korral võib juhtuda, et hüvitusosalal esinevad loodusväärtused saavad kahjustada või leevendusala seisundit muudetakse, mistõttu ei ole kahju enam välditav ning tuleb asuda otsima täiendavaid hüvitus- või leevendusalasid, mis omakorda tähendab täiendavat halduskoormust nii arendajale kui ka riigiasutustele. Kui hilisema menetluse käigus hüvitus- või leevendusalade piire täpsustatakse, siis esitab Keskkonnaamet parandused EELISesse. Kui mingil põhjusel kavandatud tegevusest loobutakse ja hüvitada või leevendada ei ole vaja, siis kustutatakse ala hüvitusala kihilt. Lõplikult määratakse leevendus- ja hüvitusalad tegevusloa andmisel või planeeringu kehtestamisel.

EELISesse hüvitus- ja leevendusaladena kantud alade osas on haldusorganil õigus peatada haldusakti andmise menetlus või seada tegevuseks loa andmisel tingimusi, mille järgimine tagab hüvitusala või leevendusala eesmärkide täitmise.

Hüvitus- ja leevendusosalad peavad olema samaväärsed hüvitatavate aladega. Vastav nõue on sätestatud Natura korral LKS § 70¹ lõikes 3 ja taastuenergia korral loa tingimuses.

Maaomanik võib ka ise loa menetluse või planeeringuprotsessi käigus toimuva mõju hindamise käigus oma maa kas leevendus- või hüvitusosalana välja pakkuda juhul, kui selle abil on võimalik kahjulike mõjusid vältida või tekkivat kahju hüvitada.

Hüvitusosalade määratlemine on õiguslik lisavõimalus planeerimise ja mõjude hindamise või tegevusloa ettevalmistamise (projekteerimise jms.) protsessis valitud hüvitusosaladele võimalikult kiire ja tõhusa kaitse tagamiseks lisaks PlanS-is fikseeritud planeeringu menetlusetappidele.

Planeerimisprotsessid on pikad ja arendajatele peab olema tagatud, et kord juba valitud piisavad hüvitusosalad enne planeeringu lõplikku kooskõlastust ja kehtestamist ei degradeeruks. Sellest on huvitatud ka riik, kes vastasel juhul peab hindama uute hüvitusosalade piisavust. Selline muust planeeringuprotsessist kiirema võimaluse pakkumine hüvitusosalade kaitseks on aluseks aladel kaitse rakendamisel, s.t hüvitusosaladele tegevuslubade väljastamise kaalumisel mistahes loastaja poolt.

Kui hüvitusalasid ei suudeta või pole vajadust enne planeeringu ja KSH aruande ametlikuks kooskõlastamiseks esitamist valida, siis toimub nende kooskõlastamine ja registrisse kandmine PlanSis määratud kooskõlastuse etapis. Samuti võidakse hüvitusosalad valida tegevusloa menetluse käigus, mil võib samuti olla vajadus, aga alati ei pea olema, hüvitusosalad juba enne tegevusloa andmist registrisse kanda.

Punktiga 8 tehakse kaks muudatust. Ühe muudatusena täiendatakse § 14 lõiget 1 punktiga, millega lisatakse maaparandussüsteemide hoiutööd nende tegevuste hulka, mida ei või kaitsealal, hoiualal, püsielupaigas ja kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis teha kaitstava loodusobjekti valitseja ehk Keskkonnaameti nõusolekuta. Muudatus on seotud Natura hindamise käigus tekkinud probleemidega maaparanduse mõju hindamisel. Praeguses korras on keeruline hinnata mõju tegevuseks, mis ei vaja luba, teatise esitamist, nõusoleku küsimist või muud teavitamist. Muudatusega on lisatud suurema mõjuga tegevusteks valitseja nõusoleku nõue.

Teise muudatusega täpsustatakse poollooduslike koosluste (edaspidi ka PLK) kaitseks kehtestatud korda, mille kohta on täpsem selgitus allpool.

Punktidega 9, 30, 35 ja 110 muudetakse raiete regulatsiooni kaitstavatel loodusobjektidel.

Muudetakse § 14 lõike 6 sõnastust, keelates kaitseala, püsielupaiga ja üksikobjekti piiranguvööndis ning hoiualal lageraie ja veerraie. Lageraiepõhise metsamajandusega kaasneb oluline mõju elustikule. Veerraie on sarnase efektiga ja tekitab lisaks loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore. Lage- ja veerraie on metsa uuendamise võtted, mille käigus tekkivad lagedad alad, mis põhjustab elupaikade ja populatsioonide lokaalse hävimise, killustavad metsaliikide jaoks metsamaastikku ning toovad kaasa ka ökoloogiliste seoste ja maastikuilme muutused. Tekkiv raiesmik loob terava ülemineku lageda ala ja metsa vahel ning tekitab sellega uue metsaserva, kus kooslus teiseneb ja suurenevad häiringud, sh tuuleheiterisk. Muutused ja häiringud kahjustavad kaitstavaid loodusväärtusi ja seavad ohtu eesmärkide saavutamise. Samal eesmärgil on täiendatud seaduse lisas tingimusi, millega tuleb arvestada valik-, häil- ja aegjärgse raie tegemisel.

Erandina lubatakse hall-lepikus lageraie ja veerraie langi pindalaga kuni 0,5 ha. Hall lepp on lühiealine puuliik ja metsamaa uueneks turberaievõtet kasutades sama puuliigiga (juure- ja kannuvõsud). Sätte üheks eesmärgiks on nende metsade uuendamine väärtuslikemate puuliikidega, mis toetavad elurikkuse ja kaitse-eesmärkide säilimist pikas perspektiivis. Samuti ei ole väikese langina lageraie hall-lepikutes olulise negatiivse mõjuga loodusväärtustele.

Muudetakse § 31 lõike 2 punkti 5, keelates piiranguvööndis lisaks lageraie ja veerraiele ka häil- ja aegjärgse raie, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Aegjärgse ja väikese langina häilraiega on võimalik metsa uuendada elurikkust ja maastikuilmet vähem mõjutades. Raie tulemus on väiksema häiringuga ja sarnaneb rohkem looduslike häiringutega, mis tagab metsamaastiku sidususe. Kaitse-eeskirjaga on võimalik keeldu leevendada ja vajaduse korral tingimusi seada. Muudetakse § 32 lõiget 4¹ ja lubatakse hoiualal uuendusraietest häil- ja aegjärgne raie langi suurusega kuni kaks hektarit, kui see on kooskõlas sama paragrahvi lõigetega 2 ja 3. Aegjärgse ja häilraiega on võimalik metsa uuendada elurikkust ja maastikuilmet vähem mõjutades. Raie tulemus on väiksema häiringuga, kui on teiste uuendusraieviiside puhul, sarnaneb rohkem looduslike häiringutega ja tagab metsamaastiku sidususe.

Turberaie kuni 2 ha suuruse langina võimaldab paremini säilitada metsa looduslikkust ja vanuseliselt mitmekesisist metsamaastikku. Suuremad langid killustavad metsakooslusi ja puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Samuti hoitakse ära suurte, kehva levimisvõimega liikidele ebasobilike lankide teke. Väikeste lankidena tehtud raie on sarnasem looduslikele häiringutele, vähendab langi servaaladel tuule- ja päikesekahjustusi võrreldes suuremate lankidega ja metsakooslus kui tervik taastub kiiremini.

Muudetakse LKSi lisa. Lisatakse tingimused, mis hakkavad kehtima kaitseala, püsielupaiga ja kaitstava loodusobjekti piiranguvööndis ning hoiualal. Tingimused lisatakse metsa uuenemise kriteeriumitele, raiejärgkude vahele ja metsa koosseisule. Seatakse metsaseadusest erinev kriteerium, millal loetakse raiesmik pärast uuendusraiet uuenenuks, et selle kõrvale uus lank teha. Kaitstaval loodusobjektidel loetakse edaspidi raiesmik uuenenuks, kui noorendiku keskmine kõrgus on vähemalt 3 m. Järgmise raievõtte tegemiseks raiega piirneval eraldisel on seatud piirang, et reguleerida metsamajanduse intensiivsust. See aitab ära hoida liikidele sobimatute suurte või paljude lagedate alade tekke lühikese aja jooksul. Puistu uuenemise nõue 3 m koos turberaie järgkude vahelise aja pikendamine kümnele aastale hajutab raied pikemale perioodile ja nii tekib ka visuaalseid häile metsamaastikku vähem. See vähendab tunduvalt vana metsa kadu, soosides sellega vana metsaga seotud elurikkuse säilimist.

Samuti suurendatakse kohustuslikult jäetavate säilikpuude mahtu võrreldes majandusmetsaga. Kaitstaval loodusobjektidel oleks see elustiku mitmekesisuse säilitamise eesmärgil vähemalt 15 tihumeetrit ühe hektari kohta, kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti.

Eri aegadel koostatud kaitse-eeskirjades ei ole alati sätestatud raielangi piirmäära, mis tähendab, et sellistel aladel võiks langi maksimaalne suurus olla MSi kohaselt 10 ha. Selleks, et ühtlustada kaitstavatel aladel raielangi suurust, seatakse LKSi lisas raielangi maksimumiks 2 ha, et vähendada ka nende alade raieintensiivsust. Kaitseala, püsielupaiga või kaitstava loodusobjekti kaitse-eeskirjas võib langi suurust vähendada.

Seaduseelnõu Riigikogu menetluse ajal algatatakse muudatustest puudutatud kaitse-eeskirjade muutmise, et need viia kooskõlla seadusega. Kaitse-eeskirjade muutmise ajal kohaldatakse nendel kaitstavatel loodusobjektidel LKS § 8 lõiget 6.

Punktidega 8, 13, 17, 28 ja 33 korrastatakse ja täpsustatakse poollooduslike koosluste (edaspidi ka PLK) kaitseks kehtestatud korda.

Kehtiva seaduse alusel on võimalik poollooduslike koosluse kaitset tagada § 14 lõike 1 punktis 1 sätestatu kohaselt. Sellega reguleeritakse katastriüksuse kõlviku piiri ja sihtotstarbe muutmist. Eesti topograafia andmekogu (ETAK) 2019. aasta veebruari väljavõtte alusel jäävad kaitstavate alade poollooduslikud kooslused kõlvikulise jaotuse alusel rohumaade, metsade, põõsastike, muude lagedate alade, madalsoode, põldude, veekogude hulka. ETAK kõlvikuline jaotus toob välja, et kõlviku piiri ja sihtotstarbe muutmise ei suudeta poollooduslikke kooslusi kaitsta. Seetõttu täiendatakse looduskaitseaduse § 30 sihtkaitsevööndi ja § 31 piiranguvööndi sätteid, kuhu lisatakse punkt, millega tagatakse poollooduslike koosluste ehk pärandniitude kaitse. Seadusesse tuuakse lõpetamata loetelu tegevustest, mis võivad poollooduslikku kooslust hävitada ja kahjustada, näiteks mullaharimine, puittaimede istutamine, põllukultuuride kasvatamine, kultuurrohumaa rajamine, väetamine jms.

Pärandniitudel on keelatud igasugune mullaharimine, sh randaalimise võtte, mis oluliselt mõjutab olemasolevat rohukamarat. Eesmärk on säilitada pärandniitudele omast looduslikku taimestikku ning sellega seotud teiste liigirühmade elustikku, mis on kujunenud pika aja jooksul tänu tingimustele, kus kamarat ei ole erinevate abivahenditega oluliselt mehaaniliselt mõjutatud. Pärandniitude pikaajaliselt kujunenud ja liigirohke iseloomuliku ökosüsteemi hävitab mullaharimine pea pöördumatult. Metsloomade ülessongitud rohukamarat või mutimullahunnikuid on lubatud tasandada, see ei ole mullaharimine. Pärandniite kahjustavad tegevused on ka puittaimestiku istutamine, väetamine, taimekaitsevahendite kasutamine. Sealjuures puitaimena käsitatakse puituvate ja korgistuvate vartega taimi: puud, põõsad, liaanid, puhmad.

Kahjustava tegevuse hulka kuulub ka niite maapinnale jätmine. Näiteks hekseldamisel jääb heina maha ning maapinnale tekib kulukiht (heinamatt), mistõttu linnud ja teised väiksemad loomad ei saa enam toitu kätte. Heina maha jätmine soosib suuremakasvuliste taimeliikide pealetungi ning võib kooslusest välja viia väiksemakasvulised ja valgusnõudlikud taimeliigid, mis on poollooduslike koosluste elurikkuse oluliseks osaks. Samuti ei toimu heina maha jätmisel toitainete äraviimist, mis on poollooduslikel kooslustel elurikkuse säilitamise üheks aluseks. Näiteks heksli mahajätmisega toimub koosluse väetamine ning aegamisi vaesestub ka kooslusega seotud elurikkus. Seetõttu on jõutud järeldusele, et igasuguse niitmise võtte teel niite maha jätmist ei saa lubada. Kaitstavatel aladel tuleb tagada pärandniitude säilimine, seal ei saa lubada kahjustavaid tegevusi. Kuid säte annab kaitseala valitsejale ka õiguse teha kaalutusotsus, mis arvestab konkreetse poolloodusliku koosluse tingimustega ja kaitseala kaitse-eesmärkidega ning võimaldab kaalukatel põhjustel lubada niite maapinnale jätmist. Mõnes kohas ei olegi võimalik igal aasta heina ära vedada. Seetõttu on vaja niite maha jätmist teatud kohtades ja tingimustel ka lubada. Näiteks juhul, kui hekseldamise ja sellega kaasneva niite maha jätmise alternatiiviks on ala võsastumine, mistõttu tuleb kaaluda, kumb tegevus on alal esinevatest liikidest lähtudes mõistlikum. Kuna poollooduslikke kooslusi saab majandada kõigi põllumajandusmeetmete, sh otsetoetuse abil, kus niite maha jätmine on lubatud, siis selle sättega soovitakse kaitstavatel aladel seda tegevust just piirata ning lubada niite maha jätmist erandjuhtudel. Sellise täienduse tingis 01.07.2019 muudetud maaeluministri 17. aprilli 2015. a määrus nr 32 „Otsetoetuste saamise üldised nõuded, ühtne pindalatoetus, kliima- ja keskkonnatoetus ning noore põllumajandustootja toetus“, mille järgi võib hekseldatud heina jätta kogumata. Kaitstavatel aladel on ligi 3000 ha poollooduslikke kooslusi, kuhu taotletakse vaid otsetoetust, mille alusel võib hekseldatud heina maha jätta. LKSi § 14 lõike 1 täiendamisega suudetakse paremini tagada poollooduslike koosluste hea seisund.

Pärandniitude hooldamiseks rakendatakse ka uuel rahastusperioodil pärandniitude hooldustoetus, mis on mõeldud kulude kompenseerimiseks. ELi ühise põllumajanduspoliitika uuel perioodil saavad poollooduslikud kooslused ehk pärandniidud põhisissetuleku toetust.

Poollooduslike koosluste ulatust saab edaspidi kaitstavatel loodusobjektidel määrata lisaks kaitse-eeskirjale ja kaitsekorralduskavale ka liigi kaitse tegevuskavaga või elupaiga tegevuskavaga. LKSi § 17 lõikes 1 nimetatud dokumentide loetelu laiendatakse, et vältida juba ühes dokumendis määratud elupaiga ulatuse korduvat määramist teises dokumendis. Näiteks kui liigi tegevuskavas on määratud kaitstaval loodusobjektidel elupaiga ulatus, siis edaspidi ei ole vaja sellele alale teha kaitstava ala põhjal kaitsekorralduskava. Kehtiva sätte alusel on vaja igale hoiualale koostada alapõhine kaitsekorralduskava, kuigi sisuline vajadus võis olla kaetud nii liigi kaitse tegevuskava kui ka elupaigapõhise tegevuskavaga.

Selleks, et ellu viia loodus- ja linnudirektiivi ning ELi elurikkuse taastamise strateegiat kogu Eestis, mitte vaid kaitstavatel loodusobjektidel, on LKSi § 18 lõikest välja jäetud kitsendus ja loodushoiutoetust saab maksta võimaluse korral ka väljaspool kaitstavat ala. Elupaikade ja liikide soodsat seisundit ei saa saavutada üksnes kaitsealadel toimetades. Loodusdirektiivi tuleb rakendada kogu Eestis, väärtuslikke kooslusi ei taastata ega hooldata üksnes Natura 2000

võrgustiku aladel. Praegu on vaja toetada pärandniitude taastamist LKSi järgi ka KOVi aladel ja Rebala muinsuskaitsealal. Muudatus võimaldab seda tulevikus teha veel laiemalt, aga täpsemad toetuskeemi tingimused sõltuvad eelarvest ja need kehtestatakse loodushoiutoetuse määrusega.

Punktidega 10, 32 ja 36 täpsustatakse, et kaitstaval loodusobjektidel on keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud mahepõllumajanduses kasutada lubatud vahendid ja võõrliigi hävitamiseks vajalike vahendite kasutamine. Muudatusega ei muudeta põhimõtet, et piiranguvööndis on üldjuhul biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine keelatud, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti ehk nende kasutamist saab kaitse-eeskirjaga reguleerida. Muudatusega kitsendatakse seda võimalust ja antakse see üksnes mahepõllumajanduses kasutada lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamisele. Luuakse selge raamistik, millest kaitstavatel loodusobjektidel lähtuda, arvestades kestliku arengu 2030. a eesmärgi kui ka kogu roheülemineku suundumust järk-järgult lähtuda pigem keskkonnakestlikest praktikatest.

Vastavalt LKS § 2 kaitstakse loodust mh ka oluliste alade kasutamise piiramisega ja sooritavate toimingute reguleerimisega. LKS § 14 selgitabki üldisi kitsendusi, mida kaitstavatele loodusobjektidele rakendatakse. Lisatud säte tuleneb vajadusest selgemalt välja tuua, mis on kaitstavate loodusobjektide puhul kooskõlas mulla ja maa pikaajalise kestliku majandamise, elurikkuse kaitse ja saastuse vähendamise ning vältimise eesmärkidega ja seda rakendatakse kaitstavate loodusobjektide puhul, mille kaitse alla võtmine on olnud vastavalt seadusele põhjendatud ja nende majandamispraktikate keskkonnakestlikkus selgelt defineeritud.

Kaitstavate loodusobjektide puhul on raamistik kujundatud lähtuvalt mahepõllumajanduse reeglistikust. Mahepõllumajanduses kasutada lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamise osas tuginetakse Euroopa Komisjoni rakendusmääruse (EL) 2021/1165 lisadele I ja II, kus on toodud mahepõllumajanduses kasutamiseks lubatud taimekaitsevahendite ja väetiste loetelud.

Samuti on lubatud karjatamisel loomade poolt maale jäetav sõnnik. Kaitsealade poollooduslikel kooslustel võib olla vajalik loomade karjatamine ja ka mujal kaitsealal asuval rohumaal oleks karjatamise keelamine liialt piirav, kui karjatamise keeld ei tulene just mõnest konkreetse ala kaitsekorrast. Kariloomade karjatamisel pärandniidule jäänud sõnnikut ei loeta väetamiseks.

Seaduse rakendumisele on sätestatud ka üleminekuaeg, mis võimaldab kaitstaval loodusobjektidel majandajal enda kestlikkuse seisukohast analüüs teostada ja rakenduva põhimõttega kooskõlla viia. Kõnealused sätted jõustuvad 2030 aasta 1. jaanuaril.

Lähenedamine tugineb kestliku arengu eesmärkidele aastaks 2030 (eriti eesmärgile 15), kui ka sellele, et Eestis on turustatud taimekaitsevahendite hulk viimasel kümnendil (2011–2022) kahekordistunud ja pestitsiidide ja nende jääkide hulga trend mullas näitab samuti pestitsiidide kasutuskooormuse suurenemist, seda nii pritsitud pinna kui kasutatud koguste ning toimeainete arvestuses. Kaitstavad loodusobjektid peaksid olema nende trendide osas kooskõlas keskkonna- ja kliimaeesmärkidega ja regulatsiooni täpsustamine aitab sellele ka kaasa, samas võttes arvesse üleminekuaega kuni 2030.

Kaitsealadel tuleb viia keskkonda potentsiaalselt koormavate ainete, sh biotsiidid, taimekaitsevahendid ja väetised, kasutamine minimaalseks. Kasu ühiskonnale on eelkõige elurikkuse ja inimtervise kaitse kui ka väärtuslike kaitstavate loodusobjektide hea seisundi säilitamises.

Eelkõige on positiivne mõju keskkonnale - elustik ei hävi otseselt pritsimise tagajärjel, jäägid ei jõua mulda ega vette, külgnevatesse ökosüsteemidesse ega kuhju keskkonnas. Põllu tasemel mõjutavad elurikkust muuhulgas ka kasutatavate kemikaalide hulk nii toimeainetes kui ka kogustes. Mahepõllumajanduslikud alad, kus ei kasutata sünteetilisi väetisi ja taimekaitsevahendeid, soodustavad elurikkust. Mahepõldudel on suurem üldine elurikkus, mis

tagab lülilalgsete suurema liigirikkuse ja arvukuse ning sellega seotud kahjuritõrje- ja tolmeldamisteenuse parema pakkumise ning seeläbi jätkusuutlikuma põllumajanduse.

Samas on tegemist ka inimtervise ja pikaajalise jätkusuutlikkuse säilitamise eesmärgiga. Kestliku põllumajanduse ja turvalise toidu tootmise heaks on Euroopa Liit kokku pannud rohelise kokkuleppe ja strateegia „Talust taldrikule: õiglase, tervisliku ja keskkonnahoidliku toidusüsteemi edendamiseks“. Strateegia laiem eesmärk on tagada kestlik toidusüsteem ja toiduga kindlustatus. See tähendab ka taimekaitsevahendite ja väetiste ohutumate alternatiivide kasutamist. Siinne muudatus käsitleb seda küll vaid kaitstavatel loodusobjektidel, aga trendi osas on mahepõllumajandus Eestis hästi rakendatud. Allpool on toodud välja kaitstavate loodusobjektidega kattuvate mahepõllumajandusliku toetuse (MAHE) ja keskkonnasõbraliku majandamise toetuse (KSM) taotlejate arvud ja pindalad 2024. aastal.

Kaitstavate loodusobjektidega kattumist on arvestatud välispiiri andmetega, 01.06.2024 seisuga. Kaitsealused liigid, kivistised ja mineraalid, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid selles päringus ei kajastu.

Maakond	KSM		MAHE		KOKKU	
	taotlejate arv	kattuvus, ha	taotlejate arv	kattuvus, ha	taotlejate arv	kattuvus, ha
Harju maakond	16	212,19	16	329,04	31	541,23
Hiiu maakond	0	0,00	25	292,18	25	292,18
Ida-Viru maakond	16	378,79	8	30,64	20	409,42
Jõgeva maakond	37	1 037,73	12	432,30	41	1 470,03
Järva maakond	31	1 730,20	11	40,83	37	1 771,03
Lääne maakond	19	543,10	24	545,27	32	1 088,37
Lääne-Viru maakond	68	941,93	29	454,54	88	1 396,48
Põlva maakond	29	126,16	7	26,99	31	153,15
Pärnu maakond	36	1 515,86	54	1 194,83	78	2 710,69
Rapla maakond	41	109,24	19	76,03	52	185,27
Saare maakond	12	97,51	38	412,32	45	509,82
Tartu maakond	60	1 694,65	42	661,33	75	2 355,99
Valga maakond	41	1 010,87	47	1 187,34	71	2 198,22
Viljandi maakond	29	438,49	18	145,20	36	583,70
Võru maakond	53	728,92	76	1 500,93	98	2 229,85
Kokku	463	10 565,63	402	7 329,79	724	17 895,42

Heal põlluharimise praktikal on tähtis roll ka süsinikuheitmete vähendamisel ja sidumisel. Kliimahoidliku toidutoomisega on võimalik vähendada süsiniku emissiooni ning suurendada mullas ja taimkattes seotud süsinikuvarusid. Kliimasõbralikku toidutoomist on võimalik saavutada heade praktikatega, mille hulgas on ka orgaaniliste väetiste kasutamine. Need lahendused aitavad suurendada mulda seotud süsinikku ning tagavad samal ajal põllumuldade viljakuse ja saagistabiilsuse ning toetab mulla elurikkust. Samuti on jätkuvalt lubatud karjatamisel loomade poolt maale jäetava sõnniku kasutamine.

Kõnealustele sätetele kehtestatakse 5 aastane üleminekuperiood, kuna erinevate põllumajandusmeetmete võib olla kohustusperiood kuni 5 aastat. Oluline on silmas pidada põllumeeste poolt juba võetud kohustusi, nt ÜPP sekkumised, kus võetakse maa hooldamiseks meetmete määrustes kehtestatud tingimuste alusel.

Kaitstavatel aladel on põllumassiivide registris põllumaid 29 400 ha (KAUR, 2024), millest osad on juba mahepõllumajanduslikud alad. Lisaks puudutab see säte pärandniite, kus taastamises ja hooldamises on 41 000 ha.

Punktiga 12 täiendatakse § 16 lõike 1 sõnastust, lisades kohaliku kaitse alla võetud loodusobjekti ja kaitsealuse liigi leiukoha (elupaik, kasvukoht) nende objektide loetellu, mille asukoha kinnisasja võõrandamisel või asjaõigusega koormamisel peab asjakohane leping sisaldama selle objekti andmeid. Kehtivas seaduses on selline nõue kaitsealal või hoiualal asuva või kaitstavat looduse üksikobjekti või püsielupaika sisaldava kinnisasja korral. Kuna ka kohaliku loodusobjekti ja kaitsealuse liigi leiukohaga kaasnevad kinnistu omanikule piirangud, tuleb nendest teavitada ka kinnistu võõrandamisel.

Samuti muudetakse selle teabe koosseisu. Praegu puudub vajadus viidata loodusobjekti kaitse alla võtmise otsusele ja loodusobjekti valitsejale. Suur hulk loodusobjekte on võetud kaitse alla aastakümneid tagasi Nõukogude Liidu aegsete õigusaktidega ning neid ja ka hilisemaid kaitse alla võtmise otsuseid on sageli mitu korda muudetud. Viide loodusobjekti kaitse alla võtmise alusdokumendile ei anna tehinguosalistele sõlmitava tehingu seisukohast asjakohast ega vajalikku infot. Kaitstava loodusobjekti valitsejale viitamine oli ajakohane kuni 31.01.2009, kui valitsejad erinesid. Alates 01.02.2009 näeb LKSi § 21 ette, et kaitseala, hoiuala, püsielupaiga ja kaitstava looduse üksikobjekti valitseja on Keskkonnaamet ning kohaliku kaitse alla võetud loodusobjekti valitseja on kaitse alla võtmise otsustanud kohalik omavalitsus või tema volitatud valla- või linnaasutus. Eelnõu järgi jääb kohustusliku teabe hulka loodusobjekti tüüp, registrikood ja nimetus, muu info saab vajaduse korral registrikoodi järgi keskkonnaportaalist.

Mainitud info on notaritele kättesaadav e-notari programmi vahendusel, mis on x-tee kaudu ühenduses Maa-ameti kitsenduse rakendusega. LKSist tulevad piirangud edastatakse Maa-ametisse iga nädal ja need kantakse ühe-kahe tööpäeva jooksul kitsenduste kaardile. Kuna ka kehtiva seaduse kohaselt tuleb teatud looduskaitsega seotud piirangud kindlaks teha ja asjakohasesse lepingusse märkida, siis ei muuda kahe kitsendusi põhjustava kategooria lisamine sellesse nimekirja juba toimivat praktikat.

Täiendavalt on kokku lepitud lahendus, kuidas info oleks kättesaadav ka kohtutäituritele ja pankrotihalduritele, kuna seni on nemad info võtnud avalikest registritest, kus kõiki kitsendusi ei ole.

Punktidega 13, 14 ja 16 täiendatakse § 17 lõikeid 1 3, 8 ja 9 ning lisatakse kavad, millega lisaks kaitse-eeskirjale ja kaitsekorralduskavale määratakse loodusliku metsa- ja sookoosluse taastamiseks vajalikud tegevused. Samuti täiendatakse vajalike tööde aluseks olevat õigusaktide loetelu liigi ja elupaiga tegevuskavaga juhuks, kui kinnisasja omanik ise vajalikku tööd teha ei soovi ja tööd korraldab Keskkonnaamet. Muudatus on seotud komisjoni algatatud rikkumismenetlusega nr 2022/2002, milles heidetakse ette, et Eesti ei ole täitnud kõiki elupaikade artikli 4 lõikest 4 ja artiklist 6 tulenevaid kohustusi, sh ei ole kaitsekorralduskavad (ja neis esitatud meetmed), liigi ning elupaiga tegevuskavad õiguslikult siduvad kolmandatele isikutele, vaid on üksnes ametiasutustele. Eeskirja ja kavaga määratud vajalikud tööd kaitstaval alal viiakse ellu ainult sellises ulatuses, et see ei kahjustaks väljaspool kaitstavat ala jäävate maade maakasutust.

Punktiga 15 lisatakse erisus § 17, et Keskkonnaameti kooskõlastusel ning tingimusel, et mõju metsa- ja sookooslustele on minimaalne ja vajalikud leevendusmeetmed on rakendatud võib

riigikaitse ehitise ja riigikaitsemaa puhul jätta metsa- ja sookoosluse taastamisele esitatavad nõuded täitmata, kui see on vajalik riigikaitse eesmärgi saavutamiseks.

Looduskaitseseaduse § 17 lõige 3 sätestab looduslike metsa- ja sookoosluste taastamiseks vajalikud tegevused. Praegu puuduvad nii looduskaitseseaduses kui ka selle eelnõus selgesõnalised sätted, mis võimaldaksid riigikaitse ehitiste ja riigikaitsemaade puhul põhjendatud juhtudel metsa- ja sookoosluste taastamisele esitatavatest nõuetest kõrvale kalduda. Selline regulatsioon on vajalik, et tagada riigikaitse ülesannete täitmine ning samal ajal arvestada võimalikult suures ulatuses looduskaitse eesmäärke. Regulatsioon peab tagama, et riigikaitseobjektide ja -aladel tehtavad tegevused ei takistaks oluliselt riigikaitse tegevusi, kuid samas säiliks metsa- ja sookoosluste kaitse võimalikult suures ulatuses.

Punktiga 18 lisatakse § 20 erisus, et riik üldjuhul ei omanda kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord küll oluliselt piirab, kuid mille puhul oli isikule juba omandamise hetkel teada, et see kavandatakse looduskaitse alla võtta.

Looduskaitseseaduse § 20 lõike 1 järgi kaitstavat looduse üksikobjekti sisaldava või kogu ulatuses kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas asuva kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, omandab riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Erandid on sätestatud looduskaitseseaduse § 20 lõikes 1¹. Üheks omandamist mittelubavaks tingimuseks on, kui isik on teadlikult omandanud kaitse all oleva kinnisasja ja seega piirangutega saanud arvestada. Sama lõiget täiendatakse, lisades, et kui isik teadlikult omandab projekteeritava looduskaitsealasel objektil asuva kinnisasja, siis hiljem kaitse alla võtmise järel riik üldjuhul ei omanda ka sellist kinnisasja, sest isik sai sarnaselt kaitse all oleva kinnisasjaga võimalike hilisemate piirangutega arvestada ja ei ole põhjendatud seda talle hiljem hüvitada. Erandiks on vaid olukord, kui kaitse alla võtmisel kehtestatakse omandamise hetkel kavandatud (projekteeritavast) kaitsereežiimi rangem kaitsekord.

Seega kui avalik huvi ala kaitse alla võtta on isikule teada ja kui ala otsustatakse looduskaitse alla siiski mitte võtta, siis ei mõjuta see isiku subjektiivseid õigusi negatiivselt, vaid pigem on see isikule soodne, kuna piiranguid ei tulegi. Kaitse alla võtmise menetlus on aeganõudev ja üldjuhul avalik. Erandiks on I ja II kaitsekategooria püsielupaikade moodustamine, aga sel juhul on maaomanik, kelle maale püsielupaika kavandatakse, kaasatud. Seega on võimalik isikutel teda puudutavatest kavandatavatest looduskaitsealadest piirangutest eelnevalt teada saada ja oma otsuseid kujundada. Eesmärk on vältida, et isikud kinnisasja omandaksidki just eesmärgiga need hiljem riigile võõrandada. Riigi rahalised võimalused on piiratud ja seda tuleb eesmärgipäraselt kulutada, nii on võimalik just nendel isikutel omandamist taotleda, kellel puudub võimalus omandamisel piirangutega arvestada. Seda, et neid piiranguid ei ole riigil kohustus hüvitada, milles isik saab otsuseid tehes arvestada, on selgitanud ka Riigikohus. Riigikohus on põhiseaduslikkuse järelevalve asja otsuses 5-21-3 punktis 42 selgitanud, et *kinnisasja omandamisel teadis kaebaja võõrandamistehingus sisaldunud info alusel, et kinnisasi paikneb osaliselt püsielupaiga sihtkaitsevööndis ja et piirangute ulatus võib muutuda (kinnisasjale projekteeritakse väike-konnakotka püsielupaika). Kaebaja pidi arvestama võimalusega, et looduskaitsealadest piirangud ei pruugi võimaldada kinnistul metsa raiuda ja et need võivad ettenähtavas tulevikus laieneda või muutuda rangemaks, kuid otsustas sellele vaatamata kinnisasja omandada. Riigikohus märkis, et neid asjaolusid arvestades ei saanud kaebajal tekkida põhiseadusest tulenevat õigust hüvitisele (sama otsuse p 43).*

Info, et ala planeeritakse kaitse alla võtta, on kättesaadav Eesti looduse infosüsteemis - see on kantud EELIS-e projekteeritavate alade kaardikihile. EELISest liigub info projekteeritavate alade kohta nii Maa-ameti Geoportaali (looduskaitse kaardirakendusse) kui Keskkonnaportaali. Projekteeritavaid kaitstavaid alasid ei kanta Maa-ameti kitsenduste kaardikihile, kuid info on notaritele e-notari infosüsteemi kaudu kättesaadav, seal hulgas I ja II kaitsekategooria projekteeritavad püsielupaigad, ja planeeritav kaitsekord ehk erinevad kaitsealade vööndid (kui need on selleks hetkeks kavandatud). Seega on tagatud võimalus, et notarid kajastaksid lepingutes nii olemasolevaid looduskaitsealade piiranguid kui ka planeeritavaid.

Samuti on oluline, et info oleks kättesaadav kohtutäituritele ja pankrotihalduritele, sest omandamine saab toimuda ka pankrotihalduri ja/või kohtutäituri enampakkumise akti alusel. Täitemenetluse seaduse § 153 lõige 1 punkti 5 järgi märgitakse kinnisasja enampakkumise kuulutuses muu hulgas kinnisasja koormavad kinnisomandi kitsendused. Kuna teadaolevalt puudub kohtutäituritel ja pankrotihalduritel sarnane infosüsteem (arendus) x-tee kaudu looduskaitseliste kitsenduste nägemiseks, siis tuleb Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojal see soovi korral tellida. Seni saavad kohtutäiturid ja pankrotihaldurid looduskaitseliste piirangute ja projekteeritavate alade kohta infot nii Maa-ameti Geoportaalist kui Keskkonnaportaalist. Kuna aga I ja II kaitsekategooria liikide püsielupaigad ei ole avalikud, siis peab enne vastava infosüsteemi arendamist, küsima eraldi kõigile kohtutäituritele ja pankrotihalduritele ligipääsu Keskkonnaportaali või Maa-ameti Geoportali I ja II kaitsekategooria liikide püsielupaikade (sh projekteeritavate) nägemiseks. Pikemas perspektiivis tagab mugava ja ühtlase info kättesaadavuse siiski vastav infosüsteemi arendus.

Punktidega 18, 20 ja 21 muudetakse hüvitamise arvestamist nende isikute korral, kes teadlikult on omandanud looduskaitseliste piirangutega kinnisasja, aga mille kaitsekord on hiljem läinud rangemaks. Kehtiva regulatsiooni järgi ei omanda riik üldjuhul kinnisasja, kui isik on teadlikult omandanud kaitsealuse maa, välja arvatud looduskaitseseaduse paragrahv 20 lõige 1¹ punktides 1-4 toodud erandid. Üheks erandiks, kui riik sellisel juhul maa ära ostab, on olukord, kui kinnisasja suhtes kohaldatav kaitsekord muutub rangemaks. Küll aga ei ole põhjendatud sel juhul hüvitist rakendada täies ulatuses, sest isik on teadlikult omandanud looduskaitseliste piirangutega maa. Piirangutega kinnisasja omandamisel tuleb isikutel arvestada, et kaitsekord võib tulevikus muutuda ka rangemaks. Ala kaitse alla võtmisel on riik võtnud eesmärgi tagada või taastada seal loodusväärtuste soodne seisund, mille saavutamiseks võib olla vajalik täiendavate meetmete rakendamine.

Üheks erandiks, kui riik isikult, kes teadlikult on omandanud kaitse all oleva kinnisasja, maa ära ostab, on ka olukord, kui kinnisasi omandati punktis 3 nimetatud lähisugulaselt, kes oli selle omanik enne kaitse alla võtmist või kaitsekorra rangemaks muutmist. Ka sel juhul ei ole põhjendatud hüvitist rakendada täies ulatuses, sest ka sellisel juhul isik teadlikult omandab looduskaitseliste piirangutega maa. Mõlemal juhul on isikul olnud võimalus valida, kas ta soovib saada looduskaitseliste piirangutega maa omanikuks. Nagu juba selgituses märgitud, siis on võrreldavad nii punktis 1 kui 3 nimetatud isikud ja seetõttu tuleb neid kohelda võrdselt. Kui regulatsioonist välja jätta punktis 3 nimetatud isikud, siis annab see võimaluse ikkagi teadlikult looduskaitseliste piirangutega maa omandamisel see riigile võõrandada, aga siis juba vahendatult lähisugulaste kaudu.

Riik on LKS § 20 lõike 1¹ punkti 3 näol kehtestanud ühekordse soodustuse piirangute hüvitamiseks sellisel juhul kui maaomanikule pärast maa looduskaitse alla võtmist või kaitsekorra rangemaks muutumist, kui maa kasutamine on oluliselt piiratud, ei soovi piiranguid taluda (aga see võib olla ka tingitud muudest objektiivsetest asjaoludest: tervis, vanus vms) ja ta soovib kinnisasja lähisugulasele (kinkelepingu vms tehingu alusel) üle anda, on uuel omanikul võimalus soovi korral taotleda maa riigile omandamist LKS-i alusel. LKS-i kohaselt ei ole välistatud ka tavapärase tsiviilõigusliku tehingu alusel omandatud kinnisasjade kohta, kus esialgne omanik pärast kaitsekorra kehtestamist või selle rangemaks muutumist ei soovi maa omanikuna jätkata ja otsustab selle võõrandada lähisugulasele. Teise näitena võib tuua kaasomanikest maaomanikud, kes näiteks pärast kaasomandisse tagastatud maa (tavapärane olukord maareformi käigus õigusvastaselt võõrandatud maa tagastamisel) kaitse alla võtmist või kaitsekorra rangemaks muutumist, kas sellel või muul põhjusel soovivad kaasomandi lõpetada ühe kaasomaniku kasuks ja see, kes saab ainuomanikuks, saab soovi korral taotleda kinnisasja riigile võõrandamist. Seega on erand kehtestatud väga spetsiifilisel põhjusel ja konkreetset ühiskondlikku vajadust silmas pidades. Võib öelda, et LKS § 20 lõike 1¹ punkti 3

eesmärk, milleks see kehtestati, on tänaseks oma aktuaalsuse kaotanud, sest isikute teadlikkus looduskaitsepiirangutega kinnisasja riigile võõrandamisest on kasvanud. LKS § 20 lõike 1¹ punkt 3 on riigi soodustus seal nimetatud isikutele ja sellisel juhul põhiseadusest hüvitamiseks riigile kohustust ei tule. Põhiseaduse kohaselt tuleb riigil tagada pärimisõigus ja see on LKS § 20 lõike 1¹ punktiga 2 tagatud. Pärandit saab vastu võtta kogumis, mitte valikuliselt, seetõttu on pärija võimalus otsustusvabaduse osas oluliselt piiratud. Seejuures ei ole seadusandjal PSst- tulenevat kohustust kaitsta lähedaste huve pärandaja testeerimisvabaduse realiseerimise vastu (RKÜKo 22.02.2005, 3-2-1-73-04, p 43). Ennekõike peab omanik ise otsustama, kas soovib piiranguid taluda või mitte. Juhul, kui looduskaitsepiirangutega kinnisasja omanik ei soovi ise kinnisasja riigile võõrandamisega tegeleda, on sugulaste ringis alati võimalik kokku leppida ka esindus vms. Samuti on kaasomanikel võimalik omandamise menetluses anda nõusolek. Selleks ei pea kinnisasja edasi võõrandama. Omandamine (sõltumata sellest, kas võõrandajaks on lähisugulane või võõras) eesmärgiga kinnisasi edasi riigile võõrandada on vastuolus LKS § 20 eesmärgiga. LKS § 20 lõike 1¹ punktiga 3 riigi poolt isikutele antud soodustuse korral hüvitise määra vähendamist õigustab riigi raha otstarbekas ja säästlik kasutamine (vt ka RKÜKo 06.01.2015, 3-4-1-18-14, p 59).

Regulatsioon on vajalik. Looduskaitseliste piirangutega kinnisasjade hind on turul madalam kui piiranguteta kinnisasjadel, siis on soetamise ja riigile võõrandamise hinna vahe mitmekordne, kuna riik omandades looduskaitseliste piiranguid väärtuse määramisel praegu arvesse ei võta. Riik on seni omandanud looduskaitse piirangutega kinnisasjad isikutele soodsamalt, kuid arvestada tuleb ka avalikku huvi kasutada riigi raha otstarbekalt, siis ei ole selline soodustus põhjendatud. Riigikohus on sedastanud², et neid piiranguid, millega isik teadlikult kinnisasja omandas, ei tule hüvitada, siis ei pea riik turuhinda maksma. Üks peamisi kaitsekorra rangemaks minekuid on piiranguvõõndi üleminek sihtkaitsevõõndisse. Kohane on maksta pool väärtust. Võttes arvesse, et isik on teadlikult omandanud looduskaitseliste piirangutega maa, mille puhul ei ole kohustust hüvitist maksta, siis on meede sobiv ja mõõdukas.

Looduskaitseseaduse § 20 lõike 1² järgi kinnisasja väärtus, välja arvatud metsaga kinnisasja väärtus, määratakse tehingute võrdlemise meetodil. Lõiget täiendatakse, lisades erisuse, et käesoleva seaduse § 20 lõike 1¹ punktides 1 ja 3 sätestatud juhul arvestatakse väärtuse määramisel maatüki poole väärtusega. Looduskaitseseaduse 20 lõige 2² järgi metsaga kinnisasja väärtus määratakse maatüki ja sellel kasvava metsa väärtuste summana. Lõiget täiendatakse, lisades erisuse, et looduskaitseseaduse § 20 lg 1¹ punktides 1 ja 3 sätestatud juhul arvestatakse metsaga kinnisasja väärtus nii maatüki kui ka sellel kasvava metsa poole väärtuse summana.

Praktikas (omandamise menetlustes) on selgunud, et isikud omandavad teadlikult kinnisasju, mille suhtes on käimas kaitse alla võtmise menetlus või kaitsekorra rangemaks muutmine. Näiteks esitavad riigile omandamissettepanekuid nii juriidilised kui ka füüsilised isikud, kes on kinnisasju omandanud ajal, mil kaitsekord on projekteerivas faasis (sh sisaldab võõrandamisleping antud informatsiooni) ja kehtiva LKS alusel ei ole olnud põhjust omandamisest keeldumiseks. Soetades kinnisasja alla tavapäraselt turuhinda teenitakse kasumit kinnisasja turuhinnaga riigile võõrandamise pealt. Looduskaitseliste piirangute hüvitamise eesmärk ei ole võimaldada isikutel riigi kulul rikastuda vaid hüvitada kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt kitsendavad piirangud.

Looduskaitsepiirangutega kinnisasja riigile omandamine on põhjendatud juhul, kui kinnisasja omandamisel ei saanud isik selliste piirangutega arvestada. Kui aga omandamisel olid piirangud teada, pidi omandaja nendega ka arvestama. Vähemalt oli tal selleks võimalus erinevalt nendest maaomanikest, kelle omandi suhtes on piirangud kehtestatud pärast omandamist. Omand on

² PSJVo 5-21-3, p 34.

õiguste ja kohustuste kogum ning omandi üleminekul lähevad uuele omanikule üle kõik omandiga seotud õigused ja kohustused. Seega ei saanud varem ega saa ka praegu looduskaitsepiirangutega kinnisasja omanikul tekkida ootust kasutada looduskaitsepiirangutega kinnisasja muul viisil ja tingimustel, kui neil, mis kehtisid selle kinnisasja suhtes omandi ülemineku ajal. Võttes aluseks LKSi § 20 eesmärgi, samuti looduskaitsepiirangutega kinnisasja omanikule täna kehtivad soodustused ja toetused, ei ole kinnisasjade, mille suhtes kehtivatest looduskaitsepiirangutest oli omanik omandamise ajal teadlik, riigile omandamine põhjendatud.

Kehtiva regulatsiooni järgi ei omanda riik üldjuhul kinnisasju, kui isik on teadlikult omandanud kaitsealuse maa, välja arvatud looduskaitseseaduse paragrahv 20 lõige 1¹ punktides 1-4 toodud erandid. Kui isik on teadlikult omandanud kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja või kinnisasja, mille puhul oli juba omandamise hetkel teada, et see kavandatakse kaitse alla võtta, siis kaitsekorra rangemaks minekul või kui kehtestatakse kavandatust rangem kaitsekord, siis on põhjendatud käesoleva seaduse jõustumise hetkest juba ka pooleli olevates kinnisasjade omandamise menetlustes arvestada maatüki poole väärtusega. Riigikohus on PSJV asjas 5-21-3 otsuse punktis 34 leidnud, et „*sõltumata sellest, kui intensiivselt kaitsekord kaebaja omandikasutamist piirab, ei tulene põhiseadusest kohustust hüvitada kaebajale juba enne kinnisasja omandamist kehtinud piiranguid (vrd Riigikohtu halduskolleegiumi 12. novembri 2018. a otsus kohtuasjas nr 3-16-812/61, punkt 13). Looduskaitseliste piirangutega kinnisasja omandamine oli kaebaja teadlik valik ja eeldatavasti kajastusid piirangud kinnisasja hinnas. Kaebajal ei saanud millegi põhjal tekkida õigustatud ootust, et riik hüvitab talle nende piirangute negatiivse mõju soodsamatel tingimustel, kui see on ette nähtud LKS §-s 20 ja Korras*“. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmes lahendis (näiteks kohtuasjades 41696/07 ja 35264/04) leidnud, et kui isik teadis vara või muu varalise õiguse suhtes kehtivatest piirangutest enne vara või varalise õiguse omandamist, ei ole piirang käsitletav omandiõiguse riivena inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni esimese protokolli artikli 1 tähenduses.

Üheks erandiks, kui riik isikult, kes teadlikult on omandanud kaitse all oleva kinnisasja, maa ära ostab, on ka olukord, kui kinnisasi omandati LKS § 20 lõike 1¹ punktis 3 nimetatud lähisugulaselt, kes oli selle omanik enne kaitse alla võtmist või kaitsekorra rangemaks muutmist. Ka sel juhul ei ole põhjendatud hüvitist rakendada täies ulatuses, sest ka sellisel juhul isik teadlikult omandab looduskaitseliste piirangutega maa. Mõlemal juhul on isikul olnud võimalus valida, kas ta soovib saada looduskaitseliste piirangutega maa omanikuks. LKS § 20 lõike 1¹ punktidega 1 ja 3 hõlmatud isikud on võrreldavad ja neid tuleb kohelda võrdselt. LKS ei sätesta, et looduskaitseliste piirangutega maa peaks kuuluma riigile, sest keskkonnakaitse nõuded kehtivad kõigile (Riigikohtu otsused nr 3-3-1-79-05 p 13; nr 3-3-1-37-07, p-d 10 ja 12; nr 3-3-1-37-10; nr 3-3-1-37-14). Piiratud rahaliste vahendite juures ei ole riigil põhjendatud LKS § 20 lõike 1¹ punktides 1 ja 3 nimetatud juhul hüvitada piiranguid suuremas ulatuses kui isik teadlikult piirangutega kinnisasja on omandanud. Riigikohus on selgitanud (PSJVo nr 5-21-3, p 40), et „põhiseadus ei nõua igasuguse üldistes huvides isikule seatud omandikitsenduse hüvitamist. /.../ Võrdsuspõhimõttega oleks vastuolus olukord, kus üks või mõned üksikud peaksid üldistes huvides kandma suuremaid kulutusi kui teised, kes samuti kasutavad üldistes huvides loodud vahendeid ja ressursse. Õiglase hüvitise maksmise vajadus omandipõhiõiguse riive proportsionaalsuse tagamiseks tekib olukordades, kus ühe üksikisiku varaline kaotus on võrreldes teiste isikutega ebaproportsionaalselt suur (Riigikohtu üldkogu 31. märtsi 2011. a otsus kohtuasjas nr 3-3-1-69-09 punkt 61; Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 17. aprilli 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-25-11, punktid 49-50). Seejuures on isiku kohustus tema omandile seatud kitsendusi hüvitiseta taluda seda suurem, mida tugevam üldine huvi omandikitsendust õigustab. Kolleegium selgitab, et ka sedalaadi hüvitamiskohustus saab tekkida vaid siis, kui isik leiab end oma tahtest ja tegevusest sõltumata

olukorrast, kus ta peab avalikes huvides taluma intensiivsemaid subjektiivsete õiguste piiranguid võrreldes teistega (vrd riigivastutuse seaduse § 16 lõike 2 punkt 1).“

LKS-s ette nähtud looduskaitseliste piirangutega kinnisasja riigile omandamise eesmärk ei ole võimaldada isikutel riigi kulul rikastuda. Riik peab oma finantsidega säästlikult ja mõistlikult toimetama ja seda avalikku huvi arvestades on negatiivse mõjuga sätte kohaldamine ka juba taotluse esitanud isikutele põhjendatud. Eeltoodust tulenevalt on omandamise piirangud proportsionaalsed (meede on sobiv, vajalik ja mõõdukas) ja põhiseaduslikku riivet õigustab avalik huvi kasutada riigi raha mõistlikult ja säästlikult.

Punktidega 19 ja 22 antakse otsustusõigus kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnisasjade riigile omandamise puhul Keskkonnaameti peadirektorile.

Kehtiva regulatsiooni järgi otsustab nii kinnisasja omandamise algatamise kui omandamise valdkonna eest vastutav minister (kliimaminister). Kuna juba praegu teeb omandamise menetluse eeltoimingud ja valmistab ette käskkirjad kaitstava loodusobjekti valitseja (Keskkonnaamet), tuvastades, kas kinnisasja on looduskaitseseaduse § 20 ja Vabariigi Valitsuse 08.07.2004 määruse nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“ (edaspidi *Kord*) alusel lubatud omandada, siis haldusala töö optimeerimiseks antakse otsustusõigus Keskkonnaameti peadirektorile. Otsustusprotsess saab olema ka kiirem, sest kooskõlastusring on lühem. Lisaks looduskaitseseadusele viiakse vastavad muudatused sisse Korda.

Punktiga 23 täiendatakse riigile kinnisasja omandamise andmete avaldamise nõudeid.

Seoses omandamise menetlustega on seni veebilehel info avaldamine olnud reguleeritud ainult esitatud ettepanekute (avalduste), aga mitte omandamise otsuste osas. Täpsemalt on seni Vabariigi Valitsuse 08.07.2004 määrusega nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“ reguleeritud, et ettepanekute ja nende laekumise järjekorra kohta avaldatakse Kliimaministeeriumi veebilehel ettepaneku laekumise kuupäev, ettepaneku esitaja nimi ning kinnisasja asukoha maakond ja vald.

Looduskaitseliste piirangutega kinnisasjade riigi poolt omandamine on tegevus, mille käigus kasutatakse riigi vahendeid. Selliste vahendite kasutamine peab olema läbipaistev, vt näiteks avaliku teabe seaduse § 36 lõike 1 punkt 9, mille kohaselt ei tohi riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutusest ja avalik-õiguslikust juriidilisest isikust teabevaldaja asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks tunnistada dokumente riigi, kohaliku omavalitsuse üksuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku eelarvevahendite kasutamise ning eelarvest töölepinguga töötavatele isikutele makstud töötasude ning muude tasude ja hüvitiste kohta.

Seda arvestades, ning silmas pidades ühiskonna suurt huvi kõnealuse teemaga seoses, on oluline tagada, et ka omandamise andmed oleks avaldatud mahus ja viisil, mis tagaks avalikkuse piisava informeerituse. Tänapäevaks on küll ka 2023. aasta kohta kinnisasjade riigile omandamise info Kliimaministeeriumi veebilehel avaldatud, kuid füüsiliste isikute korral ilma füüsiliste isikute nimedeta. Selleks, et avaldada info koos füüsilise isiku nimega, on vajalik luua seaduslik alus, mis täpsustab, millised andmed, kuidas ja millises ajaraamis avalikustatakse.

Füüsiliste isikutega seotud andmed on isikuandmed, mille avalikustamise korral tuleb järgida nende andmete töötlemisega seotud erinõudeid.

Võõrandamise täpne info võimaldab teha järeldusi füüsiliste isikute varalise seisundi kohta. Nende andmete avaldamine kujutab seega endast eraelu puutumatuse riivet. Avaliku teabe seaduse (AvTS) § 31 lõike 8 kohaselt tuleb teave üldiseks kasutamiseks anda viisil, mis ei kahjusta oluliselt isiku eraelu puutumatust. AvTSi § 35 lõike 1 punkti 12 kohaselt tuleb teave, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu puutumatust, tunnistada asutusesiseseks kasutamiseks.

Selle kõrval kohaldub legitiimse eesmärgina läbipaistvuse tagamine ja selle kaudu korruptsiooniriski vähendamine, eelarvevahendite sihipärase kasutamise tagamine, üldsuse teavitamine ja tõhus kaasamine riigi otsustusprotsessidesse. Euroopa Liidu kohus on oma otsuses (liidetud kohtuasjad C 92/09 ja C 93/09)³ selgitanud, et „läbipaistvuse põhimõte on ette nähtud ELL artiklites 1 ja 10 ning ELTL artiklis 15. See võimaldab kodanikel osaleda rohkem otsustamisprotsessis ja tagab juhtorganitele suurema legitiimsuse ning tulemuslikkuse ja suurema vastutuse kodanike ees demokraatlikus süsteemis (vt 6. märtsi 2003. aasta otsus kohtuasjas C-41/00 P: Interporc vs. komisjon, EKL 2003, lk I-2125, punkt 39, ja 29. juuni 2010. aasta otsus kohtuasjas C-28/08 P: komisjon vs. Bavarian Lager, kohtulahendite kogumikus veel avaldamata, punkt 54).“ (p 68).

Isikuandmete kaitse üldmääruse⁴ artikli 85 kohaselt tuleb liikmesriikidel samuti ühendada üldmääruse kohane õigus isikuandmete kaitsele sõna- ja teabevabadusega ning artikkel 86 kohaselt üldsuse juurdepääsuga ametlikele dokumentidele.

Eelviidatud kohtuasjas sedastab Euroopa Kohus, et „Läbipaistvuse eesmärki ei saa isikuandmete kaitse õigusele automaatselt eelistada.“ (p 85). Isikuandmete avaldamise lubatavuse hindamiseks on seega vajalik analüüsida, kas andmete avaldamine sellisel kujul ja mahus on proportsionaalne võrreldes avaldamise eesmärgiga, ehk kas andmete avaldamine on selleks vajalik ja eesmärk ei ole saavutatav muul, isikute jaoks vähem koormaval viisil.

Proportsionaalsuse hindamisel tuleb kontrollida meetme sobivust, meetme vajalikkust (kas on muid vähem koormavaid meetmeid) ja mõõdukust (kas meede ei ole võrreldes eesmärgiga ebaproportsionaalselt koormav).

Meede on sobiv – andmete avalikustamine aitab läbipaistvuse tagamisele kaasa.

Meede on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.

Andmete avaldamise taotletavat eesmärki on eespool kirjeldatud - selleks on omandamiseks ettenähtud eelarvevahendite läbipaistva kasutamise tagamine ja üldsuse teavitamine, mis tugevdab avalikkuse kontrolli kasutatud raha üle, võimaldab tõhusamat avalikkuse kaasamist otsuste tegemisse ja aitab seega kaasa avaliku sektori rahaliste vahendite optimaalsele kasutamisele.

Eelarvevahendite kasutamise kontrollimiseks on olemas ka muud kontrollimehhanismid, kuid need ei ole antud juhul piisavad, arvestades, et avalikustamise põhjuseks ei ole ainuüksi vahendite kasutamise kui sellise läbipaistvuse tagamine, vaid otsustusprotsessi ja -tulemuste läbipaistvus on vajalik ka selleks, et anda avalikkusele info võimaldamaks teha järeldusi ja seega ka avaldada seisukohti menetluse kui sellise otstarbekuse ja põhjendatuse osas. Seega on andmete avaldamine oluline ühiskonna tõhusaks kaasamiseks looduskaitse valdkonna

3

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=870474F61FC2BA31C1A7601E0B3B4833?text=&docid=79001&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3216145>

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>

õigusnormide kujundamisse. Seda arvestades on oluline, et info, kellelt ja mis summa eest on riik omandanud oluliste looduskaitsete piirangutega kinnisasja, on avalik.

Eesmärki ei võimaldaks saavutada see, kui andmed avaldada ilma füüsiliste isikute nimedeta, kuna see ei anna võimalust andmeid kontrollida, ilma täiendavate andmete osas riigile päringut tegemata. Eesmärk on tõhustada läbipaistvust ja avalikkuse kontrolli võimalusi

Võrreldavat alternatiivset meetet seega ei ole. Andmete väljastamine päringupõhiselt ei võimaldaks samaväärset avalikkuse teavitamist ja kontrolli ning osalusvõimaluste loomist.

Meetme mõõdukuse hindamisel tuleb arvestada järgmist.

18.03.2023 jõustus Vabariigi Valitsuse 09.03.2023 määrus nr 22 „Kinnisasja erakorralise hindamise kord“⁵, millega on kehtestatud ühtsed kinnisasjade väärtuse hindamise alused maa võõrandamisel riigile nii looduskaitsetel kui ka muudel eesmärkidel. Kui varasem kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja metsa väärtuse hindamise metoodika tugines eelneva kolme kalendriaasta puidumüügi statistikale, siis uus metoodika võimaldab hinnata turuväärtusele vastavat väärtust. Maaomanikule pakutavad hinnad on tõusnud kordades, viimase aja keskmine hind metsamaa puhul on olnud 18 000 eurot/ha. Ja näiteks oli 2023. aastal madalaim summa, mis maaomanikule kokku maksti, natuke üle 29 000 euro ja kõrgeim üle poole miljoni.

Nagu eespool näidatud, on omandatavate kinnistute hinnad väga erinevad. Kui väiksemad summad ei pruugi olla oluline osa isiku sissetulekust, siis suuremad kindlasti, aga kuna tegemist riigi raha kasutamisega, siis seega ka avalik huvi selle osas suurem. Arvestades et summad on ühekordsed ei võimalda see siiski teha kaalukaid järeldusi isiku püsiva varalise olukorra kohta. Kompensatsiooni saajaid on aasta kohta mõnikümmend ja füüsilisi isikuid nende hulgas siis veel vähem.

Eespool kirjeldatud eesmärkide puhul on tegemist kaalukate eesmärkidega, mis aitavad kaasa mitmete ühiskondlike väärtuste tagamisele. Seda arvestades kaaluvad eesmärgid meetmega põhjustatava riive üle ning on seega proportsionaalsed.

Isikute eraelu puutumatuse riive leevendamiseks ei avaldata kogu omandamise käskkirja sisu, see tähendab, et ei avalikustata konkreetse maaüksuse andmeid, mille riik isikult ostab, arvestades, et kinnistu lähedal võib paikneda isiku elukoht. Euroopa Kohus on eelviidatud kohtuasjas pidanud võimalikuks, et proportsionaalsuse tagamiseks avalikustatakse andmed osaliselt (p 81).

Looduskaitseseadusega määratakse, kus ja milline info täpselt avaldatakse nii ettepanekute kui riigile omandamise otsusete kohta.

Arvestades, et alates seaduse jõustumisest läheb otsustusõigus omandamiste üle Keskkonnaametile, siis alates seaduse jõustumisest avalduste laekumise ja riigile omandamise otsuste kohta avaldatakse Keskkonnaameti veebilehel järgmine info:

- 1) andmed kinnisasja riigile omandamiseks tehtud avalduste laekumise järjekorra kohta: ettepaneku laekumise kuupäev, ettepaneku esitaja, sealhulgas füüsilise isiku, nimi, kinnisasja asukoha maakond ja vald;
- 2) andmed riigile omandatud kinnisasjade kohta: omandamise otsuse kuupäev, riigile võõrandaja, seejuures füüsilise isiku, nimi, kinnisasja asukoha maakond ja vald, kinnisasja pindala ning hind.

⁵ [Kinnisasja erakorralise hindamise kord–Riigi Teataja](#)

Punktis 1 nimetatud andmed avaldatakse ka juba kehtiva seaduse kohaselt, uue aluse lisamisega seoses sõnastatakse normitehnilisel eesmärgil säte ringi.

Sätte alusel on kavas avalikustada ka andmed seni omandatud kinnisasjadega seoses. Uue kavandatud § 20 lõike 4² kohaselt avaldatakse omandamiste andmed eelneva kalendriaasta kohta ja on veebilehel avaldatud üks aasta. Seega on kavas avalikustada andmed eelnõukohase seaduse jõustumisest arvates eelneva aasta kohta, silmas pidades, et lõikes 4² sätestatud tingimus oleks täidetud. Aastane periood on valitud, kuna see on piisav, et huvitatud isikud on saanud tutvuda riigiraha kasutamisega.

Lähtudes isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 13 lõikest 3 ja artikli 14 lõikest 4, mille kohaselt tuleb andmete algsest eesmärgist erineval töötlemisel esitada isikule eelnevalt teave töötlemise, selle eesmärgi, aluste jm andmekaitsete asjaolude kohta, siis tuleb füüsilisi isikuid, kes on esitanud avalduse kinnisasja riigile omandamiseks enne käesoleva sätte jõustumist, eelnevalt teavitada sellest, et nende nimed veebileheküljel üles pannakse. Andmete avaldamine puudutab ka juriidilisi isikuid, kuid arvestades, et nende puhul ei ole küsimus eraelu kaitses ning avaldamise eesmärkide kaalukust, on nende puhul avaldamine põhjendatud ja proportsionaalne.

Punktiga 25 tunnistatakse kehtetuks § 24 lõige 4, mis määras, kuidas toimetatakse kätte kaitsekohustuse teatised. HMSi jaos „Dokumendi kättetoimetamine“ on kõik vajalikud aspektid käsitletud ja seega on mõistlik dubleeriv sätte LKSist välja jätta.

Punktidega 26 ja 27 lisatakse võimalus ka ranna ja kalda kaitse korraldamiseks koostada kaitsekorralduskava. Ranna- ja kalda kaitsekorralduskava on aluseks nende vööndite kaitse regulatsiooni ülevaatamisel ja muutmisel, mis on vajalik sealsete liikide ja elupaikade soodsa seisundi tagamiseks.

Tegevuskava kehtestamine ei too automaatselt kaasa piiranguid. Tegevuskavaga antakse ülevaade olemasolevast olukorrast ja ohuteguritest ning seatakse eesmärgid ja kirjeldatakse võimalikud meetmed nende saavutamiseks.

Lisaks määratakse kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstava loodusobjekti kaitsekorralduskava koostamise korraldajaks ja kava kinnitajaks kohalik omavalitsus. Viimane tuleneb Viimsi valla ettepanekust, kes juhtis tähelepanu õigusselgusele, et ka kohalik omavalitsus võib kaitsekorralduskava kehtestada. Kuna riiklikul ja kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstava loodusobjekti eesmärgid on erinevad, siis on kohalikul omavalitsusel endal pädevus kaitsekorralduskava koostamist korraldada.

Punktiga 29 lisatakse sihtkaitsevööndi tingimuste hulka (LKS § 30 lg 4 p 6) võimalus kaitse-eeskirjaga lubada rajada tee või tehnovõrk ja -rajatis. Sealjuures täpsustatakse ka terminit asjaõigusseaduse järgi.

Kehtiv kord võimaldab rajada tee ja tehnovõrk kaitsealal paikneva kinnistu, kaitseala või riigikaitse tarbeks. Esinenud on olukordi, kus plaanitav tee või tehnorajatis ei teeninda küll kaitsealal paiknevat kinnistut, kaitseala ennast ega teeni ka riigikaitse eesmärke, kuid samas ei kahjusta ka ala kaitse-eesmärke ning mõlemad võiksid seetõttu olla kaitse-eeskirjaga ja kaitseala valitseja nõusolekul lubatud. Näiteks maakaablid, mille paigaldamiseks ei ole vaja suures mahus pinnast teisaldada ega kasutada rasketehnikat ja mille kaitseala sihtkaitsevööndist läbiviimine aitaks trassi pikkust oluliselt vähendada. Samuti kaitseala läbiva pinnasetee või metsatee ümberehitamine uueks teeks selliselt, et olemuslikult on tegemist uue ehitise püstitamisega ehitusseadustiku mõistes. Näiteks Balticconnector'i projekti käigus on jõutud tõdemuseni, et kaitstavat ala läbiva gaasitoru maasse paigaldamisel küll kahjustatakse ajutiselt poollooduslikke kooslusi, kuid need taastuvad pärast ehitust ja pöördumatut kahju ei teki.

Tegemist ei ole lausalise kaitsekorra leevendamisega, vaid väga üksikute juhtumitega, mille vajadus kaalutakse läbi ja hinnatakse kaasnevad mõjud kaitse-eeskirja menetluse käigus. Selline vajadus on ilmnenud Parmu looduskaitsealal, kus riigipiiri ehitamise käigus on vaja rajada läbi kaitseala teid ja vedada kaableid. Kuna piir ise jääb väljapoole kaitseala, siis ei saa seda käsitada kaitseala või kaitseala tarbeks ehitamisena. Samuti Tüandri looduskaitsealal, kus SKVd läbib Eesti-Läti gaasitrass, mis iseenesest ei ole rajatud kaitseala tarbeks ega teeninda ka kaitsealal paiknevat kinnistut, aga mida on vaja mingil hetkel korrastada.

Punktiga 31 jäetakse § 31 lõike 2 punktist 6 välja lauseosa „maastikukaitseala eritüübina kaitstava“, mis võib eksitavalt viidata riiklikult kaitstavale objektile. LKSi § 4 lõike 7 kohaselt on ka kohalik omavalitsus pädev parki kaitse alla võtma ja põhjendatud sama kaitsekorra rakendamine.

Punktiga 34 täiendatakse §31 lõikega 6 lisades võimaluse reguleerida kaitse-eeskirjaga täiendavalt piiranguvööndis maaparandussüsteemide hoiutõid ja rekonstrueerimist.

Sättega ei keelata automaatselt maaparandussüsteemi hoiutõid, vaid antakse võimalus seda vajadusel kaitse-eeskirjaga teha. Muudatus võimaldaks piirata või reguleerida ning vajaduse korral ka keelata olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutõid ja rekonstrueerimistõid. Samas on sättesse lisatud lisatingimus, et kui nimetatud piirangud ei takista oluliselt maaparandussüsteemi nõuetekohast toimimist väljaspool kaitstavat loodusobjekti.

Maaparandussüsteemide hoiutõid ja rekonstrueerimine on tegevused, mis on LKSi järgi sihtkaitsevööndites eelduslikult keelatud, ent milleks võib kaitse-eeskirjaga ette näha leevendusi. Piiranguvööndites seda tegevust kehtiv LKSi praegu ei piira. Selline olukord ei ole aga vastavuses piiranguvööndis hoitavate väärtuste kaitsevajadusega. Maaparandus ja selle hoid mõjutab otseselt kõiki naabruses asuvaid vee-, soo- ja soostunud elupaiku, samuti neist elupaikadest sõltuvaid liike. Natura alade puhul takistab sellise korra puudumine otseselt rahvusvahelise kohustuse täitmist, sest ei võimalda vältida direktiivi 92/43/EMÜ (loodusdirektiiv) paljude elupaigatüüpide ja liikide hävitamist või kahjustamist. Piiranguvööndites maaparanduse reguleerimise võimaluse loomine on vajalik kaitstavate alade soodsa seisundi tagamiseks, aga samas aitab ka põhjendamatult rangete piirangute seadmisest hoiduda. Näiteks ei ole soo- või soostuvaid kooslusi, kus kunagi on rajatud kraave, võimalik täna piiranguvööndi kaitsekorraga kaitsta, sest see ei võimalda soodsa veerežiimi hoidmist, ja ala pidi võtma range kaitse alla. Tihti on juba kahjustatud sookooslustes peamiseks eesmärgiks hoida väljakujunenud olukorda. Soostumise protsesse tagasi pöörata on väga keeruline ja vahel ka võimatu. Kuna nii rekonstrueerimise kui ka hoiutõidega kaasneb paratamatult oht, et süsteemi kuivendusemõjud suurenevad, siis looduskaitse eesmärgi ei ole võimalik saavutada, kui puudub võimalus kahjulikke mõjusid vältida või vähendada.

Eelnõu kohaselt võib keelata üksnes tegevusi, mis võivad kahjustada kaitse-eesmärgi saavutamist. Säte annab võimaluse reguleerida kaitse-eeskirjaga nii maaparandussüsteemi rekonstrueerimistõid, nagu kraavide osaline sulgemine, maaparandussüsteemi osaline ümberehitamine, keskkonnakaitseliste rajatiste rajamine ja voolusärgi kuju muutmine, kui ka hoiutõid, kuna nendega võivad kaasneda järgmised riskid: sette eemaldamine võib kaasa tuua pinnase hõljumina suublasse kandumise, mis omakorda võib halvendada vee kvaliteeti ja looduslikku tasakaalu, valgustingimuste ja metsa liigendatuse muutus kraavitrasside puhastamisel ja raiumisel, niiskustingimuste muutused, tööde käigus tekkiv müra, suurenev tuleoht, kiirenev pinnavee äravool võib vähendada põhjavette valguva veehulga mahtu, suurte kraavikallete korral võib kaasneda kraavikallaste ja -põhja erosioon, masinate kasutamisega kaasneb lekete ja reostuse oht.

Selliste riskide esinemise tõenäosus sõltub suuresti konkreetsest asukohast ning tööde iseloomust. Kaitse-eeskirja koostamisel tuleb analüüsida hoiutõide vajadust ja eesmärki,

hinnata piirangu mõju, tasakaalustada erinevad huvid, arvestada eesvooludega, minimeerida maaomanikele avalduvad negatiivsed mõjud ning vajaduse korral anda kaitseala valitsejale kaalutusõigus otsustamiseks, kas ja millistel tingimustel maaparandussüsteemide hoiutõid teha võib. Huvide tasakaalustamiseks kaasab KeA kaitse-eeskirja avalikustamise ajal menetlusse Põllumajandus- ja Toiduameti. Kaitse-eeskirjaga sätestatav kaitsekord on riiklik meede avaliku huvi – looduskaitse tagamiseks, ühtlasi ka enamikul juhtudel Natura 2000 võrgustiku alal rahvusvahelise kohustuse täitmiseks (avalikes huvides antav õigusakt). Seega peavad haldusorganid riigi esindajatena koostööd tegema, et eesmärk saavutada. Et haldusorganite koostöö laabuks, kontrollib KliM, kas KeA on avalikustamisel Põllumajandus- ja Toiduameti kaasanud. Kui seda tehtud ei ole, kaasatakse amet enne eelnõu EISi esitamist.

Kõnealuse sätte rakendamisel ehk kaitse-eeskirjade koostamisel tuleb vaadata, et kehtestatav kord ei läheks vastuollu § 14 muudatusega, millega lisatakse teatud maaparandussüsteemide hooldustööd nende tegevuste hulka, mida ei või kaitsealal, hoiualal, püsielupaigas ja kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis teha kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekuta. Sealjuures, kuna muudatuse jõustumisel saab seada maaparanduse hooldamisel tingimusi või need keelata juba kaitse-eeskirjaga, vähendab KeA töökoormust ja kinnisasja omaniku halduskoormust §-s 14 sätestatud valitseja nõusoleku küsimine.

Punktiga 37 kustutatakse §33 lõike 2 punkt 7 ehk maaparandussüsteemide korral asendatakse hoiualadel teatise kohustus valitseja nõusolekuga (§14 lõike 1 täiendus), mis annab võimaluse kaaluda nii suure mõjuga tegevuse lubamist kui ka tingimuste seadmist.

Punktidega 38, 40, 41, 44, 48, 54 ja 57 jäetakse LKSist välja veekaitsevööndit käsitlevad sätted, mis kordavad veeseadust. Edaspidi reguleerib veekaitsevööndit vaid veeseadus. Veekaitsevööndi ulatus ning majandustegevuse kitsendused veekaitsevööndis sätestati 1995. aastal ranna ja kalda kaitse seadusega. 2004. aastal tõsteti veekaitsevööndi sätted veeseadusesse. Seni looduskaitseseaduses asunud sätted veekaitsevööndi ja selle ulatuse kohta viitasid mitmel juhul veeseadusele, kuid veeseadus erandite korral looduskaitseseadusele ei viidanud. Erandite vajalikkust analüüsides leiti, et kehtivas veeseaduses on veekaitsevööndi eesmärgi täitmiseks vajalikud sätted olemas ning need kattuvad looduskaitseseaduses veekaitsevööndit käsitlevate punktidega. Veekaitsevööndi tavapärasest laiemat ulatust kehtestada ei ole looduskaitseseaduses vaja, kuna ka üleujutusosaladel erosiooni ja hajuheite vältimiseks vajalikud sätted on veeseaduses olemas.

Paragrahvi 35 lõikesse 2 lisatakse viide samas paragrahvis nimetatud erisätetele. Kuigi üldsätte ja täpsustava erisätte korral kehtib ranna ja kalda kitsenduste määramisel viimasena nimetatu, sõnastatakse seaduses üldsäte selgemini.

Kuna § 35 lõike 4 sõnastus võimaldab sätet tõlgendada erinevalt (ehituskeeluvöönd ja piiranguvöönd liituvad üleujutusosalale või need sisalduvad üleujutusalas), on õiguskantsler juhtinud tähelepanu selle probleemi lahendamise vajadusele.

Punktidega 39, 41, 43 ja 47 täpsustatakse veekogude äärsete kaitsevööndite arvestamist ja ulatusi ning piiranguid. LKSi § 35 lõikes 3¹ sätestatud korduva üleujutusala piiri määramise põhimõtte jääb samaks. Korduva üleujutusega rannal ulatub vesi regulaarselt üleujutusala piirini. Prognooside kohaselt sagenevad kliimamuutuste tõttu kogu maailmas, sh Eestis, ekstreemsed ilmaolud (üleujutused, tormid), kaasneb merevee taseme tõus ning ranna kaitse vajadustest lähtuvalt peab säilima puhver ehitiste ja korduvate üleujutuste vahele, mis ühtlasi maandab inimeste vara kahjustamise riske ning tagab ka vaba liikumise ümber üleujutusalade. Korduva üleujutuse all on silmas peetud perioodiliselt, iga-aastaselt või üle mõne aasta maismaale ulatuvat maksimaalset veetaset. Arvestades, et mererannal võib üleujutus ulatuda väga erinevale kaugusele rannajoonest, siis ei ole põhjendatud alati liita piiranguvööndi ja

ehituskeeluvööndi laiusele juurde § 37 ja 38 sätestatud vööndi laiust. Muudatuse kohaselt hakkab piiranguvöönd koosnema üleujutatavast alast, millele liitub rannal 100 m ja siseveekogu kaldal 50 m. Ehituskeeluvöönd koosneb korduva üleujutusega rannal edaspidi korduva üleujutusega alast ja sellele liituvast 50 m. Ja siseveekogude korral liitub üleujutuslale 25 m. Kui korduva üleujutuse ulatuse ja nimetatud meetrite liitmisel on tulemuseks kitsam vöönd kui §-s 37 ja 38 sätestatud, siis on vööndi laiuseks § 37 ja 38 sätestatu.

Kaitsealadel on kaitse-eeskirjaga õigus määrata EKV ulatust ja muudatus ei too kaasa selle põhimõtte või olemasolevate kaitse-eeskirjade automaatset muutmist.

Täpsustatakse § 35 lõike 5 sõnastust kaldaastangul vööndite arvestamiseks. Antud juhul on tegemist erandjuhtumiga, mille korral on ranna ja kalda kitsenduste lähtejoon mujal kui veekogu veepiiril. Ehituskeelu- ja piiranguvööndi lähtejooneks on kaldaastangu ülemine serv. Sellisel juhul on vööndite arvestamise erisus põhjendatud LKSi §-s 34 sätestatud ranna ja kalda kaitse eesmärkidega, mis arvestavad küll ranna asustust, kuid võimaldavad ära hoida vara ja keskkonna kahjustamist.

Punktiga 47 lisatakse täpsustus, et ranna või kalda ehituskeeluvööndis võib elamumaa sihtotstarvet määrata ja muuta kõlvikut üksnes Keskkonnaameti nõusolekul. Muudatus on vajalik, et välistada levima hakanud olukord, kus metsamaal ranna/kalda piiranguvööndi piirini ulatuvas EKV-s muudetakse maa sihtotstarvet elamumaaks, mille tulemusena ei kehti seal enam metsaseadus ja mets raadatakse ning asutakse ehitama (vabanedes nii EKV poolest laiusest ilma sealseid kaitseväärtusi arvestamata). Muudatuse tulemusel saab KeA oma kooskõlastuse andmisel kaaluda ka ranna- ja kalda kaitse eesmärke.

Punktiga 42 korrigeeritakse ekslik termin. 01.10.2019 jõustunud veeseaduse rakendussätetega muudeti ka looduskaitseadust, kuid alalütlevas käändes olnud vorm jäi muutmata. Mõlemas seaduses kasutatakse termini *veehoidla* asemel terminit *tehisjärv*. Tehnilise veana jäi nimetatud sätetesse sisse *veehoidla*, mis nüüd parandatakse. Kuna veeseaduse järgi peetakse veekoguks tehisjärve veepeegli pindalaga üks hektar ja rohkem, siis alla 1 ha tehisjärvedele kaitsevööndit ei teki. Sealjuures paisjärve loetakse vooluveekogu osaks.

Punktiga 46 täpsustatakse LKSi § 38 lõike 1 punktis 3 linna mõistet LKSi tähenduses.

LKSi § 38 lõike 1 punkt 3 on erand, mille kohaselt on linnas ja alevis ning aleviku ja küla selgelt piiritleval kompaktsel asustusega alal ehituskeeluvööndi laius 50 meetrit. Linnana on siin silmas peetud linna kui asustusüksust ning selle sätte mõte on, et ehituskeeluvöönd on väiksem tiheasustusalal, kus looduskooslused on vähem säilinud, väljakujunenud ehitusjoon tavaliselt veekogule lähemal, ehitussurve suurem. See tõlgendus tuleb välja ka punkti sõnastusest, milles aleviku ja küla korral on eraldi välja toodud, et ehituskeeluvöönd on väiksem just selgelt piiritletud kompaktsel asustusega alal, mitte kogu küla või aleviku territooriumil.

Muudatuse vajadus tuleneb asjaolust, et Eesti territooriumi haldusüksuste seaduse kohaselt võib linn olla nii haldusüksus kui ka asustusüksus ning nende piirid võivad olla erinevad. Haldusreformi järel moodustati mitu linna haldusüksusena, mis hõlmab ka hajaasustusalasid ning kus väiksem ehituskeeluvöönd ei ole põhjendatud.

Punktiga 48 lisatakse § 38 lõike 4 punkti 1 täpsustus, et selles sättes on mõeldud veeseaduse kohast vööndit.

Punktidega 49 ja 50 täpsustatakse ja täiendatakse erandite loetelu, millele ranna ja kalda ehituskeeluvööndis ehituskeeld ei laiene.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei laiene ehituskeeld olemasoleva elamu tarbeks rajatavale tehnovõrgule ja -rajatisele. Sätet täiendatakse, lisades et ehituskeeld ei laiene ka avalikus kasutuses oleva hoone tarbeks rajatavale tehnovõrgule ja -rajatisele.

Lisaks lisatakse §38 lõikesse täiendav punkt, mille eesmärk on võimaldada ehituskeeluvööndisse ehitada riigi sõjalise kaitse operatiivsuse tagamiseks vajalik ehitisi ilma Keskkonnaameti nõusolekuta kõrgendatud kaitsevalmiduse, mobilisatsiooni, demobilisatsiooni, erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal. Eesmärk on tagada riigi sõjalise kaitse operatiivsus ja kiirus olukordades, kus kiire tegutsemine on hädavajalik riigi julgeoleku tagamiseks. Kehtiva seaduse nõue saada Keskkonnaameti nõusolek tegevuste jaoks võib viia viivitusteni, mis ohustavad riigi kaitsetegevuste tõhusust ja operatiivsust. Ettepanekuga võimaldatakse erandkorras ehituskeeluvööndi kasutamine riigikaitsealistel eesmärkidel, mis tagab riigi kaitsevõimekuse säilimise kriitilistes olukordades.

Punktidega 51 ja 52 täpsustatakse LKSi § 38 lõike 5 punktides 2 ja 4 esitatud mõisteid – veeliiklusrajatis ja hüdromeetria teenistus.

Kehtiva korra järgi ei laiene ehituskeeld kehtestatud detailplaneeringuga või kehtestatud üldplaneeringuga kavandatud veeliiklusrajatisele.

Kavandatud täiendus on vajalik, et seaduse tasandil täpsustada, milliseid ehitisi peab seaduseandja silmas. Kliimaministeerium on varem (2013) Keskkonnaametit informeerinud, et mõiste „veeliiklusrajatis“ all peab seaduseandja silmas rajatise, mis on vältimatult vajalikud veeliikluse korraldamiseks (reguleerimiseks), näiteks rannale või kaldale paigaldatavad navigatsioonimärgid, radarimastid, poid, meremärgid jne. Erand on sätestatud, et tagada veekogul nõuetekohane ja ohutu veeliiklus. Samuti ei avalda eespool nimetatud rajatiste rajamine ranna ja kalda ehituskeeluvööndisse eeldatavalt olulist mõju ranna ja kalda kaitse eesmärkidele. Veeliiklusrajatisel laiemas tähenduses aga võib olla oluline mõju ja kui seda rajatakse ehituskeeluvööndisse, on vaja läbida ehituskeeluvööndi vähendamise kaalumise protsess. Täpsustus on eelkõige vajalik kohalikele omavalitsustele, et vältida olukorda, kus planeeringuga kavandatud veeliiklusrajatise, nagu paadikanalid, rajatakse keskkonnale tekitatud mõju põhjalikult kaalumata.

Mõiste „hüdromeetria teenistus“ ei ole enam kasutusel, kuna selliseid teenistusi ei ole olemas. Keskkonnaagentuuril on hüdromeetria jaamad, mille kohta see säte kehtib.

Punktiga 53 jäetakse § 38 lõike 5 punktist 6 välja tekstiosa „riigikaitse“. Lennundusseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga (vastu võetud 08.06.2022) täiendati LKSi § 38 lõiget 4 ja lisati ehituskeeluvööndi (edaspidi EKV) erandite hulka riigikaitseehitised. Lisaks nimetatud seaduses käsitletud riigikaitsealistele ehitistele, mille ainus eesmärk on riigi julgeoleku tagamine või hädaolukorra lahendamine, on sarnaselt piirivalve- ja päästevaldkonnale Kaitseministeeriumi valitsemisalas vajadus kavandada ka merele orienteeritud rajatise, mille puhul on oluline nende paiknemine kalda ääres. Samuti võib olla vaja rajada ka nendele paigaldatavaid seadmeid teenindavaid tehnoloogiooneid. Selliste hoonete puhul on oluline, et need paikneksid rajatistele suhteliselt lähedal. See tagab nii hallatava territooriumi mõistliku suuruse kui ka süsteemide tehnilise toimimise. Kuna veekogu kaldale paigaldatavad süsteemid on mõeldud eelkõige eelhoiatamiseks, siis planeerimisseaduse § 2 lõike 2 järgi ei kohaldata seadust eelhoiatusega seotud riigikaitsealistele ehitistele planeerimisele ning sellele ei pea detailplaneeringut koostama. Eelhoiatusega seotud riigikaitseehitistele ei olegi võimalik kohaldada looduskaitse seaduse § 38 lõike 5 punktis 6 ehitamist lubavat sätet, kuna lõike sõnastus on seotud planeeringute koostamisega.

Lisaks side- ja eelhoiatuse teemaga võib EKVl probleem tekkida ka teiste riigikaitseehitiste, näiteks harjutusväljade ja lasketiirude teede või nende juurdepääsuteede korral. Looduslikest, maastikust sõltuvatest või omandist tulenevatel põhjustel on vaja teha uusi teelõike või lühikesi möödasõite. Kui tee ületab kraavi või oja, millel on ka kalda ehituskeeluvöönd, siis võib tekkida ja on ka tekkinud situatsioon, kus vaid truubi rajamiseks on vaja koostada detailplaneering.

Seega tuleb seoses § 38 lõike 4 täiendamisega jätta välja ka sama paragrahvi lõike 5 punktis 6 tekstiosa „riigikaitse“, kuna lõike 4 uus punkt katab ka planeeringuga kavandatud riigikaitseehitiste ehitamise.

Lisaks ranna ja kalda kaitse eesmärkide arvestamisele peavad kohalikud omavalitsused ehituskeeluvööndi vähendamise üle otsustamise protsessis arvestama veetasemete tõenäosusstsenaariumitega ja hindama üleujutustega seotud riske. Üleujutusega seotud riskide hinnangut kaasajastatakse regulaarselt iga kuue aasta tagant (viimane hinnang 2024) ja vastavad aruanded ning kaardid on kättesaadavad Kliimaministeeriumi kodulehel ja Maa-ameti geoportaalil. Kliimaministeeriumi juhtimisel koostatakse ka juhendit üleujutusohuga arvestamiseks.

Punktiga 58 lisatakse §44 täiendav sätte kohaliku tasandi kaitsealade kaitsekorra kohta, mis jätab seal kehtima tänase regulatsiooni ehk võimaluse kaitse-eeskirjaga jätkuvalt reguleerida KOV kaitsealadel lage- ja veerraiet, kuna riiklikel kaitsealadel see võimalus kaob seoses käesoleva eelnõuga kehtestatava lage- ja veerraie keeluga.

Kehtiv seadus ei näe ette kohaliku tasandi kaitsealaga seotud piirangute leevendusmeetmeid, aga ka kohaliku tasandi kaitsealal kehtiv piiranguvööndi režiim võib piirata kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist VV määruses nr 242 nimetatud põhjustel. Regulatsioon, mis seab hüvitise saamise võimaluse sõltuvusse sellest, kas omandiõigusepiirangute kehtestajaks on riik või kohalik omavalitsus, on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 12 sätestatud võrdsuspõhiõigusega. Võrdsusprintsipiist lähtudes peab kohalikul tasandil loodusobjekti kaitse alla võtmisel järgima samu põhimõtteid ja nõudeid, mis kohalduvad loodusobjekti riiklikul tasandil kaitse alla võtmisel. Kohalik omavalitsus peab loodusobjekti kaitse alla võtmisel hindama kaitsealale jäävate kinnistute omanike õiguste riivet, kuid kohalikul omavalitsusel puudub alus kaitsealale jääva kinnistu omandamiseks või muul viisil leevendada omandiõiguse piirangute mõju.

Lahendust ei paku ka KAHOS § 4 lg 3, mis sätestab kinnisasja omaniku õiguse taotleda talle kuuluva kinnisasja omandamist riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse poolt õiglase ja kohese tasu eest, kui kehtestatud avalik-õigusliku kitsendused ei võimalda kinnisasja kasutada vastavalt senisele sihtotstarbele, sest see on mitmeti tõlgendatav norm ega pruugi täita eesmärki loodusobjekti kohaliku tasandi kaitse alla võtmisel.

Kui riikliku kaitse all oleva alaga seondult on määrusega nr 242 kindlaks määratud kriteeriumid, mille esinemisel loetakse kaitsekorda omandiõigusi piiravaks, siis kohaliku tasandi kaitseala kohta vastav regulatsioon puudub. Kohalikule omavalitsuse üksusele ei ole kehtestatud ühtseid kriteeriume, mis võimaldaksid hinnata, kas on täidetud KAHOS § 4 lg 3 sätestatud eeldused, mis tingivad kinnisasja omandamise. Ka sellise regulatsiooni puudumine on vastuolus võrdse kohtlemise põhimõttega, kuna võimaldab kohalikel omavalitsustel sisustada omandiõiguse piirangute hindamise kriteeriumeid erinevalt nii riigiga kui teiste kohalike omavalitsustega võrreldes.

Ka justiitsminister on märkinud (28.03.2023 vastuskiri Eesti Omanike Keskliidule nr 10-4/7248-2), et PS §-st 14 koostoimes PS § 32 lg-ga 1 tuleneb seadusandjale kohustus kehtestada kompenseerimist nõudvate omandipõhiõiguse riivete puhuks hüvitise maksmise kohustus ning menetluskord, mis võimaldaks hüvitise maksmise mõistliku aja jooksul. Tulenevalt sellest on teinud Kliimaministreeirumile, kelle valitsemisalasse kuulub riigi keskkonna- ja looduskaitse korraldamine ja asjakohaste õigusaktide eelnõude koostamine, ettepaneku algatada LKS muutmine, et näha selles ette alus LKS §-s 20 sätestatud hüvitusmeetme kohaldamiseks ka loodusobjekti kohaliku kaitse alla võtmise korral, kui sellega kaanevad kitsendused on sellise iseloomu ja mahuga, mis vastavad kinnisasja (riigile) võõrandamise eelduseks olevatele olulistele piirangutele LKS § 20 ja määruse nr 242 § 31 tähenduses.

Kui kinnisaj ei asu kogu ulatuses kohaliku tasandi kaitsealal ei ole välistatud, et omanik jagab kinnisaj ja KOV omandab vastava, peale jagamist tervenisti kaitsealale jääva osa sellest kinnisajast.

Punktiga 60 lisatakse LKS § 45 täpsustus, et oleks üheselt mõistetav, et tiheasustusalal võib kohalik omavalitsus reguleerida ja loastada nii üksikpuude kui ka nende osade raiumist. Sättesse on lisatud täpsustus, et loa andmise alused, tingimused ja korra kehtestab KOV, millega öeldakse selgelt, et KOVil on endiselt võimalus puude osade lõikus ka vabastada loa nõudest. Seadusemuudatuse eesmärk on selgelt välja tuua, et kohalikel omavalitsustel on võimalik reguleerida ka puu osade lõikamist, mitte üksnes mahavõtmist. Säte on vajalik, et vältida näiteks puude liigset nn nudistamist, mis on probleemiks olnud mitmes asulas.

Ka kehtiva sõnastuse kohaselt hõlmab termin „raiuma“ mitte ainult puude langetamist, vaid ka puude kärpimist või okste lõikamist. Kuna seaduse senist sõnastust on omavalitsustes tõlgendatud erinevalt ning see on tekitanud probleeme, on õigusselguse tagamiseks vaja sätet täiendada. Sätte sõnastuse täpsustamise vajadusele viitavad erinevad tõlgendused praktikas ning sellega kaasnenud probleemid. Sätte selgema sõnastuse vajadusele on viidanud nii õiguskantsler (15.05.2015 seisukohas nr 6-4/150580/1502173) kui ka Riigikohus (haldusaj nr 3-3-1-19-10 otsuse punkt 12).

Lisaks täpsustatakse raieloa andmise volitusnormi õigusega määrata raiete tõttu tekkiva kahju või ökosüsteemiteenuse vähenemise hüvitamiseks asendusistutuskohustus. Asendusistutuskohustus võib piirata põhiseaduslikke põhiõigusi, mistõttu on vajalik, et seadus annaks KOV-dele raieloa andmisel sõnaselge õiguse kehtestada asendusistutuskohustuse.

Punktiga 61 lisatakse seadusesse volitus, mis annab KOV-ile õiguse ja pädevuse kehtestada kasvukohatüüpide, väärtusliku taimestiku ja kaitsealuste liikide kasvukohtade väljaselgitamiseks haljastuse inventeerimise kord, milles sätestatakse haljastuse hindamise meetodika, inventuuri tegijate kvalifikatsiooni ja inventeerimise tulemuste vormistamise nõuded ning kinnistuomaniku kohustus enne kavandatavat ehitustegevust nõuetekohaselt haljastus inventeerida.

Kohalikul omavalitsusel on kohustus planeerida elurikkust säilitavat ja suurendavat, kaitsealuseid liike kaitsvat haljastust ja tagada ohutut ja keskkonnasäästlikku ehitustegevust. Kohustused tulenevad nii erinevatest rahvusvahelistest kokkulepetest, looduskaitseaduse

§ 48 lg 4, planeerimisseaduse § 126 lg 1 p-dest 8 ja 14, ehitusseadustiku §-dest 8 ja 9 jms õigusaktidest, kuid seadusandja ei ole andnud kohalikule omavalitsusüksusele nende kohustuste täitmiseks sõnaselget volitust.

Euroopa Liit on seadnud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 eesmärgiks looduse kaitsmise ja taastamise. Strateegia punktis 2.2.8 Linnaruumi ja linnalähedaste piirkondade haljastamine kirjeldatakse linna roheluse kasulikust ja tõdetakse, et linnastumisega kaasneb linnadest haljastuse vähenemine. Seetõttu soovib strateegia lõimida ökosüsteemide ja haljastusega tegelemine linna planeerimisse ja projekteerimisse.

Kohalikud omavalitsused tegelevad igapäevaselt oma territooriumil vajalike haljastuse hooldustööde organiseerimise ja planeerimise või ehitustegevuse suunamisega ning mõjutavad seeläbi otseselt elurikkust. Teadlike otsuste tegemiseks on vajalik eelnevalt inventeerida maastik ja üksikelemendid.

Haljastuse inventeerimise tulemusena on võimalik suunata ehitiste ja rajatiste asukohta eesmärgiga säilitada loodusväärtusi ning vajadusel näha ette projekteerimisel erilahendusi, mis aitaksid säilitada haljastuse kasvutingimusi, samuti kindlaks määrata ehitustegevuses haljastuse säilimiseks vajalikke kaitsemeetmeid.

Punktiga 62 ühtlustatakse LKSi § 47 lõikes 2 isendi definitsioon nii ohustatud liikide kui ka kaitsealuste liikide isenditega tehtavate tehingute korral.

Täpsustatakse, et isendi laiem mõiste, mis hõlmab tooteid, rakendub ka kodumaiste kaitsealuste liikidega tehinguid tehes. Praegu kehtib laiem mõiste üksnes CITESi konventsiooniga kaitstud liikide isenditega tehtavate tehingute korral. Mõistlik on seaduses selgelt sätestada, et tehingute korral käsitletakse isendeid ühe definitsiooni alusel. Soovime lisaks ülemaailmselt ohustatud liikidele reguleerida ka Eesti kaitsealustest liikidest valmistatud toodetega tehtavaid tehinguid.

Täiendus muudab sätte üheselt mõistetavaks ja selgemaks, kuna juba praegu tõlgendab Keskkonnaamet kodumaiste liikide isenditega tehtud tehingute järelevalves LKSi § 47 lõikes 1 sätestatud isendi definitsiooni laiemalt ehk äratuntava osa all käsitletakse ka toodet, nagu näiteks erinevad karulaugust valmistatud toiduained. Samuti võivad sellisteks toodeteks olla orhidee ekstrakti sisaldav kosmeetika, linnusulgedest ehted jms

Punktiga 63 muudetakse §50 lõike 2 kohase nn automaatse püsielupaiga regulatsiooni, lisades võimaluse, et püsielupaik ei moodustu selles lõikes nimetatud kaitsealuse linna pesapuu ümber, kui kaitsealune liik on pesa teinud pärast seda, kui alal on rahva tervise või ohutuse huvides antud luba tegevuseks, mille realiseerimist püsielupaiga piirangud välistavad

Automaatse püsielupaiga mitte moodustumine ja/või alternatiivse PEP kaitse alla võtmine võib osutuda vajalikuks, kui see seab ohtu rahva tervise ja ohutuse huvides rajatava riikliku objekti rajamise. Sellisteks objektideks on riigi julgeolekut ja energia varustuskindlust tagavad objektid. Selle protsessi raames arvestatakse, et § 50 lõikes 2 nimetatud lindudest on Eesti punase nimestiku ohustatuse hindamise alusel madukotkas, suur-konnakotkas (sh suur- ja väike-konnakotka segapaarid) ja must-toonekurg kriitilises seisundis, merikotkas, kalakotkas ja kaljukotkas ohualtis seisundis ning väike-konnakotkas ohulähedases seisundis. Kriitilises seisundis olevate liikide puhul on iga isendi ja elupaiga kaitse äärmiselt oluline. Vähem ohustatud liikide puhul ei ole mõne ebatüüpilise elupaiga kaitseta jätmine niivõrd kriitilise tähtsusega. Ebatüüpiliseks võib lugeda nt lageraielangi või noorendiku säilikpuule rajatud pesa ümbritsevat elupaika. Selline pesapuu ega elupaik ei pruugi olla kestlik, kuna üksikud säilikpuud on tundlikud tormide suhtes ning võivad murduda. Seega on väga suure avaliku tähtsusega objekti rajamise korral PEP automaatse moodustumisega kaasnev piirang elupaiga mittekestlikkust ja ebatüüpilisust ning nimetatud liikide väljasuremisohu puudumist arvestades ebaoproportsionaalne.

Eespool nimetatud liikidest on näiteks merikotkas ja väike-konnakotkas täna küll Eestis ohustatud liigid, kuid ei esine väga piiratud alal, vähestes elupaikades, isoleeritult või väga

hajusate asurkondadena ega ole hävimisohus, väljasuremine pole tõenäoline ning merikotka nende liikide arvukus on viimastel kümnenditel kasvanud ja (väike-konnakotkal püsinud stabiilsena) ning nende kõik teadaolevad elupaigad on kaitse alla võetud. Seega võib olla põhjendatud sättes nimetatud juhul nende liikide kaitse leevenduse tegemise võimalus.

Punktidega 64 ja 65 muudetakse § 50 lõiget 6 ja lisatakse lõige 6¹. Muudatus võimaldab nn automaatses PEPis sõitmist kõikidel teedel, piiramata seda avaliku teega, ja annab väljaspool pesitsusaega kaitseala valitsejale võimaluse kaaluda sõitmist ka väljaspool teid (maastikul). Praegu on täielikult keelatud sõidukiga sõitmine erateel või muul avalikuks kasutuseks mitte määratud teel, mis aga võib olla ainus juurdepääs mingile teisele kinnistule või sama kinnistu teistele osadele ning seetõttu olla oluliselt takistatud PEPist välja jääva kinnistuosa kasutus. Kui lind on oma pesakohaks juba valinud sellise koha, mille lähedusse jääb mõni kasutatav tee, siis pole selle jätkuva kasutamise keelamine proportsionaalne ega ole õigustatud teha vahet erateel ja avalikul teel. Praegu on sellistel juhtudel, kus sõitmine on ilmselgelt vajalik, koostöös KOViga püütud tee määrata avalikuks kasutuseks, mis tähendab bürokraatiata ja halduskoormust nii KeAle kui ka KOVile.

Väljaspool teid sõitmise lubamiseks võib olla vajadus näiteks talvel metsa kokkuveoks, elektriliini paigaldamiseks või koridori hoolduseks jms. On tulnud ette olukordi, kus liinide hooldustöödel või metsatöödel tuleb paratamatult läbida automaatseid PEPe. Väljaspool keeluaega võiks see olla lubatud.

Teise täiendusena antakse LKSi § 50 kohastes automaatsetes püsielupaikades võimalus maakaablite rajamiseks. Praegu on seal igasugune ehitustegevus keelatud ning puudub ka kaalumisevõimalus. Samas on olukordi, kus olemasoleva elektriõhuliini ja liinikoridori lähedal on kotka pesa ning õhuliin läbib tekkinud püsielupaika ja näiteks tuulepargi arendaja sooviks rajada liitumist, kasutades maakaablit, ning rajada see juba olemasolevasse õhuliini raadatud liinikoridori. Kuid LKSi § 50 kohaselt ei ole see lubatud ning maakaablite tarbeks tuleb raadata uus kaablikoridor ümber PEPi, mis ei oleks mõistlik ei keskkonnakaitseliselt ega ka rahaliselt. Seega on mõistlik luua võimalus kaaluda ringikujulistes PEPides maakaablite rajamist.

Punktiga 66 jäetakse LKSi § 55 lõikest 2 välja täiendus, et sätestatud erand kehtib üksnes imetaja kohta, kuna pole põhjendatud eristada I kategooria imetajat teiste loomarühmade esindajatest.

Punktidega 67 ja 79 täpsustatakse Loodusdirektiivist ja Linnudirektiivist tuleneva erandi sõnastust. §55 lg 3 ja §58 lg 8 muudatusettepanekud on seotud Linnudirektiivi artikkel 9 ja Loodusdirektiiv artikkel 16 ülevõtmisega looduskaitseseadusesse. Hetkel on keeruline kalavarusid kahjustavate liikide ohjamist LKSi alusel põhjendada, näiteks täna kormoranide ohjamist ja tulevikus ka mõne muu liigi ohjamist. Linnudirektiivi artikkel 9 viitab selgelt võimalusele teha erand direktiivi eesmärgist juhul, kui muuhulgas on vaja ära hoida kahjusid kalandusele ja veealadele (art 9 p1 a) kolmas taane). LKSi praegune sõnastus ütleb, et erandit võib teha looduslikult esinevate lindude pesade ja munade kahjustamiseks, kui see on vajalik põllumajanduskultuuride, põllumajandusloomade, kalakasvatuse või muu olulise vara kahjustamise vältimiseks. Kalavarule ja ka kalandusele laiemalt tekitatud kahju puhul on aga rakendamine keeruline. Samuti veealade kahjustamisel.

Ka Tallinna Halduskohus (Haldusasi nr 3-23-744 p. 16) on märkinud, et kuigi linnudirektiivi artiklis 9 on sõnastus „vältimaks tõsist kahju /.../ kalastuspiirkondadele ja vetele“, siis kooskõlas linnudirektiiviga tuleb kohtu hinnangul ka LKS § 55 tõlgendada nii, et tekitatud kahju peab olema oluline (tõsine) ning selline kahju ei puuduta kitsalt vaid kalakasvatust, vaid laiemalt kalastuspiirkondi.

Sellest tulenevalt on mõistlik selles osas ühtlustada direktiivide ja LKS sõnastust.

Punktiga 68 lisatakse LKSi § 55 lõikesse 4 sealt ekslikult välja jäänud viide, et ka I kategooria looma surmamise korral tuleb sellest kirjalikult teatada Keskkonnaametile ühe tööpäeva jooksul. Praegu on see nõue üksnes II ja III kategooria looma surmamise korral.

Punktiga 69 muudetakse LKSi § 55 lõike 6¹ punkti 2 sõnastust, jättes sealt välja viite LKSi § 58 lõikele 7, kuna see on kehtetu ja selle asemel lisatakse viide §58 lõikele 8.

Punktiga 70 täpsustatakse III kategooria taimede, seente ja selgrootute loomade hävitamise ja loodusest korjamise keelu ulatust, et see ei kehti nende väheesinduslikes populatsioonides, nagu on sätestatud II kategooria puhul. Kehtiva seaduse kohaselt on III kategooria taimede, seente ja selgrootute loomade hävitamine ja loodusest korjamine rangemalt reguleeritud, kuna puudub võimalus teha erand väheesinduslikes populatsioonides, nagu see on II kategooria korral.

Punktiga 71 tunnistatakse LKSi § 55 lõige 10 kehtetuks. Kehtetuks tunnistatakse mittekaitsealuse looma tapmist reguleeriv säte, kuna selliste loomade surmamist reguleerib juba loomakaitseseadus. Loomakaitseseaduse § 10 „Looma lubatud hukkamine“ katab täielikult praegu LKSi oleva sätte.

Punktidega 72 ja 84 muudetakse Euroopa Liidu hülgekaubandust reguleerivate euromääruste viiteid. 2015. aastal muudeti Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 1007/2009 hülgetoodetega kauplemise kohta (ELT L 286, 31.10.2009, lk 36–39) ja sellega seoses kehtestati ka uued rakenduseeskirjad, millele on viidatud LKSi §-des 56 ja 63¹ ning vastutuse peatükis. Uus määrus on komisjoni rakendusmäärus (EL) 2015/1850, 13. oktoober 2015, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1007/2009 (hülgetoodetega kauplemise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad. Tegemist on otsekohalduva määrusega ja looduskaitseaduse seisukohast sisulist muudatust viite muutmine kaasa ei too.

Punktiga 73 täpsustatakse LKSi § 57 1 lõike sõnastust, lisades keelatud tegevuste hulka võõrtaimeliikide levitamise istutamise ja külvamise ning taimede elusate osade loodusesse viimise teel. Kehtivas sättes olevate istutamise ja külvamise keelamisest ei piisa, kuna taimeliikide levimine võib toimuda ka muul moel ja mitte otse mingi tegevuse tulemusena, vaid tegutsemata jätmisest. „Mis tahes elusad osad“ on vajalik täpsustus, sest osad võõrliigid võivad juurduda ka väljakitkutuna või tärgeta seemnest, kui loodusesse jäetakse sarikad järelevalmivate seemnetega jms. Samuti lisatakse täpsustus, et keelatud on tegevused, mille eesmärk või tagajärg on suurendada võõrliikide arvukust või laiendada levikut vabas looduses või on ette nähtav nende arvukuse suurenemine ja leviku laienemine, kuna sellised tegevused ohustavad kodumaist loodust. Näiteks on probleemiks kui metsatööl või ka muul põhjusel sõidetakse külmumata pinnasel läbi karuputke koloonia. Selliselt jääb karuputke seemnetega saastunud muld masina rataste või lintide külge ja võõrliik levitatakse laiemale alale või viiakse lausa uutesse kohtadesse. Metsateatistele on lisatud vastav hoiatus, samuti on karuputke kolooniate asukohad vabalt kätte saadavad Maa-ameti kaardirakenduses, seega on selline võõrliiki levitav tegevus välditav. Samuti teatud võõrliikide kasvatamisel annab see selgemad suunised, et kasvatuskeskkond peab olema selline, et võõrliigid loodusesse ei pääse. Näiteks selgelt kehva konstruktsiooniga või lagunevad puurid ei ole lubatud, kuna tegevuse ettenähtavaks tagajärjeks on loomade lahti pääsemine. Varasemalt said loomaomanikud viidata et, nemad liike lahti ei lasknud. Nüüd on seaduse sõnastus laiem, et ka tegevused, mille ettenähtav tagajärg on võõrliikide loodusesse sattumine, on keelatud.

Punktiga 74 lisatakse volitusnorm ministri määruse kehtestamiseks, mis annab selge kohustuse maaomanikule või valdajale teatud võõrliikide tõrje tegemiseks oma maal. Varem on sarnane kohutus kehtinud kaudselt LKSi § 57 lõigete 1 ja 5 alusel, sh teatud võõrliike ei ole lubatud

kasvatada isegi tehistingimustes (aias, pargis, toas jms inimõjuga keskkonnas) ja samuti on keelatud nende loodusesse laskmine. Ning kuigi seadusandja eesmärk on olnud sellega öelda, et ainus viis võõrliigi kasvamist ja loodusesse levimist ära hoida on tagada tõrje, siis on see olnud vaidlustatav, kuna inimesed on viidanud, et nad ei kasvata võõrliiki, see kasvab ise. Seetõttu on antud pädevus ministri määrusega kehtestada võõrliikide nimekiri, mille kasvatamine on juba ka praegu olnud keelatud, lisades sinna selge nõude tõrje tegemiseks. Ka juba kehtiva õiguse alusel on järelevalve nõudnud nende liikide tõrje tegemist ja vajadusel teinud ka ettekirjutusi. Määruses nimetatud võõrliikide tõrjesoovitused tulevad Keskkonnaameti kodulehele, osade liikide soovitusel on praeguseks seal juba olemas. Eriti oluline on see karuputke võõrliikide puhul, kuna vale tegevus võib olla tervist kahjustav. Seega riik tagab, et tõrjeviiside kirjeldused on kodanikele kätte saadavad. Selleks, et anda nii maaomanikele, kui ka järelevalvele selge pidepunkt, mis tähtjaks peavad ohjamistegevused olema ellu viidud, kehtestatakse igale liigile ka ohjamistegevuste tähtaeg või tähtajad. Pargitatarde ja siidaskleebi puhul kehtestatakse üks tähtaeg ja ülejäänud liikide puhul kaks tähtaega. Kuna õigeaegselt teostatud tõrje puhul võivad kõrval asuvad väiksed märkamata jäänud taimed konkurentide eemaldamise järel kiirelt kasvama asuda ja õitsema minna ning tekib oht seemnete valmimiseks, seega on vaja neil liikidel tõrjet teostada kaks korda aastas. Tähtaegade eesmärk on tagada, et tõrjetegevus viiakse ellu enne, kui on oht seemnete langemiseks ja seega probleemi suurenemiseks.

Oma maa hea seisundi ja looduskeskkonna hoidmise kohtus on igal isikul. Samuti on nende liikide kasvatamise keeld kehtinud juba varasemalt, seega ei saa otseselt öelda, et tegu oleks uue kohustuse või kuluga. Seaduse ja määrusega täpsustatakse senist regulatsiooni ja Keskkonnaamet lõpetab maaomanike toetamise karuputke võõrliikide tõrjel. Võõrliikide tõrje nõudest tulenev kulu maaomanikele ei ole täpselt teada ja see sõltub nii võõrliigist, isendite arvust, kui valitud tõrjemeetmest. 2024. aastal oli Keskkonnaameti poolt tellitud karuputke tõrje keskmine hind 188,04 €/ha koos käibemaksuga (kokku telliti tõrje 2430 hektaril, maksumusega 456 928 €). Sarnast hektari hinda võib eeldada ka juhul kui tõrje tellib maaomanik või valdaja. Samas erinevalt riigihankest, kus tõrje teostaja esitab pakkumised suurtele aladele võib eeldada, et kohalikult tõrjujalt tellides võiks hind olla ka madalam, kuna transpordi kulud on väiksemad. Kohalik teostaja võib mitte olla käibemaksukohuslane ja hind ka seetõttu madalamaks osutuda. Sõltuvalt koloonia suurusest on ilmselt enamasti tõrje teostatav ka omade jõududega ega vaja töö sisse tellimist. Näiteks kõige tõhusam karuputke tõrje on taime juurekaela labidaga läbi lõikamine ca 20 cm sügavuselt ja taime närtsima jätmine, milleks on vajalikeks vahenditeks labidas, töökindad ja aiatöök sobiv riietus – asjad, mis on enamusel maaomanikel ilmselt olemas.

Punktiga 75 viiakse LKSi § 57 lõige 4 kooskõlla sätte algse mõttega ehk tehistingimustes ümberasustamise kord kehtib üksnes looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide korral. Sätte algne mõte oli omada selget ülevaadet sellest, kui ohtlikke looduslikku tasakaalu ohustavaid võõrliike transporditakse näiteks ühest laborist teise või neid tuuakse Eesti teadusasutusse. Seega kui kusagil lahti pääsenud looduslikku tasakaalu ohustav võõrliik avastatakse, võiks leiukoht olla seostatav konkreetse liigi transportimisega seal piirkonnas ja see lihtsustaks ka isendite kinnipüüdmist või hävitamist ning vajaduse korral loodusele tekitatud kahju menetlemist. Tehistingimuste all peetakse §-s 57 silmas kõike, mis ei ole otseselt loodus, seega on tehistingimuseks labor, aga ka kodu ja iluaed, mida mõjutab inimene otseselt. Iga võõrliigi isendi loodusesse laskmine on keelatud, kuid võõrliigi isendi muul viisil kasutus (nt lemmikloomana või toidu ja ilutaimena) on piiratud vaid siis, kui tegemist on ohtlike looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikidega. Kehtiva sõnastuse alusel kehtib säte võõrliigi isendi igasugusele transportimisele tehistingimusest tehistingimusse (v.a lemmikloomad), seega näiteks ka toidupoest kartuli või tomati või lillepoest taime koju toomisel rikutakse selle sätte tingimusi. See ei ole olnud LKSi eesmärgiks ja seda ei ole soovi piirata.

Punktiga 76 täiendatakse LKSi § 57 lõikega 5¹. Muudatuse eesmärk on lubada pidada loomaliigi isendit, mis omandati enne selle liigi looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide nimekirja kandmist, kuni looma eluea lõpuni, kui välistatakse isendi paljunemine ja loodusesse pääsemine. Sätte eesmärk on anda üleminekuperiood lemmikloomaomanikele, kel juhtub olema loom, mis looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide nimekirja kantakse. Looduskaitseseaduse järgi on üldjuhul looduslikku tasakaalu ohustava võõrliigi isendi omamine keelatud. Kui aga inimene on omandanud selle legaalselt, enne liigi nimekirja lisamist, on oluline luua selgus, mis sellistest loomadest saab. Selliste loomade pidamise kohene keelamine tooks eeldatavalt kaasa pigem nende loodusesse vabastamise, kuna üldjuhul ei ole inimesed valmis oma lemmiklooma lihtsalt eutaneerima. Seaduse eesmärk on aga välistada selliste ohtlike loomade loodusesse sattumine, seega on ülemineku võimaldamine looma eluea ajaks parem ja toimivam lahendus.

Muudatusega harmoneeritakse Eesti õigus Euroopa Liidu õigusega. Euroopa Liidus on võõrliikide kasutamine peamiselt reguleeritud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 1143/2014 looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide sissetoomise ja levimise ennetamise ja ohjamise kohta. Selles määruuses antakse liidu jaoks probleemsete looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide korral eraomanikele samasugune võimalus enne piirangu kehtima hakkamist omandatud lemmiklooma pidamiseks selle eluea lõpuni, kui on välistatud looma põgenemine ja paljunemine.

Punktiga 77 muudetakse §58 lõiget 1 täpsustades sarnaselt võõrliikidega ka kodumaiste liikide võõrsilt sissetoodud elusate isendite loodusesse laskmise mõistet. Tulenevalt loodusliku geneetilise mitmekesise hoidmise vajadusest on oluline, et oleks üheselt selge, et loodusesse ei tohi sattuda ka väljastpoolt Eestit pärit taimeisendeid, sh nii rohttaimi kui puittaimi. Võõrsilt pärit genotüüpide tahtliku levitamise keelamine aitab vältida kohaliku geneetilise ressursi vaesumist. Erandite loetellu lisatakse lisaks teaduslikult põhjendatud taasasustamisele ka elupaikade taastamine Keskkonnaameti loa alusel või metsa uuendamine ja istandike rajamine metsaseaduses sätestatud korras. Viimane erand on vajalik MS kohaste istandike rajamiseks, kus kasutatakse ka mujal kasvatatud istikuid.

Punktiga 78 muudetakse üheselt mõistetavaks LKSi § 58 lõikes 5 kaitsealuse liigi loodusest eemaldamise kord.

Paragrahvi 58 lõiget 5 täiendatakse klausliga, mis jätab loodusest eemaldamise korrast välja teatud III kaitsekategooria liikide korjamise ja hävitamise. III kaitsekategooria liikide loodusest eemaldamine on juba piisavalt reguleeritud LKSi § 55 lõikega 8, mis ütleb, et keelatud on III kaitsekategooria taimede, seente ja selgrootute loomade hävitamine ja loodusest korjamine ulatuses, mis ohustab liigi säilimist selles elupaigas. Praegu on olukord, kui teaduseesmärgil III kaitsekategooria liigi korjamiseks on igal juhul vaja KeA luba (LKSi § 58 lg 5), aga niisama väikeses ulatuses korjamiseks ei ole luba vaja (LKSi § 55 lg 8). Täienduse tulemusena ei ole luba vajalik, kui teaduseesmärgil ei korjata elupaigast ära kõiki isendeid ehk ei ohustata liigi säilimist selles elupaigas. Kui aga soovitakse teaduseesmärgil ära korjata kõik taimed ehk soovitakse minna vastuollu LKSi § 55 lõikega 8, siis on vaja Keskkonnaameti luba.

Punktidega 80, 82 ja 109 korrastatakse lindude ja nahkhiirte märgistamise korda. Tunnistatakse kehtetuks § 58¹, mis sätestab nahkhiirte ja lindude märgistamise loa alusel ja seadusesse lisatakse uued §-d 58³ ja 58⁴.

Paragrahviga 58³ reguleeritakse nahkhiirte ja lindude märgistamist. Nahkhiiri ja linde võib märgistada ainult märgistamise atesteeringut omav isik, seni tähtajaliselt kehtinud märgistamise luba kaob, see asendub atesteeringuga, mis on tähtajatu. Seadusega sätestatakse tingimused, milliseid märgistamise nõudeid peab atesteeritav järgima ning millised on atesteeritava kohustused (nt aruannete esitamine, märgiste tasuta tagastamine). Samuti sätestatakse seaduses,

et märgistamiseks tohib kasutada ainult Keskkonnaagentuuri väljastatud märgiseid. Nahkhiirte ja lindude märgistamise, aruande esitamise, atesteeringu taotlemise ning atesteerimise kord kehtestatakse ministri määrusega. Seaduses määratakse märgistaja atesteerimise korraldamise ja märgiste väljastamise eest vastutavaks asutuseks Keskkonnaagentuur, mis tingib vajaduse muuta ka Keskkonnaagentuuri põhimäärust. Lisaks antakse Keskkonnaagentuurile õigus kaaluda atesteeringu tühistamist kui esitatud on valeandmeid, märgistaja rikub oluliselt või korduvalt märgistamise nõudeid, ei ole esitanud märgistamise aruandeid, märgistaja soovib märgistamise õiguse lõpetamist ja märgistaja ei ole märgistanud nahkhiiri või linde vähemalt viis aastat. Märgistamise aruannete korduv esitamata jätmine on piisav alus, et kaaluda atesteeringu tühistamist, ühekordset aruande esitamata jätmist ei loeta nii oluliseks rikkumiseks, et atesteering tühistada. Kui märgistaja ei ole vähemalt viie aasta jooksul märgistanud nahkhiiri või linde, puudub riigil veendumus, et märgistaja on endiselt pädev märgistamist oskuslikult ning märgistamise nõuetele vastavalt läbi viima ja isiku märgistamise õigused võib lõpetada. Märgistamise nõuete rikkumise olulise kahju põhimõtte jääb samaks praegu seaduses olevaga.

Paragrahviga 58⁴ sätestatakse seaduse tasandil märgistamisega seotud tasuliste teenuste osutamise õiguslikud alused, teenuste liigid ning teenuste alam- ja ülemmäärad. Tasuliste teenuste hinnakujundus on kulupõhine, kattes konkreetse teenuse osutamiseks vajalikud kulud. Kasumit ei teenita. Tasulise teenuse hind kujuneb otsesest ja kaudsetest kuludest. Otsesed kulud on kulud, mis on otseselt seotud tasuliste teenuste osutamisega. Tasuliste teenuste hinna kujundamisel arvestatakse otseseks kuludeks teenusega seotud osalejate tööjõukulud ja proportsionaalselt teenusele kulutatud ajale osa majanduskulust (ruumide kasutus, bürootarbed, inventar jne). Kaudsed kulud on kulud, mille tekkimise põhjus on kaudselt seostatav osutatava teenusega. Tasuliste teenuste hinna kujundamisel arvestati kaudseks kuluks teenusega kaudselt seotud tugipersonalikulud ja kaudselt seotud halduskulud, mida käsitletakse metoodikas koos üldkuludena.

Tasuliste teenuste hinnastamise metoodika kohaselt on hinnakujunduse etapid: tasuliste teenuste teenindamise korraldamisega seotud üldkulude määramine (üldkulud ehk teenuse osutamise kaudsed kulud); teenuse osutamise otsese kulude määramine, lähtudes teenustest/vahenditest, mis toetavad konkreetse teenuse osutamist (majanduskulud ja tööjõukulud moodustavad otsesed kulud); tasuliste teenuste osutajate määramine ja töaja arvestamine. Metoodika on koostatud, arvestades teenuse osutamise järgmisi põhimõtteid: teenuse tasumäärade kujundamise protsessi kulupõhisus, läbipaistvus, lihtsus ja arusaadavus; teenuse kulud kaetakse tarbijate suhtes õiglaselt. Kulude jaotus koosneb kolmest komponendist: tööjõukulud, majanduskulud ja üldkulu.

Tasuliste teenuste osutamisega seotud otsesed kulud:

1. Tööjõukulud. Teenust osutava personali tööjõukulud (sh töötasu, tööandja kulud, puhkusetasud, töövõimetushüvitised, tulemustasud, koolituskulud). Keskkonnaagentuuris on otseselt seotud märgiste tasuliste teenuste osutamisega eluslooduse osakonna spetsialistid. Tööjõukulud moodustavad teenuse osutamise otsesest kuludest keskmiselt 85%.
2. Majanduskulud. Majanduskulud on materjalikulud: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kulud, bürootarvete kulud, tööruumide haldamise kulud, märgiste maksumused jne. Ehk kõik kulud, mis on konkreetse teenuse osutamiseks vajalikud.

Tasuliste teenuste osutamisega seotud kaudsed kulud on üldkulud: teenuse osutamisega seotud kaudsed kulud on administreerimiskulud, tugipersonali tööjõu- ja majanduskulud. Samuti kulud, mis on seotud üldjuhtimisega. Tugipersonali alla kuuluvad personalitöötajad, juristid, klienditeenindajad. Üldjuhtimise alla on arvestatud juhid ja juhtivspetsialistid. Kaudsed kulud tasuliste teenustele moodustavad ca 12%.

Muudatusega on kavandatud märgistamise valdkonnas tasuliseks teenuseks määrata kaks teenust: atesteerimise tasu ja märgise väljastamise tasu. Tasuliste teenuste tasu määrad kehtestatakse ministri määrusega.

Atesteerimise tasu. Teenus sisaldab spetsialistide poolt tasuta juhendamist ehk koolitust ja praktika võimaldamist nt riiklikus linnujaamas. Tasulise teenuse all käsitletakse täpsemalt eksami ettevalmistust ja läbiviimist ning selle tulemuse põhjal registreeringu toiminguid. Kui isik eksami ei soorita, tuleb teenuse eest ikka tasuda, sest põhiline kulu on eksami ettevalmistus ja läbiviimine. Atesteerimine eeldab personaalset tegelemist atesteeritavaga ning taotluse ja atesteeringu menetlemist-väljastamist. Siin on arvestatud kahe tööpäeva kulu atesteeritava kohta. Märgise väljastamise tasu. Teenuse all käsitletakse märgise väljastamise toimingut ja märgise (rõnga) maksumust. Samuti märgiste info haldamist ja infovahetust märgistajatega, vajadusel juhendamist, aruannete vastuvõtmist ja andmebaasi kandmist, taasleidude menetlemist ja info edastamist märgistajale, arhiivi haldamist ja märgistajate tegevuste kontrollimist.

Ühe märgise (rõnga) hinnastamise kujunemine: Märgiste väljastamise ja haldamisega seotud kulu on aastas ülal kirjeldatud metoodika alusel ca 23 700 eurot. See hõlmab vaid Keskkonnaagentuuri väliste märgistajatega seotud tegevusi ning ei sisalda muid Keskkonnaagentuuri poolt läbi viidud märgistamisega seotud kulusid. Märgiseid väljastatakse aastas keskmiselt 53 000 tk (viimase viie aasta keskmine). Seega ühe märgise maksumus on keskmiselt 45 senti. See arvutus tuleneb Keskkonnaagentuuri tasuliste teenuste metoodikast, mida kasutatakse kõikide tasuliste teenuste hinnastamisel. Kui pool haldamise kuludest katab riik, siis sellisel juhul on huvigrupile/kliendile ühe märgise hind keskmiselt 22 senti. Samas sõltub märgise maksumus selle tüübist – suuremad märgised, mida kasutatakse näiteks röövlindudel, on oluliselt kallimad kui väiksemad, mida kasutatakse värvulistel. Nii võib ühe märgise maksumus ületada kallimate märgiste puhul keskmist koguhinda mitmekordselt ning kallimad märgised moodustavad kõigist väljastatud märgistest ligikaudu kümnendiku. Ühtlasi on just kallimate märgiste kasutamine sagedamini seotud liigikaitseliste projektide ja uuringutega, mistõttu tähendaks võrdne hinnakiri teenuse osutamisel harrastusmärgistajate suhteliselt kõrgemat omaosalust. Seepärast kehtestatakse märgistele eristav hinnakiri, mis arvestab ka märgiste maksumust nende sisse tellimisel. Kui riik katab pool haldamise kuludest, on märgise väljastamise hind märgise kohta väikeste märgiste (sisediameeter kuni 5,5 mm) puhul 15 senti, keskmiste (kõik vahepealsed suurused) puhul 60 senti ja suurte (sisediameeter vähemalt 15 mm) puhul 1,20 eurot.

Lisaks täiendatakse § 91 sättega, mille kohaselt loetakse isikud, kellel on kehtiv nahkhiirte ja lindude märgistamise luba, § 58³ tähenduses atesteerituks ja neile saadetakse atesteering e-kirjaga. Atesteeringu andmise järel kaotab märgistamise luba kehtivuse. Seega puudub kehtivat märgistamisluba omavatel isikutel vajadus atesteeringu taotlemiseks.

Punktiga 81 asendatakse LKSi § 58² lõikes 1 sõna „loomaliigi“ sõnadega „selgroogse loomaliigi“, kuna see viib sätte vastavusse selle algse mõttega. Seaduse eesmärk on reguleerida loomade jälitamist, surmamist, püüdmist ja märgistamist teaduseesmärgil üksnes kõrgemate liikide korral. Selgrootute loomade, sh ka III kaitsekategooria selgrootute loomade hävitamine ja hukkamine on teatud ulatuses lubatud (LKSi § 55 lg 8, LoKSi § 10). Seega ei ole mõistlik sama tegevust teaduseesmärgil rangemalt reguleerida, nõudes selleks KeA luba. Kaitsealuste selgrootute korral kehtib edasi ka LKSi § 58 lõige 5, mille alusel tohib kaitsealuse liigi isendit loodusest eemaldada õppe-, meditsiini- või teadusotstarbel või taasasustamise eesmärgil Keskkonnaameti loa alusel või ümberasustamise eesmärgil üksnes siis, kui see ei kahjusta liigi soodsat seisundit. Paragrahvi pealkiri jäetakse muutmata, et jätta võimalus tulevikus vajaduse korral reguleerida ka selgrootu looma püüdmist, surmamist ja märgistamist.

Punktiga 83 muudetakse ja täiendatakse LKSi § 62. Lõigetesse 1 ja 2 lisatakse kaalutlusruumi andev täpsustus, et abitusse olukorda sattunud loomadega toimetamisel lähtutakse liigi seisundist.

LKS § 1 p 1 kohaselt on looduskaitseaduse üheks eesmärgiks looduse kaitsmine selle mitmekesisuse säilitamise, looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku liikide soodsa seisundi tagamisega. Eesmärgi täitmisel on oma osa ka abitusse olukorda sattunud metsloomade abistamisel ja eeskätt juhul, kui hätta on sattunud kaitsealune liik, kelle seisundit ei saa pidada soodsaks (LKS § 3 lg 2). Seevastu laekub Keskkonnaametile läbi Häirekeskuse riigiinfo telefoni 1247 aastas rohkem kui 3600 teadet hättasattunud metsloomadest, kellest kaitsealused moodustavad üksnes 18% (2023. aasta andmetel). Kõige rohkem teateid laekub arvukate linnalindude kohta, nagu kajakad (966 teadet), varesed (292 teadet) ja tuvid (217 teadet). Täpsemalt ei ole liike võimalik määratleda, kuna valdav enamus teatajatest isendeid liigi tasandil määrata ei suuda.

Abitute loomade abistamiseks kulutati 2023. aastal üle 1300 töötunni ning läbiti rohkem kui 54 000 kilomeetrit, teostades kokku pea 900 väljasõitu. Kehtivas sõnastuses ei võimalda LKS § 62 kaalutleda, kelle abistamisesse ja elujõulisuse taastamisse piiratud ressursi suunata, mistõttu ootab avalikkus abi osutamist iga isendi puhul, kuigi looduse kaitsmise ja mitmekesisuse säilitamise vaates on suurema mõjuga just kaitsealuste liikide abistamine.

Väga tihti ei ole abi osutamine vigastuste iseloomust tulenevalt võimalik ning isend tuleb hukata või jätta loodusesse. Näiteks vabastati 2023. aastal kannatustest 22% ning jäeti looduse hooleks 34% abitusse olukorda sattunud loomadest. Otsuse langetamisel lähtutakse looma heaolust, pidades silmas, et metslooma jaoks on igasugune inimkontakt ja looduslikust keskkonnast väljaspool viibimine suur stressiallikas. Kaaluda tuleb ka, milline on vigastusest taastumise tõenäosus ning kas pikk ravi- ning rehabiliteerimisperiood õigustab end või pikendatakse sellega looma kannatusi.

Muudatus annab Keskkonnaametile võimaluse triiaži tegemiseks abi osutamisel, kui selleks tekib vajadus lähtuvalt ressurside olemasolust. Abi osutamise all peetakse silmas tegevusi nagu asjaolude väljaselgitamine, esmase nõu ja käitumissoovituste andmine, vajadusel väljasõit, looma seisundi hindamine ning otsustus, kas viia loom koostööpartneri hoiukodusse, vabastada kannatustest või jätta loodus looma saatuse üle otsustajaks.

Paragrahvi täiendatakse ka kahe uue lõikega, millega lisatakse LKS-i abitusse olukorda sattunud looma definitsioon ja sätestatakse, mida mõistetakse looma elujõulisuse all. Täna peetakse tihti abitus seisundis loomaks kõiki, keda inimene vähegi abituna näeb, sh kurbade silmadega metsloomad. Samuti ka neid metsloomi, kes on inimese silmis abitus seisundis, kuid tegelikult on nende seisund selline looduslikel põhjustel (nt rändele minemata jätnud luiged, kes on sattunud rasketesse talvistesse oludesse) ja inimese sekkumist ei vaja. Seetõttu on mõistlik terminid täpsustada. Abitu seisundi kohta annab vajaduse korral hinnangu Keskkonnaamet või konkreetse liigirühma spetsialist.

Punktiga 85 täpsustatakse kohaliku omavalitsuse pädevust LKSi alusel riikliku järelevalve tegemisel. Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi juhitas kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse uuendamise ja teiste muudatuste väljatöötamise protsessis analüüsi muuhulgas ka looduskaitseaduses sätestatud kohaliku omavalitsuse riikliku järelevalve korda. Chris Eljase 2020. aastal koostatud analüüsis „Kohalike omavalitsuste poolt teostatav riiklik järelevalve“ on märgitud, et LKSi § 70² lõike 2 sõnastus ja viitamine keskkonna järelevalve seaduse §-le 6 on sisuliselt raskesti jälgitav ega ole üheselt arusaadav, millistele juhtudele LKSi § 70² lõikes 2 on viidatud (analüüsi lk 33 ja 34). Rahandusministeerium on teinud ettepaneku täpsustada sätte sõnastust. Kuna kohaliku omavalitsuse pädevuses on LKSis sätestatud kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstava loodusobjekti kaitse ja tiheasustusalal puude raie nõuded, siis täpsustatakse kohaliku omavalitsuse tehtava riikliku järelevalve pädevust viidetega konkreetsetele LKSi volitusnormidele, mille alusel nõuded kehtestatakse.

Punktidega 86–101 muudetakse LKSi 11. peatüki „Vastutus“ sätteid.

Justiitsministeerium on juhtinud varasema looduskaitseseaduse muutmise menetluses tähelepanu sellele, et analüüsida tuleks LKSi vastutussätete otstarbekust, st kas on võimalik väärtovastutuse asemel kohaldada haldussundi, ning samuti tuleks täpsustada väärtokoosseise. Justiitsministeerium on palunud LKSi vastutussätete ajakohastamisel lähtuda karistusõiguse revisjoni põhimõtetest, mis on kajastatud karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas (eelnõu 554 SE). Nimetatud seletuskirjas on märgitud, et väärtovastutust tuleb kohaldada üksnes siis, kui haldussund ei anna tulemust. Kui aga karistusnorm on põhjendatud, peab see olema piisavalt määratletud, et isik saaks aru, millist tegu ette heidetakse. Justiitsministeerium on juhtinud tähelepanu ka sellele, et LKSi §-des 74², 74³ ja 74⁴ on kehtestatud kvalitatiivselt erinevaid süüteoosseise ning LKSi sätetatud juriidilise isiku karistusmäär on leebe võrreldes KarSi juriidilise isiku maksimaalse karistusmääraga.

Eelnõukohase seadusega ajakohastatakse seaduse vastutussätteid, eeskätt juriidilise isiku karistusmäära, et tagada õiglane karistus ja vastutussätete õigusselgus. Samuti on kaalutud, millisel juhul on võimalik väärtovastutuse asemel kohaldada haldussundi.

LKSi on juriidilise isiku karistusmäär püsinud muutumatuna 2004. aastast (v.a § 74¹ lg 2 ja § 74⁵ lg 2) ja on kuni 3200 eurot. See on selgelt liiga leebe karistus rikkumiste eest, mis võivad meie loodust väga negatiivselt mõjutada. Sanktsioonide kehtestamisel on oluline arvesse võtta ka majanduslikku tulu, mida seaduse nõuete eiramine võib ettevõtjale anda. Praegu kehtivad juriidiliste isikute karistuste piirmäärad ei ole põhjendatud ka seetõttu, et paigast on nihutatud füüsilistele ja juriidilistele isikutele määratavate maksimaalsete karistuste proportsioonid. Füüsilisele ja juriidilisele isikule ettenähtud maksimaalne karistuse määr peaks omavahel korreleeruma, kuivõrd maksimaalse karistusmäära sätestamisel nii füüsilise kui ka juriidilise isiku puhul peab arvestama nii kaitstavat õigushüve (kaitsealuse loodusobjekti säilimine) kui ka eri- ning üldpreventiivseid mõjusid. Kui füüsilisele isikule on LKSi rikkumiste eest enamasti võimalik määrata maksimumkaristus, mis on karistusseadustiku § 47 lõike 1 kohaselt 300 trahviühikut, siis juriidiliste isikute kehtiv karistusmäär moodustub maksimaalselt vähem kui ühe sajandiku karistusseadustikuga sätestatud maksimaalsest karistusmäärast, mis hetkel on 400 000 eurot.

Täna kehtivad maksimaalsed karistusmäärad ei täida karistuse eesmärgi, milleks eelkõige on üldpreventiivselt anda üldsusele signaal, et riik ei tolereeri taolist käitumist. Samuti mõjutada eripreventiivselt teo toimepanijat edaspidi vältima sarnaste süütegude toimepanemist ja tagada, et rikkumine ei tasu end majanduslikult ära. Keskkonnaamet saab oma praktika põhjal väita, et mõnel juhul on ettevõtjad võimaliku karistusega juba ette arvestanud, kuivõrd see tasub majanduslikult ära.

LKSi muutmise käigus on analüüsitud kehtivaid vastutussätteid, et leida võimalusi karistuse asendamiseks haldussunniga. Vaadates LKSi kaitseala kohta sätestatud, on näha, et seadusega sätestatud keeldude ja piirangute (v.a § 74² lg-d 3 ja 4) eesmärk on ennetada ja ära hoida kaitstavate hüvede kahjustamist. Tegemist on selles suhtes liiklusseadusele sarnase seadusega ja kui isik mõnda piirangut rikub, on tagajärg saanud ning haldussunniga protsessi tagasi pöörata ei ole võimalik. Samas on kohati võimalik rakendada väärtovastutust paralleelselt haldussunniga, kui rikkumisega tekkinud kahjulik tagajärg on vaja likvideerida (likvideerida ebaseaduslik ehitis piiranguvööndist, eemaldada piiranguvööndisse sõitnud sõiduk vms.). Kuna kaitse alla võetud loodusobjektid on ühel või teisel viisil õrnemad või tundlikumad kui meid tavapäraselt ümbritsev looduskeskkond, on kaitsealade kasutamine suurema avaliku tähelepanu all, mistõttu on ka avalik ootus, et nõuete rikkumise eest määratakse õiglane karistus.

Maksimummäära tõstmine ei tähenda, et pärast määra tõstmist hakatakse maksimummäära rohkem või kergekäelisemalt määrama. Selleks, et vältida riigi või kohtute omavoli, on karistamisele kehtestatud väga selged reeglid, millest nii kohus kui kohtuväline menetleja on kohustatud kinni pidama. Väärteo eest karistuse määramisel kehtivad samad reeglid, mis kuritegude puhul ning karistuse määramise juhised ja loogika võimaldavad maksimummäära kohaldada vaid juhul, kui esinevad raskendavad asjaolud, puuduvad kergendavad asjaolud ja tegemist on nn saririkkujaga. Karistuse määramisel tuleb kaalumist alustada sanktsioonimäära keskmisest. Sellele on kohustuslik lisada või võtta maha karistust raskendavad ja kergendavad asjaolud (loetletud KarS §-des 57 ja 58) ning seejärel hinnata süüd suurendavate ja vähendavate asjaolude esinemist, milledeks on varasema karistatuse olemasolu või puudumine, rikkumise ulatus, rikkumise kestvus, rikkumisega tekitatud kahju, rikkumisega saadud (konkurentsi)eelis, isiku käitumine pärast rikkumist, isiku käitumine süüteomenetluse ajal, samuti menetleja hinnang, kui suur on tõenäosus, et isik võiks tulevikus analoogseid rikkumisi toime panna ja milline karistus täidaks ka üldpreventiivselt teistele valdkonnas tegutsevatele isikutele hoiatavat eesmärki.

Kui võrd karistuse määramine käib kindlate reeglite järgi, siis maksimaalset võimalikku karistusmäära saab rakendada üksnes juhul, kui esinevad ainult karistust raskendavad asjaolud, süüd suurendavad asjaolud ja varasemad karistused on näidanud, et need ei ole mõjutanud isikut õiguskäelelt käituma. Arvestades eeltoodut, peavad karistuse raamid olema sellised, et ka maksimaalset määra rakendamata on võimalik määrata karistus, mis välistaks rikkumise majandusliku tuluse.

Eesti on tihedalt seotud ka EL õigusega. Nii direktiivides kui otsekohalduvates määrustes on reeglina rõhutatud, et liikmesriik on kohustatud rakendama tõhusaid ja mõjusaid karistusi ning sageli on soovitatud või ka kohustatud karistusega ära võtma ettevõttelt rikkumise tulemusel saadud tulu. Näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2023/1115⁶ (nn raadamismäärus) art 25 lg 2 kohaselt peavad karistused olema mõjusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Punkti a) kohaselt peab kõnealuste karistuste suurus olema proportsionaalne tekitatud keskkonnakahju ning asjaomaste saaduste või toodete väärtusega, arvutades kõnealuste trahvide suuruse nii, et oleks tulemuslikult tagatud, et vastutavad isikud jäävad toime pandud rikkumistega saadud majanduslikust kasust ilma, ning suurendades korduvate rikkumiste korral trahve järk-järgult. Juriidilise isiku puhul kehtestatakse sellise trahvi maksimumsummaks vähemalt 4 % ettevõtja või kaupleja aastasest kogukäibest liidus trahviotsusele eelnenud majandusaastal, mis arvutatakse vastavalt ettevõtjate aastakäibe arvutamisele, nagu on sätestatud nõukogu määruse (EÜ) nr 139/2004 ⁽²⁴⁾ artikli 5 lõikes 1 ning trahvisummat suurendatakse vajaduse korral nii, et see ületaks saadud võimalikku majanduslikku kasu.

Praktikas on maksimummäära kasutatud üksikud korrad. Karistuse mõistmine toimub KarSi § 56 ning Riigikohtu praktika väga kindlate reeglite järgi. KeA lähtub viidatud alustest, väärteomenetluste kvaliteeti kontrollitakse, korraldatakse koolitusi ja välistatud on ametnike suva karistuse määramisel.

Maksimaalse karistusmäära tõstmine võimaldab kohaldada teo raskusele ja iseloomule vastavat karistust. Kergete rikkumiste korral jäävad karistused endiselt sümboolsetesse summadesse, samas tulu saamise eesmärgil toime pandud teo eest on siis võimalik rakendada karistust, mis on kooskõlas põhimõttega, et rikkumine ei tohi end ära tasuda. Kedagi ei karistata, kui ta ei ole toime pannud rikkumist. Kui isik on toime pannud rikkumise teadmatusest (ettevaatamatus hooletuse vormis), on tema süü väike ja seda arvestatakse kindlasti karistuse määramisel.

Samuti on välistatud võimalus, et riik võiks määrata põhjendamatu suuri rahatrahve, kuna kohtumenetluses kontrollitakse muuhulgas ka karistuse määramise vastavust karistusseadustikule ja levinud kohtupraktikale.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1115&qid=1728990722510>

KeA arvestab rikkumiste menetlemisel tahtluse aspektiga. Eelnõus on arvestatud sellega, et need koosseisud, mis on orienteeritud tahtlusele, on ka selliselt sätestatud. KarSi § 15 lõike 3 kohaselt on väärteona karistatavad nii ettevaatamatud kui ka tahtlikud teod. Kui seadus ei täpsusta, siis üldjuhul peab lähtuma sellest, et tegu on pandud toime vähemalt hooletusest (Riigikohtu lahend 3-1-1-48-05 p 6). Aga kui seadus täpsustab, et väärteokoosseis eeldab tahtlust, siis tuleb väärteomenetluse käigus tuvastada, et tegu on toime pandud tahtlikult, st vähemalt kaudse tahtlusega KarSi § 16 lõike 4 tähenduses. Näiteks on rõhutatud §-des 74¹³, §74¹³ ja 74¹⁷ sätestatud väärtegude lühikirjeldustes, et väärteokoosseis eeldab tahtlust. Tahtlus on defineeritud KarSi §-s 16.

Igal juhul kehtib üldreegel, et karistuse kohaldamisel tuleb hinnata KarSi § 56 lõike 1 alusel süü sisu – karistust kergendavate ja raskendavate asjaolude ning süüd mõjutavate muude asjaolude kaudu.

Samuti on analüüsitud kehtivate väärteokoosseisude vastavust määratluse nõuetele. Mitu väärteokoosseisu on liiga üldsõnalised, mistõttu isikud ei pruugi aru saada, mida konkreetselt neile ette heidetakse. Näiteks LKSi § 71 näeb ette vastutuse kaitstava loodusobjekti kaitsenõuete rikkumise eest. Looduskaitseseaduse kohaselt jagunevad kaitstavad loodusobjektid kuueks erineva iseloomuga objektiks, mis omakorda jagunevad tüübi või liigi järgi (LKSi § 4). Seetõttu kirjutati enamik LKSi § 71 vastutusalas olevad rikkumised iseseisvate väärteokoosseisudena lahti. Kui kehtivas LKSiS oli kokku üheksa väärteokoosseisu, siis eelnõus on neid 35.

Viimastel aastatel on kõige rohkem, 911 korda trahve (nii juriidilistele kui ka füüsilistele isikutele) määratud üldise sätte, LKSi § 71 „Kaitstava loodusobjekti muude kaitsenõuete rikkumine“ alusel, kusjuures keskmine trahvisumma oli 432 eurot. Ajavahemikul 01.01.2020 kuni 31.07.2021 on LKSi § 71 alusel menetletud pisut alla 300 väärteoasja ja füüsiliste isikute karistused jäävad 10–270 trahviühiku vahele, juriidiliste isikute karistused on vahemikus 120 kuni 1600 eurot. Eelnõuga lisatavates paragrahvides (§ 71¹–71⁹) on eraldi välja toodud üheksa rikkumist – majandustegevuse või loodusvarade kasutamise keelu rikkumine (§ 71¹), ehituskeelu nõuete rikkumine (§ 71²), telkimise või lõkketegemise nõuete rikkumine (§ 71⁵), rahvaürituse korraldamise nõuete rikkumine (§ 71⁶), viibimiskeelu rikkumine (§ 71³), sõidukiga sõitmise (§ 71⁴), puittaimestiku istutamise või raie nõuete rikkumine (§ 71⁷) ja kaitstaval loodusobjektil poollooduslike koosluste kaitse nõuete rikkumine (§ 71⁹). Need tegevused on reguleeritud LKSi §-de 14, 30 ja 31 järgi ja viibimiskeeld ka §-des 15 ja 29. LKSi § 29 lõige 2 keelab reservaadis igasuguse inimtegevuse, sh viibimise, hõlmates seega vastutussätteid §-des 71¹, 71³, 71⁴, 71⁵ ning 71⁶. Keelu rikkumisel määratakse trahv toimepandud rikkumise järgi, näiteks kas inimene liikus reservaadis jalgsi või sõitis mootorsõidukiga. Sõltuvalt inimese tegevusest on rikkumise raskusaste ning häiring kaitseväärtusele erinev.

Trahvimäärade määramisel on arvestatud rikkumise tagajärge. Näiteks kaitstaval loodusobjektil sõiduki, maastikusõiduki või ujuvvahendiga liikumise nõuete rikkumise korral on arvestatud, et kuna kaitsevööndid on erineva rangusega piirangutega ja kooslused, mida kaitstakse, võivad olla äärmiselt tundlikud (rabas või liivasel rannal samblikukihi taastumine võib võtta aastakümneid), siis nimetatud rikkumise tagajärg võib olla väga raske ning seetõttu on nimetatud teo eest ette nähtud maksimumilähedane võimalik karistus.

Juriidiliste isikute trahvimäära määramisel on arvestatud ka seda, et kui üksikisik rikub reeglina kaitsealal liikumise reegleid kogemata, siis juriidilise isiku puhul on reeglina tegemist vastavas valdkonnas (matkade, reise korraldamine) tegutseva ettevõttega, kelle puhul eeldatakse eeltöö tegemist. Lisaks on ettevõtte korraldatud ürituste korral oht või kahjulik mõju loodusobjektile reeglina oluliselt suurem kui üksikisiku tegevusel.

Karistuse määramisel arvestatakse, et juhul, kui kahju on võimalik heastada, eelistatakse alati heastamist ning karistus on väike või ei kohaldata üldse. Karistamine on põhjendatud juhul, kui ettevõtet on varasemalt juba hoiatatud ja tema tähelepanu loodust kahjustavale tegevusele juhitud.

Alles on jäetud ka üldine vastutussäte kaitstavate loodusobjektide kaitsenõuete rikkumiste eest. Sellisteks rikkumisteks on LKSi § 31 lõike 2 punktides 1, 2, 4, 7, 9 ja 12 nimetatud keelatud tegevused: uue maaparandussüsteemi rajamine; veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine; puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine; biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine; jahipidamine ja kalapüük; roo varumine külmumata pinnasel. Selliseks rikkumiseks on ka LKSi § 32 lõike 2 kohane keelatud tegevus – hoiualal nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati, ning seal kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi. Sellisteks rikkumisteks on ka eelnõukohase seadusega lisatavad keelatud tegevused, milleks on piiranguvööndis olemasoleva maaparandussüsteemi hoiu- või rekonstrueerimistöödele kaitse-eeskirjaga seatud tingimuste või keeldude rikkumine, kui sellega ei kaasne puittaimestiku istutamise või raie nõuete rikkumist, mis on eraldi vastutuskooresseisuks.

Üheks suuremaks määraks on kaitstaval loodusobjektidel majandustegevuse või loodusvarade kasutamise keelu rikkumise ja ebaseadusliku ehitamise eest. Kuna loodusreservaadid ja sihtkaitsevööndid on erilist kaitset vajavad alad, kus majandustegevus on keelatud või väga piiratud tingimustel lubatud, peavad karistused olema juba ette hoiatavad ja mõjusad. Praktikas juhtub küll rikkumisi üliharva, kuid kui juhtub, siis reeglina kaitstav kooslus hävib. Enamasti on tegemist vanade ja väärtuslike puistute raiega, mille taastumine võtab aega vähemalt 100 aastat.

Ehitamiste osas puudub enamasti võimalus hinnata tagantjärele kahju konkreetsete liikide isenditele või ka keskkonnavastutuse mõttes kahju elupaigale, seega on rahatrahv ainus hoitav meede. Kui hinnata keskmise hoone maksumust, siis see on kümnetes tuhandetes, seega peaks võimalik sanktsioonimäär seda kordades ületama. Eelnõus toodud karistus peaks välistama ka võimaluse, et ettevõtte teadlikult jätkab rikkumisega seni, kuni riik asub asendustäitmist läbi viima.

Teine suurima trahvide arvuga, 390 korda, on olnud LKSi § 74 sätestatud ranna ja kalda kasutamise ja kaitse nõuete rikkumine, kusjuures keskmine trahvisumma oli 417 eurot (maksimaalne 2400 ja minimaalne 8 (nii väike määr on seotud kroonilt eurole ülemineku ümmardamisega). Normitehnika reeglitest tulenevalt on üldise sisuga LKSi § 74 tunnistatud kehtetuks ja eelnõus on eristatud viis sagedasemat rikkumist uutes vastutussätetes – ranna või kalda ehituskeeluvööndis ehitamise (§ 74¹¹), sõidukiga sõitmise (§ 74¹⁰) ning metsa kasutamise ja kaitse nõuete rikkumise (§ 74⁷) ja maavara kaevandamise keelu rikkumine (§ 74⁹). Ranna ja kalda piiranguvööndid on tavapärasest tundlikumad alad ja mis tahes rikkumised võivad kaasa tuua väga tõsiseid ning pöördumatuid tagajärgi, mistõttu on nende karistusmäärad maksimumi lähedased. Ranna ja kalda piiranguvööndis metsa kasutamise ja kaitse nõuete rikkumise eest trahvimäärade määramisel on arvestatud, et rannal ja kaldal kasvavatel metsadel on lisaks majanduslikule väärtusele ka looduskaitseväärus, mistõttu ainult majanduslikku tulu ei saa karistamisel aluseks võtta. Rannal või kaldal kasvava metsa eesmärg on hoida ära erosiooni, maalihkeid, majandamise ja muid mõjusid veekogudele jne. Seetõttu peaks selle sätte maksimaalne karistus olema sama suur või suurem kui maksimaalne karistus metsaseaduse ebaseadusliku raie eest.

Ranna ja kalda ehituskeeluvööndis ehitamise nõuete rikkumise korral on arvestatud, et ehitise all olevad kooslused hävivad ja kumulatiivne mõju on pikaajaline. Ehituskeeluvööndid rannal ja kaldal muutuvad tulevikus eriti oluliseks, kuna need plaanitakse arvata riiklikult kaitstavate alade hulka, mis on vajalikud kaitstavate alade pindalalise eesmärgi täitmiseks. Praktikas on

kõige suurem probleem just juriidiliste isikutega (arendajad), kes looduskauis kohas nn „miljonivaatega“ arenduste nimel eiravad kehtestatud nõudeid. Olukorras, kus mõnel juhul ei pruugi ehitist saada likvideerida, peab karistus olema mõjuv ja hoiatav. Ilma loata ehitamine ranna- või kaladaaladele on suhteliselt levinud ja üha suurenev probleem ning kuna alati ei ole võimalik likvideerimine, peab võimalik maksimaalne karistus juba preventiivselt mõjuma selliselt, et ära hoida tuleviku rikkumisi. Kaitstaval loodusobjektidel puittaimestiku istutamise või raie nõuete rikkumise eest karistuse määramisel peab arvestama, et kaitstavatel metsadel on lisaks majanduslikule väärtusele ka looduskaitsealine väärtus, mistõttu ainult majanduslikku tulu ei saa karistamisel aluseks võtta. Seetõttu peaks selle sätte maksimaalne karistumäär olema sama suur või suurem kui metsaseaduse ebaseadusliku raie eest. Koosseis sisaldab lisaks raiele ka muude nõuete, nagu istutamise keeld, külmumata maaga raie keeld jms rikkumisi. Selle koosseisu alla käib ka näiteks konnakotka toitumisala hävitamine metsa istutamise läbi (Otepää looduspargis hiljutine juhtum). Samuti on hea näide täna kohtus olev menetlus, kus ettevõtte istutas Võrtsjärve poldri hoiualal 80 ha suurusele alale 128 000 kuuse ja kase istikuid eesmärgiga muuta ala metsaks. Kui mingil põhjusel ei peaks saama ala taastada, häviks 80 ha täna Natura 2000 alana kaitstavat rohunepi, rukkiräägu, suurkoovitaja, hänilase jt kaitsealuste lindude elupaika.

Kui kehtivas seaduses oli eraldi vastutussättena üksnes linnuliikide kaitsenõuete rikkumine (viimase viie aasta jooksul määrati trahve 13 korral, keskmine trahvisumma 173 eurot), siis eelnõu järgi on lisaks looduslikult esinevate linnuliikide kaitsenõuete rikkumisele (§ 74¹⁷–74¹⁹) eraldi vastutusnorm looduslikult esinevate mittekaitsealuste loomaliikide kaitsenõuete rikkumise (§ 74²¹), mis on reguleeritud LKSi §-des 51, 51¹, 52, 58 ja 63. Normitehnika reeglite alusel on kehtetuks tunnistatud LKSi § 74³, mis sisaldas vastutussätteid looduslikult esinevate lindude kaitsenõuete rikkumise eest ning lindude ja nahkhiirte märgistamise nõuete rikkumise eest. Nimetatud rikkumised on eraldi koosseisudena eelnõu järgi §-des 74¹⁷–74¹⁹ ja 74²⁰.

Looduslikult esinevate linnuliikide kaitsenõuete rikkumise vastutussätted on jagatud kolmeks. Eristatud on häirimine, kahjustamine ja hävitamine. Häirimine on leebe lindude ellu sekkumine, see ei pruugi kaasa tuua pesitsuse katkemist ega lindude (munade) hukkumist, seega piisab suhteliselt leebest karistumäärast. Kahjustamine tähendab, et negatiivne tagajärg on saabunud, st pesitus on katkenud ja linnud peavad otsima uusi pesitsuskohti või jätavad pesitsuse vahele. Hävitamine tähendab, et raie käigus hukuvad pesades olevad munad või hävitatakse pesad koos poegade. Selline tahtlik hävitamine ehk linnupoegade tapmine peaks sisaldama võimalust karistada maksimaalsel määral. Kui näiteks laane- või salumetsas lindude pesitsemise kõrgperioodil raiutakse lagedaks 7 ha, siis sellise raie tulemusel hävib vähemalt 40 pesa poegade ja kui võtta iga pesa suuruseks keskmiselt 5 poega (värvulistel rohkem, suurematel lindudel vähem), siis tapetakse sellise raiega 200 linnupoega.

Linnudirektiivi kohaselt on pesitsevad linnud erilise kaitse all. Linnades on probleemiks korteriühistud, kes jätavad õigel ajal piisava hoolsusekohustuse täitmata, mistõttu tehakse katusetöid või soojustustöid lindude (räästapääsukesed, piiritajad, kajakad jt) pesitsusajal ja selle asemel, et tööd katkestada, hävitatakse teadlikult ja tahtlikult pesad, sageli koos neis olevate munadega. Direktiivi kohaselt peavad karistused olema mõjuvad, hoiatavad ja tõhusad. Kuna tegevus eeldab teadlikku ja tahtlikku pesade või munade hävitamist ja tegevus toimub reeglina tiheasustuselal kõigi pilgu all, peab karistus olema vastav süü suurusega. Lisaks korteriühistutele, kes töid organiseerivad, peab karistus olema hoiatav ja mõjus ka ehitusettevõttele, kelle igapäevaseks tegevuseks on katuste ja fassaadide renoveerimine ja kelle aastane käive ulatub sadadesse tuhandetesse eurodesse.

Normitehnilistel põhjustel on eelnõus kehtetuks tunnistatud ka LKSi § 74⁴, milles sisalduvad direktiivi 92/43/EMÜ IV lisas nimetatud looma- ja taimeliikide kaitsenõuete rikkumised. Nimetatud rikkumised on kaetud vastutuskosseisudega §-des 74¹³–74¹⁶ ja 74²²–74²⁶. Direktiivi

92/43/EMÜ IV lisas nimetatud looma- ja taimeliigid on riigisiselt võetud kaitse alla kas I, II või III kaitsekategoorias. Seega on nende kaitse reguleeritud riigisisises kehtivas õiguses kaitsekategooria liikidele sätestatud nõuete ja piirangutega. Et vältida sama rikkumise eest dubleerivat vastutussätet, siis on kattuvad direktiivi 92/43/EMÜ IV lisa liikide kaitse normidele ja riigisiselt kaitse alla võetud liikide kaitse normidele vastavad koosseisud vastutussätetes ühildatud.

Kaitsealuse loomaliigi isendi tahtliku surmamise keelu rikkumise eest trahvimäära kehtestamisel arvestatakse, et see koosseis hõlmab ka I kaitsekategooria liikide surmamist. Näiteks on KeA praktikas juhtum, kus kotkas asus pesitsema majandusmetsas ja metsaomanik (juriidiline isik), avastades pesa ja langetas pesapuu, et vältida pesapuu ümber moodustatavat sihtkaitsevööndit. Kirjeldatud juhul ei suudetud tuvastada, kas pesas olid ka munad või pojad. Sellised rikkumised pannakse ühelt poolt toime eesmärgiga ära hoida majanduslik kahju, teisalt toob selline rikkumine juhul, kui koos pesa hävitamisega tapetakse ka poeg või pojad, kaasa suure negatiivse mõju I kaitsekategooria liigi populatsioonile. Seetõttu peab maksimaalne karistus olema suurus, mis paneks ettevõtte olukorda, kus isendi tapmine ei oleks tulusam.

Eelnõukohase seadusega muudetakse LKSi § 74² vastutussätte pealkirja, kuna varem vastutussättes mitme seaduse nõude rikkumise eest ettenähtud koosseisude asemele jääb alles ainult üks – kaaviari pakendi märgistamise nõuete rikkumine.

Üldsätte (§ 71) alt on eraldatud ka nende looma- ja taimeliikide isendite kaitsenõuete rikkumine, mis on loetletud nõukogu määruses (EÜ) nr 338/97 looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel ehk nn CITESi isendite kaitsenõuete rikkumine (eelnõu järgi § 74²⁷).

Eraldi on eelnõus ette nähtud ka vastutussäte kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstava loodusobjekti kasutamise- või kaitsenõuete rikkumise eest (§ 71⁸). Nimetatud sätte menetluspädevus on antud valla- või linnavalitsusele.

Kehtivas LKSi ei ole juriidilisele isikule kehtestatud karistumäärad kooskõlas aja jooksul toimunud muudatustega majanduses ning elatustasemes, mistõttu kaaluti süüteokoosseisude juures, milline oleks teo raskuse ja keskkonnamõjuga vastavuses olev karistus. Ühtlasi hinnati erinevate süüteokoosseisude korral uuesti füüsilisele isikule kohaldatavaid maksimaalseid karistumäärasid ja ajakohastati menetluspädevust ning keskkonnakahju hüvitamist käsitlevaid sätteid.

Muudatust tehes võeti arvesse ka rikkumise korral selle võimaliku keskkonnaohu olulisust, ohu realiseerumise tõenäosust ning kaitstava loodusobjekti võimalikku pöördumatut hävimist või kahjustumist ning asjaolu, et nimetatud tegu võib olla laiaulatuslike keskkonnaalaste ning loodusobjekti kaitse-eesmärkide täitmist mõjutavate tagajärgedega. Seega ei ole tihti üksnes haldussunni rakendamine tõhus eri- ja üldpreventiivsete eesmärkide täitmiseks ning vaja on määrata väärtteovastutus.

Samuti arvestati juriidilise isiku puhul sellega, et rikkumine ei oleks majanduslikult tulusam kui maksimaalne võimalik karistus. Mitme koosseisu korral on teoalternatiivide juures alust eeldada olulise majandusliku tulu saamist, mida peab arvestama juriidilise isiku puhul teo maksimaalse karistumäära määramisel.

Karistussätete karmistamise juures on oluline pöörata tähelepanu ka selgitus- ja ennetustööle. Keskkonnateemade teavitustöö on Kliiministeeriumi ja Keskkonnaameti ülesanne, millega

aktiivselt iga päev ka tegeletakse, sh järelevalve käigus. Esmakordsete väiksemate rikkumiste korral piirdatakse tavaliselt selgitamise ja hoiatamisega ega karistata. Selgitustöö korral on hea näide KeA initsiatiivil ja koostöös RMKga valminud Hiiumaa ja Saaremaa praamidil näidatavad videoklipid, milles selgitatakse looduses puhkamist. Samuti osaleb KeA iga-aastaselt meremessil, kus selgitatakse huvilistele kaitsealadel paatidega liikumise tingimusi ning muid looduskaitsega seotud küsimusi.

KeA menetluspädevust käsitlevast LKSi § 75 lõikest 2 on välja jäetud viide §-dele 71⁸ ja 73. Nende sätete puhul soovitakse menetluspädevus anda üksnes valla- või linnavalitsusele. Kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstava loodusobjekti kaitse-eeskirjad ja üksikpuude raie eeskirjad kehtestab iga kohalik omavalitsus eraldi ning kohaliku omavalitsuse kehtestatud õigusaktide järelevalve kohustus lasub kohalikul omavalitsusel.

Eelnõukohased vastutusnormid ning nende aluseks olevad sätted LKSi:

§ 71. Kaitstava loodusobjekti kaitsenõuete rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 14 lõike 1 punktides 1, 2, 9, 10 ja 13 (viimane lisatakse eelnõuga), § 31 lõike 2 punktides 1, 2, 4, 7, 9 ja 12 ja § 31 lõige 6 (lisatakse eelnõuga), § 32 lõikes 2, § 33 lõikes 1.

§ 71¹. Kaitstaval loodusobjektil majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise keelu rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 29 lõikes 2, § 30 lõike 2 punktides 1 ja 2, § 31 lõike 2 punktis 3.

§ 71². Kaitstaval loodusobjektil ehitamise nõuete rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 30 lõike 2 punktis 3, § 31 lõike 2 punktis 8.

§ 71³. Kaitstaval loodusobjektil viibimise keelu rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 29 lõikes 2 ja § 30 lõike 2 punktis 4.

§ 71⁴. Kaitstaval loodusobjektil sõidukiga sõitmise nõuete rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 29 lõikes 2, § 30 lõike 2 punktis 5, § 31 lõike 2 punktis 10.

§ 71⁵. Kaitstaval loodusobjektil telkimise ja lõkke tegemise nõuete rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 29 lõikes 2, § 30 lõike 2 punktis 6, § 31 lõike 2 punktis 11.

§ 71⁶. Kaitstaval loodusobjektil rahvaürituse korraldamise nõuete rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 29 lõikes 2, § 30 lõike 2 punktis 6, § 31 lõike 2 punktis 11.

§ 71⁷. Kaitstaval loodusobjektil puittaimestiku istutamise ja raie nõuete rikkumine –

vastutusnorm nõuetele, mis on eelnõukohase seadusega lisatud § 14 lõikesse 7, § 29 lõikes 2, § 30 lõike 2 punktis 7 (lisatakse eelnõuga), § 31 lõike 2 punktides 4, 5, 6 ja 13 (viimane lisatakse eelnõuga), § 32 lõikes 3.

§ 71⁸. Kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstava loodusobjekti kasutamise- ja kaitsenõuete rikkumine –

LKSi § 44 järgi kohaldub kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstaval loodusobjektis LKSi § 31 kohane kaitsekord. Vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 31.

§ 71⁹. Kaitstaval loodusobjektidel poollooduslike koosluste kaitse nõuete rikkumine -

Vastutusnorm rikkumistele, mis on sätestatud § 14 lõike 1 punktis 12 (lisatakse eelnõuga), § 17 lõige 1 ja 2, § 30 lõike 2 punktis 7 (lisatakse eelnõuga), § 31 lõike 2 punktis 13 (lisatakse eelnõuga) ja § 33 lõike 1 punktis 5.

§ 73. Tiheasustusala puude ebaseaduslik raie -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 45 (eelnõuga täpsustatakse LKSi § 45 sõnastust, et oleks selge, et nõue hõlmab ka puu osi).

§ 74¹. Võõrliikide kasutamisenõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 57, § 57² lõikes 6.

Paragrahvi 57 lõike 8 kohaselt kehtestatavat ministri määrust võõrliikide lindude loodusesse laskmisega seotud teabe vahetamise ja Euroopa Komisjoniga konsulteerimise korra kohta ei ole veel kehtestatud, kuna Euroopa Komisjon ei ole täpsustanud, kuidas teabevahetus ja konsulteerimine toimuma peab, samas oli volitusnorm vaja kehtestada linnudirektiivi ülevõtmiseks.

§ 74². Kaaviari pakendi märgistamise nõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 59¹ (LKSi § 59¹ lõike 4 alusel kehtestatud keskkonnaministri 27.07.2009 määruks nr 38).

§ 74⁵. Hülgetoodetega tehtavate tehingute nõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 56 lõikes 6. Hülgetoodetega tehtavate tehingute nõuded on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1007/2009 hülgetoodetega kauplemise kohta artiklis 3 ning komisjoni määruse (EL) nr 737/2010, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1007/2009 (hülgetoodetega kauplemise kohta) üksikasjalikud rakenduseeskirjad, artiklis 2.

§ 74⁶. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 511/2014 nõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 511/2014 artiklites 4 ja 7.

§ 74⁷. Ranna ja kalda piiranguvööndis metsa kasutamise ja kaitse nõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 37 lõikes 2.

§ 74⁹. Ranna ja kalda piiranguvööndis maavara kaevandamise keelu rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 37 lõike 3 punktis 5.

§ 74¹⁰. Ranna ja kalda piiranguvööndis mootor- ja maastikusõidukiga sõitmise nõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 37 lõike 3 punktis 6.

§ 74¹¹. Ranna ja kalda ehituskeeluvööndis ehitamise nõuete rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 38.

§ 74¹². Kaitsealuse loomaliigi isendi tahtliku surmamise keelu rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 55 lõikes 1 ja § 58 lõikes 4.

§ 74¹³. Kaitsealuse loomaliigi isendi püüdmise ja tahtliku häirimise keelu rikkumine -

vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 55 lõikes 6 ja § 58 lõikes 4.

§ 74¹⁴. I kaitsekategooria taimede ja seente kaitsenõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 55 lõikes 7 ja § 58 lõikes 4.

§ 74¹⁵. II kaitsekategooria taimede ja seente kaitsenõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 55 lõikes 7 ja § 58 lõikes 4.

§ 74¹⁶. III kaitsekategooria taimede, seente ja selgrootute loomade kaitsenõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 55 lõikes 8 ja § 58 lõikes 4.

§ 74¹⁷–74¹⁹. Looduslikult esinevate linnuliikide kaitsenõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 55 lõigetes 6¹ ja 6² (eelnõuga lisatav säte).

§ 74²⁰. Nahkhiirte ja lindude märgistamise nõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 58³.

§ 74²¹. Looduslikult esinevate mittekaitsealuste loomaliikide kaitsenõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-des 51, 51¹, 52, 58 ja 63.

§ 74²². Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ IV lisa punktis a loetletud loomaliigi isendi paljunemis- ja puhkekohtade hävitamise ja kahjustamise keelu rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 51².

§ 74²³. I kaitsekategooria liigi isendiga tehingu tegemise keelu rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 56 lõikes 2 ja lõike 2¹ punktis 2.

§ 74²⁴. II kaitsekategooria liigi isendiga tehingu tegemise keelu rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 56 lõikes 2 ja lõike 2¹ punktis 2.

§ 74²⁵. III kaitsekategooria liigi isendiga tehingu tegemise keelu rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 56 lõikes 2 ja lõike 2¹ punktis 2.

§ 74²⁶. Looduslikult esinevate linnuliikide isenditega tehingu tegemise keelu rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi § 56 lõike 2¹ punktis 1.

§ 74²⁷. Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega riikidevahelise kauplemise nõuete rikkumine –
vastutusnorm nõuetele, mis on sätestatud LKSi §-s 59.

Punktidega 102-108 eraldatakse vastutuse peatükist LKSi § 77, mis reguleerib loodusobjektile tekitatud kahju hüvitamist ja mis viiakse omaette peatükki 11¹ „Loodusobjektile tekitatud kahju“. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 24 lõike 5 nõuete järgi jagatakse § 77 sisu järgi kaheks paragrahviks, et vältida ühte pikka paragrahvi. Eelnõukohasesse § 77 jäävad kehtiva seaduse lõiked 1–3 ja 11 ning § 77¹ jäävad kehtiva LKSi § 77 lõiked 4–10¹ (kahjumäärad).

Täpsustatakse § 77 lõikes 1 sätestatud volitusnormi ulatust, et oleks üheselt selge, et LKSi § 77 lõikes 3 kehtestatud aluseid, st mida loetakse loodusobjektile kahju tekitamiseks, on võimalik volitusnormi alusel täpsustada.

Paragrahvi 77 on lisatud lõige 2¹, mis sõnaselgelt sätestab, et keskkonnale kahju tekitanud isiku kohustus on tekitatud kahju hüvitada. Samuti lisatakse lõikesse 3 punktid 8 ja 9, millega soovitakse looduskaitseaduse mõtet selgemini välja tuua ning (loodusobjektile tekitatud)

kahjude loetellu lisatakse poollooduslike koosluste kahjustamine ja hävitamine ning võõrliigi loodusesse laskmine (võõrliigi loodusesse laskmiseks loetakse nii aktiivset tegevust, nagu võõrliigist looma lahti laskmist, võõrliigist taime istutamist või külvamist, kui ka tegevusetust, mille tõttu ei ole takistatud võõrliigi levikut loodusesse). LKSi § 57 lõike 1 kohaselt on keelatud võõrliikide elusate isendite loodusesse laskmine, v.a metsaseaduse alusel metsapuudena kasvatada lubatud võõrpuuliikide istutamine ja külvamine. Kehtiva LKSi § 77 lõike 1 volitusnorm ja lõikes 10¹ sätestatud kahju määr käsitlevad kahju tekkimist võõrliigi laskmisega loodusesse, seetõttu parandatakse eelnõukohase muudatusega ilmselge eksimus ja täiendatakse ka sama sätte lõikes 3 kahju tekkimise alust.

Lähtudes eespool selgitatud vastutusmäärade korrastamise ja tõstmise põhjendustest, on üle vaadatud ka keskkonnale tekitatud kahju hüvitamise määrad ning lisatud poollooduslike koosluste hävitamise ja kahjustamise määrad. Määrasid on tõstetud proportsionaalselt kahjustatava loodusväärtuse väärtusele ehk ohustatusele. Suurendatud on kaitsealuste liikide isendite ebaseaduslikul hävitamisel, elujõuetuseni vigastamisel või ebaseaduslikul püsielupaigast eemaldamisel ning ka kahjustamisel arvestatavaid keskkonnakahju maksimummäärasid. Samuti on proportsionaalselt suurendatud miinimummäärasid. KeA ettepanekule tuginedes on miinimummäärad tõstetud neljakordseks.

I kategooria kaitsealuse liigi ebaseadusliku hävitamise määra oluline tõstmine on muuhulgas vajalik, et rakendusaktis, Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruses nr 69 „Kaitstava loodusobjekti või kaitsmata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad“ (edaspidi *kahjumäärus*), oleks teatud I kategooria liikide isendite, näiteks kotkaste ebaseadusliku ja kuritahtliku hävitamise korral keskkonnakahju määraks summa, mille alusel tekiks karistusseadustiku järgi nn oluline kahju, ja KeAl oleks alus sellise teo kahtluse korral algatada kriminaalmenetlus. Kriminaalmenetluse käigus tehtud uurimine võimaldab suurema tõenäosusega jõuda lahenduseeni. Viimase viie aasta jooksul on I kategooria liikide isendite eest keskkonnakahju määratud kokku 37 800 euro ulatuses.

Keskkonnakahju määrade suurendamine mõjub ka preventiivse heidutusmeetmena.

Lisaks eespool mainitud proportsionaalsuse põhimõttele on § 77¹ lõike 3 punktis 2 sätestatud III kategooria kaitsealuse liigi kahjustamise korral arvestatava keskkonnakahju piirmäära tõstmise põhjuseks ka looduskaitseaduse ja kalapüügiseaduse kooskõlla viimine. Praegu ületab kalapüügiseaduse (KPS) alusel püüda lubatud kalaliigi isendi ebaseadusliku püügi korral (nt elektripüük) arvestatav kahju mitu korda (vt KPSi § 73 lg 6 – 5- ja 10kordne määr) LKSi alusel kaitsealuse kalaliigi isendi korral arvestatavat kahjumäära. LKSi § 77 lõike 1 alusel vastuvõetud kahjumäärus ei erista kahjumäärade korral tegevusi, mille tagajärjel kahju tekkis. Seega tuleb LKSi ja KPSi alusel määratavad kahjumäärad ühtlustada. Selleks on kõige mõistlikum võimaldada teatud tegevuste korral määrata kolmekordne kahjumäär. Et kolmekordne kahjumäär vastaks LKSi piirmääradele, tuleb teha kõnealune muudatus seaduses.

LKSi alusel keskkonnakahju määramisel ei ole vastuolu keskkonnavastutuse seadusega (edaspidi KeVS). KeVS reguleerib keskkonnale tekitatud kahju heastamist ehk tegemist on endise olukorra taastamisega, kus keskkonnale kahju põhjustanud isik peab kahju reaalselt heastama (nt likvideerima reostuse, lisaks asustama kalapopulatsiooni taastamiseks kalamaimud, looma tingimused lindude pesitsemiseks jne). LKSi § 77 sätestab keskkonnale tekitatud kahju hüvitamise, mis on rahaline hüvitamine ega ole otseselt seotud tegeliku olukorra taastamisega. Tegemist on erinevate regulatsioonidega. Kui tegemist on kaitsealuse liigi looma hukkamisega, lähtub KeA kahju arvutamisel LKSi alusel kehtestatud kahjumääradest. Kui tegemist on kaitsealuse liigi kahjustamise või kaitseala või kaitsealuse üksikobjekti kahjustamisega, siis selgitatakse välja, kas teoga on keskkonda kahjustatud ja milles kahjustamine seisnes. Seega on tagatud, et rakendatakse olukorras kohasemat hüvitamismeedet

ning on välistatud, et samal ajal rakenduksid nii KeVSi alusel heastamine kui ka LKSi alusel kahju väljamõistmine. Kui kahju on võimalik KeVSi alusel heastada, rakendub alati heastamine ja rahalist nõuet kahju hüvitamiseks ei esitata. KeVSi rakendussätte § 40 alusel, kui tekitatud kahju heastatakse KeVSi alusel, ei tule kahju LKSi § 77 alusel rahas tasuda.

Keskkonnakahju määramisel arvestab KeA ka tahtlusega. Kahjunõue esitatakse ebaseadusliku surmamise või hävitamise korral, mis tähendab, et näiteks liikluses hukkunud linnu ega ka karu, ilvese või hundi kohta keskkonnakahjunõuet ei ole võimalik esitada, kuna tegemist on õnnetusjuhtumiga, mitte kaitsealuse isendi vastu suunatud ebaseadusliku teoga.

KeVSi alusel kahju tuvastamine kaitstava liigi ja elupaiga ning elupaigatüübi puhul on väga keeruline ning kohati võimatu just algandmete puudumise tõttu. Seega on väga oluline, et on ette nähtud ka konkreetset rahalist piirväärtused ning tekitatud keskkonnakahju on võimalik välja mõista eri seaduste alusel rahas.

Keskkonnakahju on võimalik tuvastada mitme seaduse mõistes ning LKSi-järgne kahju ei ole seotud KeVSi mõistes defineeritud kahjuga. Võib olla olukord, kus KeVSi mõistes kahju tekitatud ei ole, küll aga on kahju tekkinud LKSi või mõne teise eriseaduse mõistes. Iga seadus määratleb kahju eri viisil. Keskkonnakahju mõiste on kasutusel paljudes seadustes – metsaseaduses, kalapüügiseaduses jne – ning see ei tähenda, et tegemist peab olema ka keskkonnakahjuga KeVSi mõistes.

Praktikas tuvastatakse liigi ja elupaiga korral KeVSi mõistes enamasti keskkonnakahju oht, mitte kahju. Kui näiteks metsateatise alusel on nõue jätta liigi kaitseks kasvukohta teatud tihumeetrid metsa ning seda tingimust rikutakse, siis kohe ei ole võimalik tuvastada keskkonnakahju. Kahju tekib alles võib-olla seitsme aasta pärast, kui liik kaob valgustingimuste muutuse tõttu. Seega tuvastatakse praktikas enamasti keskkonnakahju oht, mille järel tuleb kohe rakendada meetmeid, et keskkonnakahju ei tekiks.

KeVSi alusel liigi/elupaiga juhtumeid on mõned üksikud aastas ja nendestki osadel ei tuvastata lõpuks kahju ohtu ega nõuta hüvitusmeetmeid. Praegu on menetluses KeVSi alusel keskkonnakahju ohu vältimismeetmete rakendamiseks neli juhtumit elupaigatüübi kahjustamise suhtes, milles KeA näeb ette meetmed elupaiga taastamiseks.

Punktiga 109 lisatakse seadusesse rakendussätted.

Poolloodusliku koosluse kahjustamise ja hävitamise vältimiseks kehtestatakse normid, mis sätestavad LKSi mõistes keelu, mida saab leevendada kaitse-eeskirjas. Kaitse-eeskirjade muutmise on aja- ja ressursimahukas, mistõttu antakse LKSi §-s 90 rakendussäte, et enne LKSi § 30 lõike 2 punkti 7 ja lõike 4 punkti 6 ning § 31 lõike 2 punkti 13 jõustumist moodustatud kaitstavatel aladel on nimetatud tegevus lubatud loodusobjekti valitseja nõusolekul. Lähtudes Riigikohtu 28.11.2019 lahendist nr 3-17-740, ei ole igasugune negatiivne tegevus poollooduslikel kooslustel tingimata selline, mida tuleb vältida. Vältida tuleb olulist mõju ala terviklikkusele, võtta arvesse ala eesmärgid ja nende täitmist mõjutavad antropogeensed ja looduslikud tegurid. Seega ilma rakendussätteta looksime me olukorra, kus kuni kaitse-eeskirjade muutmiseni puuduks KeAl võimalus kaaluda tegevuse lubamist olukorras, kus sellel puudub oluline mõju ala terviklikkusele. Selline imperatiivne keeld tooks asjaolude kokkulangemisel kaasa ebaproportsionaalsed piirangud maaomanikele, olles seega vastuolus nii Euroopa Liidu asutamislepingu artikli 5 lõikega 4 kui ka põhiseaduse § 11 teise lausega.

Samuti tuleb kehtestada rakendussäte sihtkaitsevööndis tee või tehnovõrgu ja -rajatise rajamise korda muutva sätte kohta, kuna praktikas võib tekkida vajadus juba varem moodustatud kaitsealadel kaalutletud otsuse põhjal lubada nimetatud rajatiste rajamist kaitsealal mitte paikneva kinnistu tarbeks, milleks varem võimalus puudus.

Lõigetega 27–30 täiendatakse LKS rakendussätet (§ 91), et oleks üheselt selge, et eelnõukohase seadusega LKS §-s 20 kavandatud materiaalõiguse normi muudatused ja täiendused kohalduvad jõustumisel ka juba esitatud omandamise avalduste kohta tehtavates otsustes. LKS-is ette nähtud looduskaitseliste piirangutega kinnisasja riigile omandamise eesmärk ei ole võimaldada isikutel riigi kulul rikastuda (vt ka eelnõu punktide 18, 20 ja 21 selgitust eespool). Riik peab oma finantsidega säästlikult ja mõistlikult toimetama, seda avalikku huvi arvestades on negatiivse mõjuga sätte tagasiulatuv kohaldamine juba taotluse esitanud isikutele riivet õigustav. Näiteks juhul kui riik omandaks kinnisasja poole väärtuse eest juba 2024. aastal, siis oleks riigi kokkuhoiuks ligikaudu 9 miljoni euro omandamise üldsummast 1,3 miljonit eurot. Arvestus on tehtud 2024. aastal omandatud kinnisasjade kohta. Kokkuhoid on arvestatud avalduste osas, mille kohta on tehtud omandamise menetluse algatamise otsus ja kinnisasja väärtus hinnatud. Selliseid kinnisasju oli 52-st 21, samas on kokku esitatud 18.12.2024 seisuga 176 kinnisasja omandamise avaldust, mille osas ei ole veel omandamise menetluse algatamise otsust tehtud. Sellest saab järeldada, et regulatsioon täidaks eesmärgi kasutada riigi raha säästlikult ja mõistlikult.

Kehtiva regulatsiooni järgi ei omanda riik üldjuhul kinnisasju, kui isik on teadlikult omandanud kaitsealuse maa, välja arvatud looduskaitseseaduse paragrahv 20 lõige 1¹ punktides 1-4 toodud erandid. Kui isik on teadlikult omandanud kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja või kinnisasja, mille puhul oli juba omandamise hetkel teada, et see kavandatakse kaitse alla võtta, siis kaitsekorra rangemaks minekul või kui kehtestatakse kavandatust rangem kaitsekord, siis on põhjendatud käesoleva seaduse jõustumise hetkest juba ka pooleli olevates kinnisasjade omandamise menetlustes arvestada maatüki poole väärtusega. Riigikohus on PSJV asjas 5-21-3 otsuse punktis 34 leidnud, et sõltumata sellest, kui intensiivselt kaitsekord kaebaja omandivabadust riivab, ei tulene põhiseadusest kohustust hüvitada kaebajale juba enne kinnisasja omandamist kehtinud piiranguid (vrd Riigikohtu halduskolleegiumi 12. novembri 2018. a otsus kohtuasjas nr 3-16-812/61, punkt 13). Looduskaitseliste piirangutega kinnisasja omandamine oli kaebaja teadlik valik ja eeldatavasti kajastusid piirangud kinnisasja hinnas. Kaebajal ei saanud millegi põhjal tekkida õigustatud ootust, et riik hüvitab talle nende piirangute negatiivse mõju soodsamatel tingimustel, kui see on ette nähtud LKS §-s 20 ja Korras.

Üheks erandiks, kui riik isikult, kes teadlikult on omandanud kaitse all oleva kinnisasja, maa ära ostab, on ka olukord, kui kinnisasi omandati LKS § 20 lõike 1¹ punktis 3 nimetatud lähisugulaselt, kes oli selle omanik enne kaitse alla võtmist või kaitsekorra rangemaks muutmist. Ka sel juhul ei ole põhjendatud hüvitist rakendada täies ulatuses, sest ka sellisel juhul isik teadlikult omandab looduskaitseliste piirangutega maa. Mõlemal juhul on isikul olnud võimalus valida, kas ta soovib saada looduskaitseliste piirangutega maa omanikuks. LKS § 20 lõike 1¹ punktis 1 ja 3 nimetatud isikud on võrreldavad ja neid tuleb kohelda võrdselt.

LKS-s ette nähtud looduskaitseliste piirangutega kinnisasja riigile omandamise eesmärk ei ole võimaldada isikutel riigi kulul rikastuda. Riik peab oma finantsidega säästlikult ja mõistlikult toimetama, ka seda avalikku huvi arvestades on negatiivse mõjuga sätte kohaldamine juba taotluse esitanud isikutele põhjendatud.

Seaduse muudatuste kohaselt hakkab kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravate looduskaitseliste piirangute korral kinnisasja omandamist otsustama Keskkonnaameti peadirektor. Ühetaolise menetluse tagamiseks sätestatakse ka, et juba esitatud omandamise avalduste kohta teeb omandamise menetluse algatamise või omandamise või sellest keeldumise otsuse Keskkonnaamet.

Lõikega 31 luuakse õigusselgus nahkhiire ja lindude märgistamiseks õigust andvate dokumentide kohta. Kehtiva korra kohaselt peab isikul märgistamiseks olema luba, eelnõuga kavandatakse loa kohustus kehtetuks tunnistada ja asendada atesteerimisnõudega. Rakendussättega loetakse märgistamise luba omavad isikud atesteerituks ja sätestatakse loa kehtetus ning atesteeringust teavitamine.

Punktiga 110 muudetakse looduskaitseseaduse lisa. Lisas seatakse kaitstaval loodusobjektidel häil- ja aegjärgse raie tegemisel tingimused metsa uuenemise kriteeriumitele, raie järkude vahele ja metsa koosseisule. Seatakse metsaseadusest erinev kriteerium, millal loetakse raiesmik peale uuendusraiet uuenenuks, et selle kõrvale uus lank teha. Kaitstaval loodusobjektidel loetakse edaspidi raiesmik uuenenuks, kui noorendiku keskmine kõrgus on vähemalt 3 m. Järgmise raievõtte tegemisele raiele piirneval eraldisel on seatud piirang, et reguleerida metsamajanduse intensiivsust. See aitab ära hoida liikidele sobimatute suurte või paljude lagedate alade tekke lühikese ajaperioodi jooksul. Puistu uuenemise nõue 3 m ja turberaie järkude vahelise aja pikendamine 10-le aastale hajutab raied pikemale perioodile ja nii tekib ka visuaalseid häile metsamaastiku vähem ning vähendab tunduvalt vana metsa kadu, soosides sellega vana metsaga seotud elurikkuse säilimist. Samuti suurendatakse kohustuslikult jäetavate säilikpuude mahtu võrreldes majandusmetsaga. Kaitstaval loodusobjektidel oleks see elustiku mitmekesisuse säilitamise eesmärgil vähemalt viisteist tihumeetrit ühe hektari kohta, kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti.

Eelnõu § 2. Jahiseaduse muutmine

Punktidega 1 ja 2 ning 7–10 muudetakse jahiseaduse § 10 lõiget 1 ja täiendatakse §-e 40 ja 41 selliselt, et edaspidi oleks seni vaid paber kandjal väljastatud jahilube võimalik väljastada ka elektroonilise infosüsteemi kaudu.

Asjaomase elektroonilise infosüsteemi all peetakse silmas Eesti Jahimeeste Seltsi infosüsteemi nimega JAHIS. JAHIS on loodud eesmärgiga anda jahipiirkonna haldajale ja jahimehele tõhusam asjaajamise tööriist jahitunnistuste, suuruluki laskekatsete tunnistuse taotlemiseks, andmiseks ja pikendamiseks, jahilubade väljastamiseks, jahimaa haldamiseks, ulukiseire andmete kogumiseks. Kliimaministeerium on halduslepinguga Eesti Jahimeeste Seltsile (EJS) üle andnud JahiS § 36 lõikes 8, § 40 lõikes 6² ja § 42 lõikes 8 nimetatud ülesanded⁷. EJS-l lasub sellega ka kohustus ja õigus lepinguga üle antud ülesannete täitmisel sellega seonduvaid andmeid koguda, töödelda ja säilitada. Eelnõu punktiga 2 antakse jahindusorganisatsioonile õigus halduslepingu täitmisega töödelda isiku üldandmeid (eesnimi, perekonnanimi, isikukood, kontaktandmed), arvestades isikuandmete kaitse seaduses kehtestatud nõudeid. JAHIS turvaklass on hinnatud ja JAHIS vastab täielikult ISKE nõuetele (turbeklass keskmine (K2T2S2)), mis JAHIS turvaklassile mõeldud on. Samuti on JAHIS registreeritud RIHAs ning infosüsteemi kirjeldus RIHAs uuendatakse kohe pärast käimasolevaid süsteemiarendusi JAHISes.

JahiS § 40 lg 13 tunnistatakse kehtetuks, sest jahiloale kantavad andmed on loetletud seaduse § 40 lõigetes 8–10 ja § 41 lõigetes 1–3 ning puudub vajadus täiendava jahiloa vormi kehtestamiseks.

Punktiga 3 muudetakse JahiS § 23 lg 4 p 3 sõnastust. Sätte kohaselt korraldab keskkonnaamet jahipidamist uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks väljaspool jahiaega. Jahiajal saab ulukeid (s.h nuhtlusisendeid) küttida ainult § 22 alusel kinnitatud küttimismahust lähtuvalt.

⁷ Leping on leitav aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072024005>

Sõltuvalt üldisest ulukite arvukusest ei kehtestata kõigile ulukitele igal jahiaastal küttimismahte, samas võib korduvate kahjude puhul tekkida vajadus nuhtluisendite küttimiseks ka jahieeskirjas sätestatud jahiajal. Jahiajal võib tekkida vajadus ka nuhtluisendite küttimiseks piirkondades, kuhu jooksva jahiaastal küttimismahtu ei ole kehtestatud või aladel, mis asuvad kaitsealusel loodusobjektidel või kasutusse andmata jahipiirkonnas. Näitena saab tuua ilvese, kellele ei ole küttimismahtu kehtestatud juba alates 2015. aastast. Ilveste tekitatud korduvkahjude puhul ei võimalda jahiseaduse praegune sõnastus jahialal kahjude vältimiseks nuhtluisendite küttimiseks jahti korraldada. Sarnane olukord võib tekkida hundiga piirkondades, kuhu kehtestatud küttimismahu realiseerimise järgselt tekib kahjude vältimiseks vajadus täiendava nuhtluisendi küttimiseks või tekib see vajadus piirkonnas, kuhu jooksva jahiaastal küttimismahtu ei kehtestata.

Punktiga 4 ja 5 muudetakse seadust selliselt, et jahitunnistuse peatamise otsused teeb edaspidi Keskkonnaamet. Seejärel peatab jahitunnistuse kehtivuse JAHIS-es Eesti Jahimeeste Selts. Õiguskantsleri 13.04.2016 pöördumises soovib õiguskantsler Keskkonnaministeeriumil kaaluda jahitunnistuse kehtivuse peatamise menetluse läbiviimise pädevuse andmist Keskkonnaametile kui kohtuvälisele menetlejale. Ministeerium nõustub õiguskantsleri seisukohaga.

Punktiga 6 asendatakse § 40 lõikes 4 tekstiosa „riikliku loomatauditõrje komisjoni“ tekstiosaga „Põllumajandus- ja Toiduameti. Keskkonnaametile on jahiseaduse § 40 lõikega 4 antud õigus kehtestada sigade Aafrika katku tõrjumise eesmärgil ajavahemik ja piirkond, mille jooksul ja kuhu jahipiirkonna kasutaja on kohustatud kehtiva jahitunnistuse alusel andma tasuta jahiloo metssigade küttimiseks oma kinnisasjal jahti pidavale maaomanikule. Vastava ettepaneku tegi loomatauditõrje seaduse (kehtetu alates 01.12.2021) alusel riiklik loomatauditõrje komisjon. 01.12.2021 kehtima hakanud veterinaarseaduse § 51 alusel teeb vastava ettepaneku Keskkonnaametile Põllumajandus- ja Toiduamet. Muudatusega viiakse vastavusse jahiseaduse sellekohane säte.

Punktiga 11 lisatakse KeA teenistusrelvade loetelu lisaks tulirelvadele ka gaasirelvad. Relvaseaduse § 3 lõike 2 punkti 1 järgi on teenistusrelv relv, mis on ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutustele. Relvaseaduse § 3 lõike 5 alusel siseministri 11.09.2018 määruse nr 19 „Teenistusrelvade ja nende laskemoona ning lahingumoonade liigid ja teenistusrelvade, nende laskemoona ja lahingumoonade, tulirelva osade käitlemise ning üleandmise kord“ § 2 järgi on teenistusrelvade liigid tulirelv, gaasirelv, külmrelv, pneumorelv, elektrišokirelv ja harjutusrelv. Relvaseaduse § 11 punkti 2 kohaselt on gaasirelv relv, mis on ette nähtud elava objekti lühiajaliseks kahjustamiseks ärritava toimega gaasiga ja § 13 kohaselt on gaasirelvade liigitus: 1) gaasipihusti ja 2) gaasipüstol, gaasirevolver – gaasirelv, mis on ette nähtud tulistamiseks ainult gaasipadrunit sisalduva gaasilaenguga. Keskkonnajärelevalve seaduse § 15 lõike 1 järgi on riigi ja kohaliku omavalitsuse keskkonnakaitseinspektoril, kelle ametikohustus on kasvava metsa, jahiuluki- ja kalavaru kaitse, lubatud ametiülesannete täitmisel kanda teenistusrelva. Keskkonnaameti peadirektori 30.12.2020 käskkirja nr 1-1/20/269 lisa 1 punkti 2.1 järgi on KeA teenistusrelvade liigid tulirelvad ja gaasirelvad.

Praegu on kolme eriseadusega (jahiseadus, kalapüügiseadus ja metsaseadus) lubatud inspektoril tema vastu sooritatava ründe korral kasutada vaid tulirelva, mille kasutamisel on tõenäoliselt kõige karmimad tagajärjed. Selleks, et ametniku reageering oleks igal juhul kooskõlas ründe iseloomuga, oleks igati mõistlik ja vajalik, et lisaks tulirelvale oleks inspektoril õigus kasutada ka gaasirelva, eelkõige gaasipihustit.

Gaasirelva võimalik kasutamine on ohutum ja seda võiksid kanda kõik inspektorid kaitseks looma rünnaku vastu. Keskkonnaametis on kolm Sisekaitseakadeemias väljaõppe läbinud ning instruktoritunnistuse saanud relvainstruktorit, kes saavad korraldada gaasirelvade kasutamise väljaõpet. Lisaks on gaasirelvade ja gaasipihustite maksumus tunduvalt odavam kui tulirelval.

Punktiga 12 täiendatakse keskkonnale tekitatud kahju määratlemist ja kahju arvutamise põhimõtteid.

Lõikes 2 täpsustatakse jahiseaduse mõistes jahiuluki ebaseadusliku hukkamisega ning jahiuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju määrad ja kahju arvutamise regulatsioon. Need on vaja kehtestada jahiseaduses sarnaselt teiste eriseadustega nagu metsaseadus, kalapüügiseadus ja looduskaitseadus. Vajalik on seniste kahju tekkimise aluste täpsem sõnastus, et oleks üheselt selge, millal tekib keskkonnakahju. Lisaks on vajalik täpsustada seaduses keskkonnakahju sissenõudja Keskkonnaamet.

Lõigetega 3 ja 4 muudetakse kahjumäärasid. Uluki ebaseadusliku hukkamisega keskkonnale tekitatud kahju ülemmäär tõstetakse 16 000 eurole ja alammäär 24 eurole. Enamiku suurulukite ebaseadusliku hukkamisega tekkinud kahju määr on sarnane, mis aastal 2002 (karu, ilves, põder, metskits, metssiga, punahirv). Nende ulukite turuväärtus ja väärtus elukeskkonna osana on aastakümnetega tuntuvalt suurenenud. Näiteks keskmist kasvu põdra lihakeha väärtus lihatööstusesse müümisel on 1500 eurot, mis ületab pea kahekordselt kehtivat kahjumäära. Pruunkaru kokkuostuhind on ca 12-15 eurot kilogrammi liharümba eest, mis suuremate isendite puhul tähendaks müüjale tulu ca 2000-3000 eurot. Siia lisandub veel tasu trofee eest ning turismi korraldusega teenitav tulu Sellisel juhul ületaks see praegu kehtivat kahjumäära mitmekordselt. Kuna kütimisest saadav tulu ei tohiks olla suurem kui keskkonnale tekitatud kahju, siis on vajalik tõsta uluki ebaseadusliku hukkamisega keskkonnale tekitatud kahju ülemmäär 16 000 eurole, mis arvestab ka üleüldist püsivat hinnakasvu tulevikuvaates. Konkreetse kahjumäära kehtestab minister määrusega.

Piirmäära tõstmisel on muuhulgas aluseks võetud Tallinna Ülikoolis 2019. aastal kaitstud magistritöö „Jahiulukite ebaseadusliku kütimisega tekitatud väliskulu“, kus on võrreldud keskkonnale tekitatud kahju määrasid naaberriikides kehtestatutega ja arvutatud võimalikud määrad kolmel meetodil: turuhinna ja tulu ülekande meetod ning uluki väärtus seoses alampalgaga. Ulukite ebaseadusliku hukkamisega keskkonnale tekitatud kahjumäärade tõstmise vajalikkusele on korduvalt tähelepanu juhtinud ka Eesti Terioloogia Selts.

Alammäära tõstmine uluki ebaseadusliku hukkamisega keskkonnale tekitatud kahju puhul 3 eurolt 24 eurole on proportsionaalne kahju ülemmäära tõstmisega. Väikseimad keskkonnale tekitatud kahju määrad ebaseadusliku hukkamise korral on jahilindude puhul. Nende keskkonnakahju oleks kordades väiksem kui mittekaitsealuste lindude hävitamise puhul (LKS eelnõus 128 eurot).

Elupaiga kahjustamise ülemäär on kolmekordne isendi maksimaalmäär, kuid mitte rohkem kui 1000 eurot, vastavalt. Miinimummäär siin ei rakendata, kuna see arvutatakse isendite kahjumäärade alusel.

Lõikega 5 kehtestatakse jahiuluki väljaspool jahiaega või jahilinnu isendi pesitsusajal hukkamise korral kolmekordne kahjumäär. Ulukid ja kõige haavatavamad just jahivälisel ajal, jahilinnud pesitsemiseajal, mil toimub järglaste saamine ja üleskasvatamine, siis tuleb sel perioodil kütitud isendite ebaseaduslikku kütimise eest rakendada kõrgemaid määrasid. Samasugust praktikat rakendatakse ka näiteks ebaseadusliku kalapüügi puhul. Lõikega 6 täpsustatakse jahilinnu pesitsusaeg 1. aprillist kuni 31. juulini.

Lõikega 7 kehtestatakse jahiluluki ebaseadusliku hukkamisega või tema elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju suuruse kohta koostatava akti vormi, mille kehtestab oma määruse valdkonna eest vastutav minister (eelnoõu lõige 8).

Kuna kehtivas jahiseaduses ei ole määratud asutust, kes on pädev nõudma sisse jahiseaduse alusel keskkonnale tekitatud kahju, siis lisatakse § 48 lg 9, mille kohaselt nõuab keskkonnakahju hüvitise sisse KeA ning hüvitis kantakse riigieelarvesse.

Punktidega 13 ja 14 tõstetakse jahiloata jahipidamise ja jahipidamise, sh jahiohutuse nõuete rikkumise trahvimäär maksimumini ehk 300 trahviühikuni.

Kehtiva jahiseaduse §-s 50 (jahiloata jahipidamine) ja §-s 58 (jahipidamise nõuete rikkumine, mille alla kuulub ka jahiohutuse) on sätestatud rikkumiste eest rahatrahv kuni 200 trahviühikut. Jahiloata jahipidamise korral on reeglina tegemist nn salaküttimisega, millega sageli kaasneb ka keskkonnakahju ja mis jahiseaduse kontekstis kuulub raskeimate rikkumiste hulka. Seega peaks sellise teo eest olema võimalik määrata ka maksimaalne võimalik karistus.

Jahipidamise nõuete rikkumist käsitleb jahiseaduse 4. peatükki, mis kirjeldab jahipidamisvahendeid ja nende kasutamise piiranguid. Jahiohutuse nõuded on kirjeldatud jahieeskirja 2. peatükis (alus jahiseaduse § 32). Jahipidamisnõuete rikkumine hõlmab ka jahiohutuse nõuete rikkumisi, sh tulirelvade transportimisel, mis aeg-ajalt lõppevad jahikaaslase vigastamise või koguni surmaga. Seetõttu peaks sellise teo eest olema võimalik määrata ka maksimaalne võimalik karistus.

Jahiloata jahipidamise eest on trahve määratud viimase viie aasta jooksul 27 korda ning aritmeetiline keskmine trahvisumma on 327 eurot (minimaalne 40, maksimaalne 760 eurot, maksimumilähedast karistust on määratud viiel korral). Jahiloata jahipidamise avastamine ning süüdlase tuvastamine ja karistamiseni jõudmine on üks keerukamaid menetlusi jahijärelevalves ning hoolimata trahviotsuseni jõudvate menetluste väikesest suhtarvust on tegu keeruliselt tõendatava raske rikkumisega.

Jahipidamis- ja jahiohutuse nõuete rikkumise eest on trahve määratud viimase viie aasta jooksul 58 korda ning keskmine trahvisumma on 204 eurot (minimaalne 40, maksimaalne 660 eurot). Jahiohutuse nõuete rikkumised seisnevad peamiselt laetud jahirelva transportimises sõidukis, mis on äärmiselt ohtlik ning on viimaste aastate jooksul põhjustanud ka mitmeid õnnetusi, millest osad on lõppenud surmaga.

Punktiga 15 täiendatakse jahiseaduse § 61, lisades väärteokoosseisu ka KeA kehtestatud lisapiirangute ja lisatingimuste rikkumise. KeA peadirektor kehtestab igaks jahiaastaks eri käskkirjadega suurkiskjate küttimismahud, suurkiskjate jahi registreerimise nõuded, küttimisest teavitamise kohustused, suurkiskjalt bioproovide võtmise nõuded jne.

Samuti kehtestab KeA käskkirjaga sigade Aafrika katku tõrjumiseks lisanõuded metssigade küttimise korraldamisele, , lisasöötmiskohtade registreerimisele, söödaautomaatidele, lisasöötmiskohtade arvule, vahekaugustele, jne. KeA kodulehel on sigade Aafrika katku tõrje eesmärgil kehtestatud käskkirjad, mis suunavad küttimisvahetusi maakondade lõikes ning seavad tungimused metssigade lisasöötmisele⁸.

KeA kodulehelt leiab samuti suurkiskjate küttimisele seatud lisatingimused, mis määravad täpselt, millistest jahipiirkondadest kui palju ulukeid millisel ajavahemikul küttida võib ning kuidas on seatud tingimused küttimisest teavitamisele, et tagada ohjamisala küttimismahust

⁸ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/jahindus/seakatk>.

kinnipidamine (vasakpoolne alamjaotus „Küttimismahud“)⁹. Lisaks KeA-le kajastab küttimisinfot pidevalt ka Eesti Jahimeeste Selts oma veebilehel (nt pruunkarude küttimise teavitus)¹⁰.

Nõuete eiramiste korral (nt bioproovide võtmata jätmine, suurkiskjate jahi registreerimata jätmine, suurkiskjate küttimisest teavitamata jätmine, lisaöötmiskohtade registreerimata jätmine jne) puudub jahiseaduses vastutussäte kirjeldatud kohustuste eirajate vastutusele võtmiseks.

Jahindusalase järelevalve käigus avastab KeA igal aastal kõigis maakondades kirjeldatud nõuete eiramisi. Kuivõrd tegemist on rikkumistega, mida ei ole võimalik tagantjärele haldusaktiga heastada, on õiguskuulekuse tagamiseks vaja kehtestada vastutus.

Eelnõu § 3. Riigivaraseaduse muutmine

Eelnõu § 1 punktidega 20, 22 ja 23 antakse otsustusõigus kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnisasjade riigile omandamise puhul Keskkonnaameti peadirektorile. Riigivaraseaduse (edaspidi RVS) kohaselt korraldab ja otsustab riigivara omandamist ja võõrandamist riigivara valitseja (ministeerium) ning üldjuhul määrab ta ka riigivaraga seotud volitatud asutuse õiguste ulatuse. RVS § 4 lõikes 3 on toodud erandid, mil seaduse alusel võib riigivara valitseja ülesandeid täita ka keegi teine, seetõttu ühetaolise kohaldamise mõttes peab antud juhul muutma RVS § 4 lõiget 3, et riigivara valitseja ülesandeid saaks täita ka Keskkonnaamet.

Eelnõu § 4. Seaduse jõustumine

Paragrahviga kehtestatakse biotsiidide, taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise reguleerimisele 5 aastane üleminekuperiood. Vastavate punktide jõustumise tähtajaks määratakse 2030. aasta 1. jaanuar.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõukohase seadusega ei võeta kasutusele uusi mõisteid.

LKSis kasutatakse poolloodusliku koosluse mõistet, kuid samatähenduslikud on pärandniit, mida samuti kasutatakse valdkondlikus erialakirjanduses ja teadustöodes ning ka õigusaktides.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Sisulise poole pealt on eelnõul puutumus Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 1143/2014, 22. oktoober 2014, looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide sissetoomise ja levimise ennetamise ja ohjamise kohta. ELis on võõrliikide kasutamine peamiselt reguleeritud nimetatud määrusega. Selles määruses antakse liidu jaoks probleemsete looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide puhul eraomanikele võimalus pidada enne piirangu kehtima hakkamist omandatud lemmiklooma tema eluea lõpuni tingimusel, et on välistatud looma põgenemine ja paljunemine. Eelnõukohase seadusega harmoneeritakse meie seadus selle määrusega.

Vastutussätetel on vormiline puutumus järgmiste ELi õigusaktidega, milles sätestatud rikkumised eraldatakse eri vääriteokoosseisude alla:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 511/2014 geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise

⁹ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/jahindus/operatiivsed-kuttimisandmed>.

¹⁰ <http://www.ejs.ee/pruunkaru-kuttimismahud-on-kinnitatud/>.

Nagoya protokollist tulenevate kasutajate jaoks ette nähtud vastavusmeetmete kohta liidus;
- nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta;
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1007/2009 hülgetoodetega kauplemise kohta;
- nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97 looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel.

6. Seaduse mõju

Seadusel puudub oluline sotsiaalne, sh demograafiline mõju, mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele ning regionaalarengule.

Kuna tegemist on õigusakti eelnõuga, millega suuremas osas täpsustatakse kehtivat seadust ega muudeta väljakujunenud halduspraktikat, siis on tegemist suuresti juba kehtiva õigusega, mis on oma mõju juba avaldanud.

Kavandatavad muudatused ja nende mõju.

6.1. Looduskaitseseaduse muudatused (§ 1)

Mõju avaldav muudatus: sätestada piirnõuded, mis on vajalikud looduskaitseseaduse ja Euroopa Liidu looduse kaitse eesmärkide tagamiseks (punkt 1).

Looduskaitseseaduse muudatuse ettepanekuga sh 30% riikliku kaitse eesmärgi sätestamisega ei võeta automaatselt alasid kaitse alla. Tegu on eesmärgiga, kuhu poole liikuda kaitstavate alade moodustamisega. Seega ei ole sättel ka otsest mõju. Seletuskirjas on kirjeldatud kaudseid ja/või tulevikus realiseeruda võivaid mõjusid.

Muudatusel on positiivne mõju loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. See aitab paremini tagada meie ökosüsteemide ja seal leiduvate liikide kaitse.

Sätte kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia „Euroopa 2020“ kui ka tegevuskava „Ressursitõhus Euroopa“. Elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ (EU Biodiversity Strategy for 2030) seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Säte toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Elurikkuse hoidmine on majanduslikult selgelt põhjendatud. On tõendatud, et hästi säilinud ja toimivad ökosüsteemis toovad märkimisväärset majanduslikku kasu, mis ületab elupaikade muutmise käigus saadud kasu. Hinnangute järgi on üldine tulude ja kulude suhe vähemalt 100:1 (<https://www.science.org/doi/10.1126/science.1073947>).

Elurikkuse säilitamine toob nii otsest kui kaudset majanduslikku kasu paljudele majandussektoritele. Paljud sektorid ja ettevõtted sõltuvad geneetilisest mitmekesisusest, liikidest ja ökosüsteemi teenustest, mis on olulisteks eeldusteks (näiteks põllumajandus) või koguni tootmissisenditeks (näiteks ravimitööstus). Suur osa SKPst sõltub loodusest ja selle hüvedest ning eriti sõltuvad sellest kolm suurimat majandussektorit – ehitus, põllumajandus (sh metsandus) ning toiduainetööstus. Oluline koht on loodusel ka turismisektoris (loodusmatkad, linnuvaatlused, taimeretked, loodusfotograafia jmt), omades positiivset mõju eeskätt kohalikule tööhõivele ja ettevõtlusele (majutus, toitlustus, transport jne) ning toetades regionaalset arengut ning asustuse säilimist maapiirkondades.

Muudatusel on positiivne mõju ka sotsiaalvaldkonnale sh rahva tervisele, kuna riikliku kaitsega aladel säilitatakse looduslikud alad, kus saab jätkuvalt rekreatiivseid tegevusi ellu viia. Teadusuuringud näitavad looduse otsest positiivset mõju inimeste tervisele nii haigusi

ennetavalt kui leevendavalt ja ravival. Positiivne mõju majanduses avaldub seega kokkuhoitud tervisekulude kaudu, kuid ka inimeste kvaliteetsema ja suurema tööpanuse kaudu. Teiselt poolt näitavad viimase aja uuringud ka otsest seost looduskoosluste hävimise ja üleilmsete haigusepideemiate puhkemise vahel

Muudatusel võib olla mõju eelarvele (nii KOVi kui ka riigieelarvele) riikliku kaitse alla võetavatel aladel kehtima hakkava maamaksuvabastuste, seal makstava metsatoetuste ja võimalike kinnisasjade riigile omandamise tõttu. Nende kulude täpsemad mahud sõltuvad kaitse alla võetava maal, sh metsamaal, kehtima hakkavatest piirangutest ja see selgub kaitse alla võtmise menetluses, mille käigus pannakse paika kaitse alla võetava ala täpsed piirid, tsoneering ja kaitsekord. Sealjuures kaitse alla võtmise menetlusse on kaasatud ka kõik puudutatud maaomanikud ja kohalikud omavalitsused.

Täiendavad piirang, mis tekib automaatselt seadusemuudatuse jõustumisel on piiranguvööndites lage-ja veerraie keeld, mis maamaksu ei mõjuta ja mis toetuste osas on juba täna kaetud piiranguvööndi metsatoetusega (vastavalt Eesti Maaülikooli uuringule: <https://www.loodusrikaseesti.ee/sites/forest/files/2024-02/Kaitsepiirangutest-tulenevad-saamatajaavad-tulud-2024.pdf>).

Maamaksu osas saab teha arvutuse lähtudes sellest, et 30%-st on kaitseta veel umbes 2,5% maismaast. Hetkel ei ole teada millise kaitsekorra need eesmärgi täitmiseks kaitse alla võetavad alad saavad, aga kui umbes pool nendest aladest läheb range kaitse alla, kus hakkab kehtima 100% soodustus ja pool leebema kaitsekorraga vööndisse, kus kehtib 50% soodustus ja võttes arvesse, et maatulundusmaal on maksimaalne maksumäär 50%, maksustamishind metsamaal on 0,13 2 €/m² ja looduslikul rohumaal 0,2 €/m², oleks maksimaalne saamata jääv tulu KOV-ide tulubaasi kokku ~750 000 eurot/aastas. Kui arvesse võtta ka kasvupiirang, siis tegelik laekumata maamaks oleks tõenäoliselt väiksem.

KOV-dele kompenseeritakse looduskaitseliste piirangute tõttu maamaksust saamata jäänud tulu Rahandusministeeriumi hallatava tasandusfondi kaudu.

Kuna täiendavate alade kaitse alla võtmisel keskendutakse valdavalt riigimaadele, siis ei ole mõju kompensatsioonimeetmete rakendamisele tehtavatele kuludele.

Saamata jäänud tulu osas saab teha arvutuse lähtudes sellest, et hetkel on ilma kaitseta 1,3% maismaast ehk umbes 60 000 ha. Nendel aladel, kus mets läheb range kaitse alla ehk igasugune majandustegevus on välistatud, on otsene aastane saamata jääv tulu 167 eurot hektari kohta aastas (vastavalt RMK hinnangule ja ülalviidatud Eesti Maaülikooli uuringule). Ja Statistikaameti andmetel (EM001: Ettevõtete majandusnäitajad, näitaja, tegevusala, tööga hõivatud isikute arv ning vaatlusperiood) on metsamajandamise ja puidutööstuse agregeeritud lisandväärtus 110 eur/tm (2022. aasta seis, metsamajandamise haru puhul on arvestatud Eestist raiutud puidu hulka ja puidutööstuse puhul Eesti puidu+ imporditud puidu hulka). Sealjuures Keskkonnaagentuuri 2022. a andmete alusel on metsa keskmine tagavara 216 tm/ha kohta. Aga tegelik saamata jääv tulu ja loomata jääv lisandväärtus sõltub sellest, milline saab olema kaitse alla võetava ala kaitsekord.

Arvestades, et Eestil on ELi liikmena kohustus kasvuhoonegaaside emissioone vähendada ja süsiniku sidumist suurendada, on kliimaregulatsiooni vaatest tegemist olulise protsessiga, kuna kaitstaval alade valimil olevate loodusala – metsade, soode ning pärandniitude biomassi on seotud kümneid miljoneid tonne süsinikku, mille rahaline väärtus CO₂ ekvivalentides on omakorda sadu miljoneid eurosid.

Just elurikkus võimaldab süsiniku sidumise ja pikaaegse (sadadesse aastatesse ulatuva) looduslikes ökosüsteemides talletamise, temperatuuriregulatsiooni ja üleujutusriskide vähendamise kaudu kliimamuutuste kahjulikke mõjusid inimkonnale leevendada ja nendega kohaneda. See on tõhusaim ja odavam viis kliimamuutuste mõju leevendamiseks. Elurikkuse

hävinemine ei ole mitte ainult keskkonnaküsimus, vaid ka arengualane, majanduslik, sotsiaalne ja eetiline küsimus.

Seega tuleb arvestada ka kaitsealade laiendamise mõjul laiemat ökosüsteemi teenuse kasu ühiskonnale. Ökosüsteemi teenustega arvestamist on oluliseks pidanud ka Riigikohus, kes toonitas, et riiklike looduskaitse eesmärkide täitmiseks tuleb loodusressursside kasutamisse lubamisel majanduslike argumentide kõrval arvestada ka ökosüsteemi teenuste väärtust (Allikas: Riigikohus <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid/?asjaNr=3-20-1657/78>).

Võttes aluseks välja töötatud maismaaökosüsteemide kaardistamise ja hinnastamise metoodika, on Keskkonnaagentuuri arvutuste kohaselt ökosüsteemiteenuste hind metsas 116 481 eur/ha, niidul 90 445 eur/ha ja soodes 210 293 eur/ha. Seajuures tegelik ökosüsteemiteenuste väärtus on suurem, sest ökosüsteemide keskmiste hindade leidmiseks on kasutatud ELME2 projekti üksnes kahe suurima rahalise väärtusega ökosüsteemiteenuse – globaalse kliimaregulatsiooni ja veevoogude reguleerimise teenuste summat, kusjuures globaalse kliimaregulatsiooni teenuse indikaatoriteks on mullas oleva orgaanilise süsiniku ning puitsesse biomassi seotud süsiniku kogus. Süsiniku hinnastamiseks on kasutatud viimase 10 aasta keskmist CO₂ ETS hinda 30,7 eur/t.

Tulevikus on 30% täitumisel vaja kaitse alla võtmisega paralleelselt hakata tegelema ka olemasolevate objektide kaitse alt välja arvamise, mis tähendab sisuliselt samasugust ja sama mahukat menetlust, kui kaitse alla võtmine. Aga kuna ka täna hindab KeA kaitsealade kaitse tulemuslikkust ja tõhusust ning tegeleb paralleelselt ka kaitsealuste objektide kaitse alt välja arvamise, siis lähiajal KeA koormus ei muutu.

Muudatuse sihtgrupp on väga lai, kõik looduskaitse ja erinevate loodusest sõltuva majandusega seotud inimesed ja organisatsioonid.

Mõju avaldav muudatus: täpsustatakse loodusobjektide kaitse alla võtmise korda (punktid 4 ja 5). Muudatuse mõju on väike, kuna juba praegu vaatab KeA sisuliselt kõik laekunud ettepanekud üle ja annab hinnangu kaitse alla võtmise algatamise põhjendatuse kohta.

Muudatus vähendab bürokraatiat (asutustevahelist kirjavahetust) ja optimeerib töökoormust, kuna algatamisele jõuavad üksnes juba läbi analüüsitud ettepanekud ja seega on edasine menetlus kiirem ja efektiivsem.

Mõju avaldav muudatus: kaitstavatel loodusobjektidel lubatavate raiete korra muutmine (eelnoõ § 1 punktid 9, 30, 35 ja 110).

Lageraiepõhise metsamajanduse lõppemine toob kaasa olulise positiivse mõju elustikule. Sarnase efektiga on ka veerraie keelamine, kuna tekitab loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore. Aegjärgse ja häilraiega on võimalik metsa uuendada elurikkust ja maastikuilmet vähem mõjutavalt. Raie tulemus on väiksema häiringuga kui teiste uuendusraieviiside puhul ja sarnaneb rohkem looduslike häiringutega, mis tagab metsamaastiku sidususe ehk positiivse mõju.

Lageraie keelamine kaitseala ja püsielupaiga piiranguvööndis ja hoiualal puudutab ~ 125 000 ha metsamaad (sellest eramaale jääb ~ 40 000 ha). See puudutab:

63 kaitseala, kus kaitse-eeskirja järgi on praegu väikese langina lubatud lageraie;

18 kaitseala, kus on lubatud lageraie ainult hall-lepikutes;

21 kaitseala, kus on lubatud lageraie ainult hall-lepikutes ja kuusikutes;

3 kaitseala, kus on lubatud lageraie ainult kuusikutes.

Lisaks metsise ja kanakulli püsielupaigad, kus piiranguvööndis on lubatud lageraie väikese langina. Veerraie on praegu lubatud kõigis kaitsealade ja püsielupaikade piiranguvööndites ja hoiualadel.

Riigimaal muudatusel mõju ei ole, kuna vastavalt RMK-le esitatud omanikuootusele ei tehta kaitstavatel objektide uuendusraieid juba täna.

Nendel kaitsealadel, kus seni oli lubatud lageraie võib muudatusel olla majanduslik mõju arvestades, et lageraie on kuluefektiivsem, kui võimalus teha uuendusraiet aegjärgse- või hällraiena. Samas võib negatiivne mõju tasanduda puiduhindade tõusuga pikema raieperioodi tõttu.

Kui rakendame kaitstavate loodusobjektide piiranguvööndites ja hoiualadel lageraie ja veerraie keeldu ning teistele turberaie teele rakendame lisapiiranguid (täiendame looduskaitseseaduse lisa „Valik- ja turberaie tingimused kaitstava loodusobjekti ning ranna ja kalda piiranguvööndis“), ei tule tõsta piiranguvööndite tasumäära, mis on täna 60 eurot hektarile aastas. Tugineme Keskkonnainvesteeringute Keskuse poolt tellitud tööle, kus kasutati LIFE-IP projekti ForEst&FarmLand (LIFE18IPE/EE/000007) raames tellitud tööd „Natura 2000 metsaaladele seatud piirangute tõttu maaomanikul saamata jääva sissetuleku arvutamise metoodika koostamine“. Eesti Maaülikooli arvutused, kõigi Eesti kaitsealuste erametsade kohta, arvestas muuhulgas võimalike looduskaitseseaduse muutmise seaduse eelnõus kavandatud täiendavaid metsamajandamise piiranguid. Arvutuste tulemusel, arvestades 2023. a hindasid, kujunes hüvitise määraks keskmiselt 61 eurot hektarile. Sihtkaitsevööndite tasumääradele looduskaitseseaduse muudatuse eelnõu mõju ei avalda, sest kaitstavate alade sihtkaitsevööndite regulatsioone ei muudeta.

Mõju avaldav muudatus: täpsustatakse biotsiidide, taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamist kaitstavatel loodusobjektidel (eelnõu punktidega 10, 32 ja 36).

Kaitstavatel aladel on põllumassiivide registris põllumaid 29 400 ha (KAUR, 2024), millest osa on juba mahepõllumajanduslikus kasutuses. Lisaks puudutab see säte pärandniite, kus taastamises ja hooldamises on 41 000 ha.

Eespool on muudetavate punktidega seotult välja toodud ka kaitstavate loodusobjektidega kattuvate mahepõllumajandusliku toetuse (MAHE) ja keskkonnasõbraliku majandamise toetuse (KSM) taotlejate arvud ja pindalad 2024. aastal.

Mahepõllumajanduslike praktikate kasutamise raamistiku loomine kaitstavate loodusobjektidel omab eelkõige positiivset mõju keskkonnale - elustik ei hävi otseselt pritsimise tagajärjel, jäägid ei jõua mulda ega vette ega kuhju keskkonnas. Raamistik lähtub selgetest kriteeriumitest ja on arusaadav. Lähenedamine tugineb kestliku arengu 2030. a eesmärkidele ja on ka sätestatud jõustumaks 2030. a, et üleminek oleks võimalikult arvestav.

Positiivne mõju on ka mulda seotud süsiniku tagavarale. Muudatus aitab vähendada süsiniku emissiooni ning suurendada mullas ja taimkattes seotud süsinikuvarusid. Samal ajal tagab põllumuldade viljakuse ja saagistabiilsuse ning toetab mulla elurikkust.

Muudatus võib tuua kaasa täiendava kulu põllumeestele. Ühelt poolt võivad mahedad taimekaitsevahendid olla mõnevõrra kallimad, aga peamine faktor on selles, et taimekaitse ei seisne mitte preparaadi kasutamises, vaid muudes võtetes, mis toovad tootjale kaasa täiendavaid kulusid. Mahetootja peab oluliselt enam vaeva nägema ja tegelema probleemi ennetamisega ja mitmekesisuse hoidmisega selle eri tähendustes. Samuti on mahetootmises saagikadu suurem. Seega on oluline keskkonnasõbraliku majandamise jätkuv toetamine (rohkem teavet [Keskkonnasõbraliku majandamise toetus 2024 | PRIA](#)). Lisaks on toiduohutuse seisukohast mahetoidus potentsiaalne suurem mükotoksiinide hulk, kuna fungitsiide ei kasutata. Lahenduseks on tegeleda ennetusega ja kasutada nt korrektset külvikorda. Parimate majandamispraktikate kirjeldamine on seega samuti suund, mis tuleb mahemajanduse suunal üle vaadata, aga pikaajaliselt olulist väärtust loov. Eesti teadus pakub selleks juba mitmeid lähenemisi ja ka arenevad iduettevõtted on võtnud kestliku maamajanduse fookusesse.

Mõju avaldav muudatus: poollooduslike koosluste sätete täpsustamine (eelnõu § 1 punktid 8, 13, 17, 28 ja 33).

Poollooduslike koosluste sätete täpsustamisel on oluline positiivne mõju keskkonnale. Eelnõu kohaselt ei tohi kaitstavatel aladel kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekuta poollooduslikel kooslustel niidet hekseldada ja seda maha jätta. Sätte mõju looduskeskkonnale on positiivne,

kuna väheneb risk, et kaitstavatel aladel poollooduslikke kooslusi kahjustatakse. Eesmärk on ennetada põllumajandusmeetmetega niite hekseldamise ulatuse suurenemist. Säte võib kaasa tuua loodusobjekti valitseja töökoormuse suurenemise. Arvestades niite hekseldamise ulatust, on töökoormuse suurenemine võrreldes positiivse mõjuga looduskeskkonnale vähese tähtsusega. 2019. aasta andmetel hekseldatakse väljaspool poollooduslike koosluste hooldustoetusega aladel niidet 675 hektaril.

Kaasnev mõju: sihtkaitsevööndi ja piiranguvööndi sätete täiendamine poollooduslike koosluste kaitsenõuetega ei too kaasa olulist mõju, kuna täpsustatakse juba olemasolevat korda. Mõju looduskeskkonnale on positiivne, kuna vähendab võimalust, et kaitstavatel aladel poollooduslikke kooslusi siiski kahjustatakse.

Sihtrühm I: poolloodusliku kooslust sisaldava kinnisasja omanikud ja/või maahooldajad. Pärandniitude hooldustoetuse taotlejaid on ligi 800 ning hooldatakse ligi 32 000 hektaril ning seal on lubatud hekseldamine vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Kui pärandniitu hooldatakse ka mõne teise meetme, sh vaid otsetoetuse kaudu, siis nendel aladel ei ole saanud pärandniidu hooldamisviisi ega ka sobilikuma aja seadmist suunata. Näiteks vaid otsetoetuse abil hooldamisel võib ala hekseldada juba 5. juulist, mis on aga maas pesitsevatele lindudele kahjulik. Teiste põllumajandusmeetmete abil majandatakse kaitstavatel aladel pärandniite ligi 3500 ha, millest hekseldati 675 ha. Kuna valdav osa pärandniitude majandajatest hooldusvõtena hekseldamist ei kasuta, on sihtrühm väga väike, aga uute toetusmeetmetega, mis võimaldavad endiselt hekseldamist, võib sihtrühm suureneda. Kuna riigil tuleb tagada kaitstavatel aladel pärandniitude hea seisund, tuleb seada ka tingimused majandamisviisidele. Kui lisatingimuste seadmine on koormav, on riik ette näinud eraldi pärandniitude hooldamise meetme, mille alusel kompenseeritakse maaomanikule või maahooldajale lisanduvad kulud.

Sihtrühm II: Keskkonnaameti ametnikud. Poollooduslike koosluste kaitset käsitlevate sätete rakendamine võib ajutiselt suurendada Keskkonnaameti ametnike töökoormust, kui tuleb kooskõlastada varem kinnitatud kaitse-eeskirjaga kaitsealadel tegevusi poollooduslikel kooslustel. Töökoormuse kasv ei ole suur. Praegu taotletakse poolloodusliku koosluse aladest otsetoetust umbes 3500 hektarile, millest hekseldatakse vähem kui 700 hektaril, mis ongi need alad, kuhu tuleb luba anda.

Mõju avaldav muudatus: (eelnõu § 1 punkt 12) kinnisasjade nimekirja, mille võõrandamisel või asjaõigusega koormamisel peab asjakohane leping sisaldama loodusobjektiga seotud teavet, lisatakse ka kohaliku kaitse alla võetud loodusobjekti ja kaitsealuse liigi leiukohti sisaldavad kinnisasjad. Mõju on positiivne, kuna ka nende objektidega võivad kinnisasja omanikule kaasnedada piirangud, seega on oluline sellest olla varakult teadlik. Mõningal määral kasvab notarite töökoormus, kuna suurema arvu kinnisasjade võõrandamisel tuleb loodusobjektiga seotud infot kajastada lepingutes.

Sihtrühm I: kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnistute omanikud.

Sihtrühm II: notarid, võlgniku vara enampakkumise korral ka pankrotihaldurid ja kohtutäiturid.

Mõju avaldav muudatus, millega lisatakse erisus, et riik üldjuhul ei omanda kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kuid mille puhul oli isikule juba omandamise hetkel teada, et see kavandatakse looduskaitse alla võtta, LKS § 20 lõikes 1¹ punktides 1 ja 3 nimetatud juhul riigile võõrandamise korral kinnisasja poole väärtuse eest ning nende materiaalsooiguse normide kohaldamine juba esitatud omandamise taotluse menetlustes (punktid 18, 20, 21 ja 109).

Mõju on isikutele, kes on teadlikult omandanud kinnisasja, mis kavandatakse võtta kaitse alla või looduskaitseliste piirangutega kinnisasja. Omandamise menetlustes on selgunud, et selliseid juhtumeid esineb, millisel juhul isik on teadlikult omandanud projekteeritaval looduskaitsealusel objektil asuva kinnisasja ja hiljem, kaitse alla võtmise järel, teinud ettepaneku kinnisasi riigi poolt omandada. Samuti võib selliseid ettepanekuid kindlasti ka tulevikus tulla ja on mõistlik neid juba ennetada. Seni on riik omandanud kinnisasja arvestamata sellel olevaid looduskaitselisi piiranguid, sh neid, mis olid juba kinnisasja omandamisel. Arvestades avalikku huvi kasutada riigi raha säästlikult ja mõistlikult on proportsionaalne teadlikult piirangutega kinnisasja omandamisel riigile võõrandamise erisuse korral rakendada ostuväärtuseks pool kinnisasja väärtusest. Isikutel ei ole põhiseadusest tulenevalt õiguspärasest ootust, et riik hüvitab neile piirangud, millega isik kinnisasja omandades sai arvestada. Samuti ei ole isikutel õiguspärasest ootust, et kui riik on varem kinnisasja omandamisel jätnud ka kinnisasja omandamisel kehtinud looduskaitselistes piirangud tähelepanuta, et riik sellise soodustuse tegemisega jätkab. Riik peab säästlikult ja mõistlikult raha kasutama, samuti ei ole looduskaitseliste piirangutega kinnisasja riigile omandamise eesmärk võimaldada isikutel riigi kulul rikastuda. Rakendussättes on õigusselguse huvides sätestatud need materiaalsoodustuse normid kohaldama ka juba esitatud omandamise avalduste menetlustes. Võttes arvesse 2024. aastal riigi omandatud kinnisasjad, siis oleks riigi kokkuhoiuks ligikaudu 9 miljoni euro omandamise üldsummast 1,3 miljonit eurot. Arvestus on tehtud 2024. aastal omandatud kinnisasjade kohta. Kokkuhoiud on arvestatud avalduste osas, mille kohta on tehtud omandamise menetluse algatamise otsus ja kinnisasja väärtus hinnatud. Selliseid kinnisasju oli 52-st 21, samas on kokku esitatud 18.12.2024 seisuga 176 kinnisasja omandamise avaldust, mille osas ei ole veel omandamise menetluse algatamise otsust tehtud. Sellest saab järeldada, et kinnisasja omandamisel poole väärtuse eest oleks riigi raha mõislik ja säästev kasutus arvestatav ja ajas järjepidev.

Sihtrühm I: projekteeritavat kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnisasjade omanikud.

Sihtrühm II: notarid, võlgniku vara enampakkumise korral ka pankrotihaldurid ja kohtutäiturid.

Sihtrühm III isikud kes teadlikult on omandanud looduskaitseliste piirangutega kinnisasja (LKS § 20 lõikes 1¹ punktides 1 ja 3 nimetatud erandid). Riik on kohustatud hüvitama looduskaitselistes piirangud, millega isik kinnisasja omandades arvestada ei saanud. Põhiseadusest ei tulene riigile hüvitamise kohustust juhul, kui isik teadlikult looduskaitseliste piirangutega kinnisasja on omandanud. Looduskaitse alla võtmise põhieesmärk on säilitada või taastada sellel alal loodusväärtuste soodne seisund, see võib tulevikus tähendada ka rangemate meetmete rakendamise vajadust ja sellega peab isik juba kinnisasja omandamisel arvestama. LKS § 20 lõike 1¹ punktis 3 on riik näinud ette ühekordse soodustuse sättes nimetatud isikutele, kes omandavad kinnisasja lähisugulaselt. Põhiseaduse kohaselt tuleb riigil tagada pärimisõigus, kuid muude tehingute korral ei ole riigil kohustust kinnisasjal olevaid looduskaitselisi piiranguid hüvitada. Sättes nimetatud soodustatud isikutel ei ole õiguspärasest ootust, et riigi soodustus neile igavesti või muutumatuna kehtib. Põhiseaduse § 32 kohaselt on omandikitsenduste hüvitamine riigi otsustada arvestades riigi võimalusi. Riik ei saa tähelepanuta jätta avalikku huvi säästa ja mõistlikult kasutada riigi raha.

Mõju avaldav muudatus: Võõrandamise täpne info võimaldab teha järeldusi füüsiliste isikute varalise seisundi kohta. Nende andmete avaldamine kujutab seega endast eraelu puutumatuse riivet. Avaliku teabe seaduse (AvTS) § 31 lõike 8 kohaselt tuleb teave üldiseks kasutamiseks anda viisil, mis ei kahjusta oluliselt isiku eraelu puutumatust. AvTSi § 35 lõike 1 punkti 12 kohaselt tuleb teave, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine

kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu puutumatust, tunnistada asutusesiseseks kasutamiseks.

Selle kõrval kohaldub legitiimse eesmärgina läbipaistvuse tagamine ja selle kaudu korruptsiooniriski vähendamine, eelarvevahendite sihipärase kasutamise tagamine, üldsuse teavitamine ja tõhus kaasamine riigi otsustusprotsessidesse. Euroopa Liidu kohus on oma otsuses (liidetud kohtuasjad C 92/09 ja C 93/09)¹¹ selgitanud, et „läbipaistvuse põhimõte on ette nähtud ELL artiklites 1 ja 10 ning ELTL artiklis 15. See võimaldab kodanikel osaleda rohkem otsustamisprotsessis ja tagab juhtorganitele suurema legitiimsuse ning tulemuslikkuse ja suurema vastutuse kodanike ees demokraatlikus süsteemis (vt 6. märtsi 2003. aasta otsus kohtuasjas C-41/00 P: Interporc vs. komisjon, EKL 2003, lk I-2125, punkt 39, ja 29. juuni 2010. aasta otsus kohtuasjas C-28/08 P: komisjon vs. Bavarian Lager, kohtulahendite kogumikus veel avaldamata, punkt 54).“ (p 68).

Omandatavate kinnistute hinnad on väga erinevad. Kui väiksemad summad ei pruugi olla oluline osa isiku sissetulekust, siis suuremad kindlasti, aga kuna tegemist on riigi raha kasutamisega, siis seega ka avalik huvi selle osas suurem. Arvestades et summad on ühekordsed ei võimalda see siiski teha kaalukaid järeldusi isiku püsiva varalise olukorra kohta. Kompensatsiooni saajaid on aasta kohta mõnikümmend ja füüsilisi isikuid nende hulgas siis veel vähem.

Muudatused aitavad kaasa tagada avaliku huvi riigi mõistliku rahakasutuse eesmärki.

Sihtrühm I: oluliste looduskaitsete piirangutega olnud füüsilised isikud, kelle kinnisaja on riik omandanud

Mõju avaldav muudatus: sihtkaitsevööndis tee või tehnovõrgu ja -rajatise rajamise võimaldamine (eelno § 1 punktid 29 ja 109).

Võimalusel rajada tee ja tehnovõrgu ja -rajatis kaitstava loodusobjekti sihtkaitsevööndis ei ole kaitstava loodusobjekti kaitseväärtustele püsivat mõju. Muudatusega luuakse võimalus lubada kaitse-eeskirjaga rajada tee ja tehnovõrgu ja -rajatis sihtkaitsevööndis. Selle rakendamise võimalust kaalutakse iga kord eeskirja koostamise käigus. Lisaks eeldab uue tee või tehnovõrgu ja -rajatise rajamine loodusobjekti valitseja igakordset nõusolekut, mis on ebasoovitavate mõjude vältimisel lisatagatiseks.

Kaasnev mõju: mõju halduskoormusele ei ole märkimisväärne, kuna selliste rajatiste rajamise vajadus ja seega erinevate kooskõlastuste ja nõusolekute taotlemine kaitstava loodusobjekti sihtkaitsevööndis on pigem erandlik ja Keskkonnaameti hinnangul ei suurenda see ka ehitussurvet.

Sihtrühm I: kaitstava loodusobjekti vahetusse lähedusse jäävate kinnistute omanikud, kellel avaneb võimalus vajaduse korral enda kinnistu tarbeks rajatav tee või tehnorajatis rajada kaitsealal. Kuna tegemist on väga üksikute juhtumitega, mille vajadus kaalutakse ja kaasnevad mõjud hinnatakse kaitse-eeskirja menetluse käigus, siis sihtrühm on väike.

Sihtrühm II: Keskkonnaameti ametnikud, kes valmistavad ette kaitstavate loodusobjektide kaitse-eeskirju ning menetlevad nõusoleku andmiseks saabunud dokumente.

Mõju avaldav muudatus antakse otsustusõigus kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnisasjade riigile omandamise puhul Keskkonnaameti peadirektorile (punktid 20 ja 22).

11

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=870474F61FC2BA31C1A7601E0B3B4833?text=&docid=79001&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3216145>

Kaasnev mõju: Otsustusõiguse andmisega kaitstavat loodusobjekti sisaldavate kinnisasjade omandamise puhul Keskkonnaameti peadirektorile optimeeritakse Kliimaministeeriumi haldusalas ametnike tööd, luues ühtlasi suurema selguse kõikidele asjassepuutuvatele osapooltele. Kui täna saab kinnisasja omanik teha kinnisasja võõrandamise ettepaneku Kliimaministeeriumile kaitstava loodusobjekti valitseja kaudu ja otsuse koostab Keskkonnaamet, siis edaspidi saab ta teha avalduse samuti Keskkonnaametile, kuid sama asutuse peadirektor ka otsustab nii kinnisasja riigile omandamise algatamise või omandamisest keeldumise. Selle võrra, et Kliimaministeeriumi ametnikud otsuste eelnõusid ei kontrolli lüheneb otsuste tegemiseks kuluv aeg.

Sihtrühm I: Keskkonnaameti ametnikud

Arvestades, et otsuste vaidlustamine Keskkonnaametile vaiete ja kohtusse kaebuste esitamisel on riiki esindamas vaid Keskkonnaamet ja arvestades, et vaidluste arv võib seoses looduskaitseseaduse muutmisega kasvada, siis on vajalik Keskkonnaameti eelarvesse arvestada lisaks ühe töökoha raha. Vaidluste arv võib tõusta just seoses sellega, et looduskaitseseadust muudetakse muuhulgas juhuks, kui isik omandab teadlikult looduskaitsealuse maa või omanik võõrandab kinnisasja isikule, kellele kohaldub LKS § 20 lg 1¹ punktiga 3 sätestatud erand, siis kaitsekorra rangemaks muutumise korral omandamisel makstava hüvitamissumma arvestatakse erinevalt võrreldes isikutega, kelle kinnisasi ei olnud maaomanikuks saades kaitse all.

Sihtrühm II: Kliimaministeeriumi ametnikud

Kuna kaob vajadus omandamisteemalisi käskkirju kooskõlastada, siis tähendab see mõningast ajalist kokkuhoidu Kliimaministeeriumi ametnikele.

Mõju avaldav muudatus: maaparandussüsteemide hoiutööde lisamine nende tegevuste hulka, mida ei või kaitsealal, hoiualal, püsielupaigas ja kaitstava looduse üksikobjekti kaitsevööndis teha kaitstava loodusobjekti valitseja nõusolekuta, ja võimalus piiranguvööndis kaitse-eeskirjaga reguleerida maaparandussüsteemide rekonstrueerimis- ja hoiutöid (eelnõu § 1 punkt 8 ja 34).

Muudatusel on oluline positiivne mõju keskkonnale, kuna aitab paremini kaitsta ka piiranguvööndi liike ja elupaiku, kelle jaoks veerežiim on oluline, ning vähendada maaparandustöödega kaasnevaid riske. Samuti on positiivne mõju rahvusvahelisele suhtlusele, kuna aitab lahendada Natura hindamise käigus tekkinud maaparanduse mõju hindamisega seotud probleeme (vt seletuskirja peatükk „Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs“).

Kaitsealade piiranguvööndisse jääb ca 19 000 ha sookooslusi ja märgasid metsasid on piiranguvööndites ligi 70 000 hektarit. Kuigi kõik nendest aladest ei ole kuivendusest mõjutatud, siis on see ligikaudne pindala, mida muudatus võib positiivselt mõjutada.

Kaasnev mõju: maaparandus, sh maaparandushoid, mõjutab ümberkaudseid elupaiku ja seega sealseid maaomanikke. Samas kaalutakse ja arutatakse võimalikud piirangud läbi juba kaitse-eeskirja koostamise käigus, kus huvitatud maaomanikud saavad kaasa rääkida ja on võimalik leida negatiivset mõju vähendav kompromiss. Piiranguvööndis kaitse-eeskirjaga maaparandussüsteemi hoiu- ja rekonstrueerimistöödele tingimuste seadmise ja keelamise võimaluse sätestamine on proportsionaalne, kuna võimaldab veerežiimist sõltuvate liikide ja elupaikade tsoneerimist võrreldes sihtkaitsevööndiga, mis oluliselt piirab kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist, vähem sihtotstarbelist kasutamist piiravasse piiranguvööndisse. Kaitse-eeskirjaga piiranguvööndis maaparandussüsteemide hoiu- või rekonstrueerimistöödele tingimuste seadmisel või nende keelamisel kaastakse Põllumajandus- ja Toiduamet kaitse-eeskirja menetlusse ja hinnatakse piirangute seadmisega kaasnevad mõjud.

Sihtrühm I: Keskkonnaameti ametnikud. Ühelt poolt kasvab töökoormus, kuna LKS § 14 lõikesse 1 lisatakse valitseja nõusoleku kohustus maaparandussüsteemide rekonstrueerimisel ja sette eemaldamisel ning hooldustöödel poldri ehitisel. Samas väheneb § 31 täiendusega KeA töökoormus ja kinnisasja omaniku halduskoormus, kuna muudatuse jõustumisel saab seada maaparanduse hooldamisel tingimusi või need keelata juba kaitse-eeskirjaga ja §-s 14 sätestatud valitseja nõusoleku küsimine ei ole enam asjakohane. Kui konkreetsed tingimused on kaitse-eeskirjas kirjas, siis neid tegevusi kaitsealal ka ei planeerita ja väheneb töökoormus ja bürokraatia, mis tuleb keskkonnamõju hindamise protsessi läbimisest.

Sihtrühm II: maaomanikud. Koosluste taastamistöid on kavas teha eelkõige riigimaadel, eramaadele minnakse erandjuhtudel ja üksnes juhul, kui selleks on saadud maaomaniku nõusolek. Seega on mõju maaomanikele minimaalne.

Mõju avaldav muudatus: võõrliiki käsitlevate sätete täpsustamine (eelnõu § 1 punktid 73-76). Muudatused täpsustavad sätete sõnastust, viies need kooskõlla nende algse mõttega. Seega mõju on väike, aga kindlasti positiivne nii elu- ja looduskeskkonnale kui ka inimestele, kuna suurendavad õigusselgust ja vähendavad erinevast tõlgendamisest tulenevat võimalikku segadust. Kuna neid juba tõlgendatakse üldjuhul kooskõlas algse mõttega, siis suurt muutust ei kaasne.

Sihtrühm I: lemmiklooma omanikud. Täpsustus annab selguse, mis saab inimestel kodus olevatest lemmikloomadest, kelle liik looduslikku tasakaalu ohustavate liikide nimekirja lisatakse. Samuti vähendab see karistushirmust loomade loodusesse laskmist, millel oleks negatiivne mõju keskkonnale. Lemmikloomaomanik peab tagama, et tema looduslikku tasakaalu ohustavate liikide nimekirja kantud lemmikloom ei paljune ega pääse loodusesse. Samas jäävad kehtima juba varem kehtinud keelud isendite importimisele ja omandamisele, ehk nõ looma lõpuni pidamise õigus on vaid loomaomanikel, kes omandasid looma enne liigi nimekirja kandmist.

Sihtrühm II: maaomanikud. Muudatusega antakse selge kohustus, et maaomanik või valdaja peab oma maal teatud võõrliike tõrjuma. Ka kehtiva õiguse alusel on olnud keelatud nende liikide omamine, kasvatamine ja loodusesse levitamine, kuid see sõnastus on tekitanud segadust, et kas see tähendab tingimata ohjamise kohustust. Seaduseandja soov on olnud alati, et teatud eriti ohtlikke võõrliike maaomanikud ise ohjaks, kuna vaid nii saab nende kasvu ja levikut takistada.

Karuputke võõrliikide puhul, mille tõrjet on seni peamiselt organiseerinud Keskkonnaamet, on ülevaade kolooniate jaotusest järgmine: Eestis on teada ca 2500 ha ulatuses karuputke kolooniaid, siia lisandub ilmselt teatud mahus kolooniaid Tallinna linna ja Muhu valla territooriumil, kus tõrjet on organiseerinud kohalik omavalitsus ja seega ei ole riigi ülevaade ilmselt täpne nendes piirkondades. Munitsipaalomandis on 93,3 ha kolooniaid, neist valdava enamuse puhul on tegu pindalaga alla ühe hektari, ja vaid nelja omavalitsuse (Tallinna linn, Viljandi vald, Rae vald ja Keila linn) maal ületab pindala viit hektarit. Ebaselge omandiga ja segaomandis on maid kokku 26,74 ha, neist valdav enamus on pindalaga alla ühe hektari. Enim on sellist maad Kastre vallas (10,72 ha), järgnevad alla kolme hektarise pindalaga alad Saue vallas (2,36 ha), Viru Nigula vallas (2,42 ha) ja kaasomand Anija valla ja Horizon Tselluloosi ja Paberi AS vahel (2,83 ha). Avalik õiguslikul maal on Eesti Maaülikoolil 7,14 ha ulatuses karuputke kolooniaid. Riigiomandis on kokku karuputke kolooniaid 481,69 ha. Suurimad maavaldajad on Riigimetsa Majandamise Keskus (269,48 ha), Maa-amet (151,88 ha), Kliimaministeerium (20,47 ha), Transpordiamet (16,68 ha) ja Politsei- ja Piirivalveamet (14,98 ha).

Eraomandis on karuputke kolooniaid teada pindalaga 1872 ha. Neist peaaegu hävinud kolooniaid üksikute taimedega või taimedeta, kuid kontrollimist vajavad kolooniad, on pindalaga 284 ha, väikseid ja kergelt tõrjutavaid kolooniaid 175 ha, keskmise raskusega kolooniaid 829 ha ning raskelt tõrjutavaid kolooniaid 571 ha.

Sihtrühm: ettevõtjad. Lisatakse täpsustus, et keelatud on ka tegevused, mis põhjustavad looduses võõrliikide arvukuse suurenemist või leviku laienemist, aga see võib just olla mõne ettevõtja soov, juhul kui liik ise või sellest valmistatud toode on ettevõttele käibe andjaks. Sellised tegevused aga ohustavad looduskeskkonda ja seega ei saa neid lubada. Samas võib maaomanike ja valdajate kohustus võõrliike tõrjuda anda võimaluse selles valdkonnas maaomanikele teenust pakkuda. Kuna teatud võõrliikide tõrje on keeruline ja töömahukas, võib see olla sellele spetsialiseeruvatele ettevõtetele oluline kuid pigem hooajaline tulu allikas.

Mõju avaldav muudatus: Nahkhiirte ja lindude märgistamise muudatus (eelnõu § 1 punktid 80, 82 ja 109) on positiivne, sest kogu nahkhiirte ja lindude märgistamise tegevused antakse vastutada ja koordineerida ühele asutusele, kes juba täna sisuliselt koordineerib nahkhiirte ja lindude märgistamist (väljastab märgiseid, vaatab läbi märgistuse aruandeid, haldab märgiste taasleidude infot, viib läbi märgistamise koolitusi). Muudatus vähendab bürokraatiat (asutustevahelist kirjavahetust) ja halduskoormust. Muudatuse tõttu kaob lubade süsteem ja Keskkonnaametil vajadus märgistuslube perioodiliselt uuendada, see asendatakse atesteeringuga, mida hakkab koordineerima Keskkonnaagentuur ning tegevus on väiksema halduskoormusega. Samuti kaob vajadus väljastada pidevalt uusi lube I ja II kaitsekategooria linnuliikide püüdmiseks erivahenditega märgistamise eesmärgil. Nahkhiirte ja lindude märgistamise, aruande esitamise, atesteeringu taotlemise ning atesteerimise korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Seaduse § 58² alusel teaduseesmärgil antavad load loomade jälitamiseks, surmamiseks, püüdmiseks ja märgistamiseks (sh raadiosaatja, kiibiga) jäävad endiselt Keskkonnaametile. Need load puudutavad ka suurulukite ja kalade märgistamist, mille korraldamisega ei ole Keskkonnaagentuur varasemalt tegelenud.

Muudatusega sätestatakse ka seaduse tasandil märgistamisega seotud tasuliste teenuste osutamise õiguslikud alused, teenuste liigid ning teenuste alam- ja ülemmäärad. Teistes Euroopa riikides (nt Belgia, Holland, Suurbritannia, Poola, Slovakkia, Tšehhi) on valdav praktika, et märgistamisega kaasnevad märgistajatele erinevad tasud, kuid Eestis on seni kogu tegevust kaetud riigieelarvest. See on aga tekitanud olukorra, kus sugugi kõik märgistajad ei tunnetaks selle tegevusega kaasnevat vastutust – taotletakse luba, kuigi pole plaanis aktiivselt iseseisvalt märgistamist alustada, aruandeid ei esitata (õigeaegselt), märgistamistegevuse lõpetamisel jäetakse märgised tagastamata, märgiste kaotamisest ei anta teada, vaid küsitakse nende asendamiseks uusi jne. Kõik see suurendab halduskoormust ja kulutab asjatult piiratud ressursse. Samuti on tänane keeruline majandusolukord tinginud vajaduse muuta süsteemi, kus märgistamisega seotud kulud on jäänud täielikult riigi kanda. Seejuures on oluline teadvustada, et märgistamine on kas vabatahtlik või teadustööga seotud tegevus, mille korraldamisega kaasnevad riigile töökoormus ja halduskulud. Samas, kuna märgistajad panustavad teadustöösse ja kaudselt vabatahtlikusse seiresse, on Keskkonnaagentuur ka edaspidi valmis tasuma poole märgistega seotud kuludest, teise poole tasub märgistaja. Märgiste tasustamine avaldab osaliselt mõju ka märgistavate isendite arvule kuna suure tõenäosusega väheneb harrastajate hulgas eelkõige lindude märgistamine, mistõttu väheneb ka taasleidudest saadav teave. Samuti võib kaasneda mõju loodusharidusele kuna vabatahtlikes linnujaamades võib väheneda märgistamiste arv ja väheneda seetõttu loodushuviliste külastamine. Riiklikes linnujaamades (Kabli, Pulgoja) jätkub ka edaspidi loodushariduse edendamine, seal külastajate arvu vähenemist ette näha ei ole.

Sihtrühm I: Nahkhiirte ja lindude märgistajad (üle 120). Valdkond ei ole enam jaotunud kahe asutuse vahel, mistõttu muutub märgistajaks saamine ja märgiste väljastamine eraisikule lihtsamaks ja arusaadavamaks, kuna kogu suhtlus käib läbi ühe asutuse. Märgistajatele lisanduvad tasulised teenused on küllaltki olulise mõjuga, sest varasemalt ei ole eksami ja märgiste eest pidanud märgistaja ise tasuma, kulud on katnud riik. Samas ei ole kulutused valdavale osale märgistajatest ülemäära kõrged. Kuna ühte tüüpi märgiseid väljastatakse enamasti sajast märgisest koosneva komplektina, ei ole märgiste soetamine enamikule märgistajatele iga-aastane kulu. Ligikaudu kolme neljandiku tänaste märgistajate prognoositav kulu on alla 50 euro aastas, vaid kümnendiku märgistajate prognoositav kulu on üle 200 euro aastas. Märgiste tasustamisega kaasneb oluline mõju teadustöö tegijatele, kes ei ole käimasolevates teadusprojektides märgiste tasudega arvestanud. Samas Keskkonnaagentuur katab poole märgiste kuludest ja pikaaegsemate teadusprojektide puhul on projekti kirjutajal samuti kohustus arvestada projekti kulude hulka ka võimalikud hinnatõusud (kütusekulu, materjalikulu, palgakulu jne).

Atesteerimise tasu on valdavalt ühekordne. Antud teenuse eest tasumisel on atesteeringu taotlejad põhjalikult kaalunud oma soovi märgistajaks saada ja on seetõttu ka oluliselt motiveeritumad osalema koolitustel ning sooritama eksamit esimesel korral. Seejuures jätkab Keskkonnaagentuur ka edaspidi enda hallatavates linnujaamades uute märgistajate väljaõppe läbiviimist huvilistele tasuta. Hetkel kehtivat märgistamise luba omavate isikute jaoks ei ole tasulisel teenusel atesteeringu taotlemiseks mõju, kuna kehtiv luba loetakse automaatselt atesteerituks ja isik ei pea atesteerimist uuesti läbima ning teenuse eest tasuma.

Sihtrühm II: Keskkonnaagentuuri töötajad. Töökoormuse olulist suurenemist ei kaasne, sest asutus koordineerib sisuliselt juba praegu nahkhiirte ja lindude märgistamise valdkonda. Varasemaga võrreldes võib halduskoormus väheneda, kui kehtestatud atesteerimise tasu tõttu loobuvad sellest juhuslikud huvilised, kes ei plaani hakata iseseisvalt märgistamisega tegelema, vaid tegelevad sellega teiste atesteeritud märgistajate juhendamisel.

Mõju avaldav muudatus: vastutussätetes trahvimäärade, väärteokoosseisude ja menetluspädevuse muutmine (eelnoõ § 1 punktid 86–101).

Ajakohastatud vastutussätted (eriti juriidilise isiku karistusmäärade tõstmine) tagavad õiglasema karistuse ning vastutuse õigusselguse.

Juriidiliste isikute karistusmäärade suurendamine koos väärteokoosseisude täpsustamisega muudab karistuse proportsionaalseks karistusseadustikus sätestatuga ja viib need rohkem kooskõlla rikkumise iseloomuga. Olulist negatiivset mõju see ei tohiks kaasa tuua, kuna uued määrad on kooskõlas muudatustega, mis on toimund majanduses ning elatustaseme kvaliteedis ja on seega ootuspärased. Samuti ei ole põhjust eeldada, et pärast maksimummäärade tõstmist hakatakse neid rohkem määrama.

Maksimaalse võimaliku karistusmäära tõstmine avaldab kindlasti preventiivset mõju, eelkõige sellistele rikkumistele, mis praegu tegevuse kavandamisel n-ö arvestatakse eelarvesse. Sellisteks rikkumisteks on kaitsealal ehitamine, maastiku ümberkujundamine, vaadete avamine raietega. Kirjeldatud tegevuste puhul ei ole sageli võimalik (v.a raied) keskkonnale tekitatud kahju arvutada, kuigi kahju maastiku ilmele võib olla korvamatu. Seega on vaja sätestada piisavalt tõhus karistus, mille rakendamisel rikkumine end ära enam ei tasuks. Keskkonnaameti hinnangul võiks ära hoitavate rikkumiste arv olla 10–15% ringis.

Tiheasustusel puude ebaseadusliku raie menetlemise jätmine üksnes kohaliku valla- või linnavalitsuse pädevusse ei too neile kaasa lisatööd, kuna nad tegelevad juba praegu sellega.

Väärteokoosseisude täpsustamine on positiivse mõjuga, kuna suurendab õigusselgust ja võimaldab inimesel paremini aru saada, mille eest talle täpsemalt karistus on määratud.

Sihtrühm: seaduse nõuete rikkujad. Viimaste aastate menetluste statistikale tuginedes on see keskmiselt paarsada inimest aastas.

Mõju avaldav muudatus: kohaliku omavalistuse tasandi looduskaitse sätete täpsustamine (Punktidega 58-61).

Sihtrühm I: maaomanikud

Sihtrühm II: KOV ametnikud

Lage- ja veerraie sättel ei ole mõju, kuna tegemist muudatusega, mis jätab kehtima tänase regulatsiooni.

Täiendusel, mis annab õigusliku aluse ja kohustuse KOVile kinnisasja omandamiseks ei ole otsest olulist mõju, kuna kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavaid loodusobjekte on Eestis suhteliselt vähe, kokku 24 (seisuga 31.12.2022) ja nende kaitsekord (piiranguvöönd) ei ole selline, mis oluliselt piiraks kaitsealale jääva kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist, mis on eeltingimuseks lisatud sätte rakendumisel. Võimalik positiivne mõju on maaomanikele, kuna tagatud on nende võrdne kohtlemine sõltumata sellest, milline haldusorgan loodusobjekti kaitse alla võtab.

§ 45 täpsustus tiheasustusala puude raie osas ei muuda olemasolevat regulatsiooni, aga sellel on positiivne mõju, kuna tagab, et säte oleks üheselt mõistetav ja seega välistab erinevast tõlgendusest tulenevad probleemid.

Raieloa andmise volitusnormi täpsustamisel õigusega määrata raiete tõttu tekkiva kahju või ökosüsteemiteenuse vähenemise hüvitamiseks asendusistutuskohustus on positiivne mõju keskkonnale ja linnaloodusele. Samas ei ole sellel olulist mõju maaomanikule, kuna ka täna määratakse üldjuhul raieloa andmisel asendusistutuskohustus, aga kuna see võib piirata põhiseaduslikke põhiõigusi, on vajalik, et seadus annaks KOV-le asendusistutuskohustuse määramiseks sõnaselge õiguse.

Volituse lisamine, mis annab KOV-ile õiguse ja pädevuse kehtestada haljastuse inventeerimise kord ning kinnistuomaniku kohustus enne kavandatavat ehitustegevust nõuetekohaselt haljastus inventeerida omab positiivset mõju keskkonnale, kuna annab kohalikule omavalitsusele parema võimaluse planeerida elurikkust säilitavat ja suurendavat, kaitsealuseid liike kaitsvat haljastust ja tagada ohutut ja keskkonnasäästlikku ehitustegevust. Täna tulevad sellised kohustused erinevatest rahvusvahelistest kokkulepetest ja seadustest, kuid seadusandja ei ole andnud kohalikule omavalitsusüksusele nende kohustuste täitmiseks sõnaselget volitust, seega on sellel sättel positiivne mõju ka KOV töökorraldusele, kuna annab selged ja ühesed suunised.

Mõju avaldav muudatus: §50 lõike 2 kohase nn automaatse püsielupaiga regulatsiooni täiendamine võimalusega, et püsielupaik ei moodustu pesapuu ümber, kui pesa on tehtud pärast seda, kui alal on rahva tervise või ohutuse huvides antud luba tegevuseks, mille realiseerimist püsielupaiga piirangud välistavad.

Sihtrühm I: Arendajad ja arendustega seotud ametnikud. Mõju on positiivne, kuna annab kindluse, et teatud oluliste arenduste korral ei saa peale tegevusloa väljastamist alale rakendada looduskaitse piiranguid, mis välistavad planeeritud tegevuse. Seega ei ole vajalik planeerimis-, loastamis-, kooskõlastus- jms protsesside korduv läbiviimine ja sellest tulenev arenduse viibimine, peatumine või üldse ellu viimata jäämine.

Mõju looduskeskkonnale võib olla negatiivne, kuna ajakohased liigid on Eestis ohustatud ja kriitilises seisundis olevate liikide puhul on iga isendi ja elupaiga kaitse äärmiselt oluline ning alternatiivsete kaitsemeetmete rakendamine ei pruugi olla piisav.

6.1.1. Vähese või marginaalse mõjuga muudatused

Eelnõu § 1 punktiga 2 täpsustatakse püsielupaiga mõistet. Kuna praktikas sätet selliselt juba tõlgendatakse ja rakendatakse, aitab muudatus vältida tarbetuid vaidlusi ja on seega positiivse mõjuga. Muudatus ei too automaatselt kaasa uusi piiranguid väljaspool kaitseala, hoiuala või püsielupaika, seega ei ole sellel ka otsest mõju.

Eelnõu § 1 punktiga 3 täiendatakse § 7 lõiget 1, lisades kaitse alla võtmise eelduste loetelu „tähtsus ökosüsteemide sidususe tagamisel“. Sellisel täiendusel on positiivne mõju looduskeskkonnale, kuna annab parema võimaluse tagada ohustatud taime- ja loomaliikide levimis- ja sigimisvõimalused ökosüsteemide vahel ning aitab vältida loodusala asurkondade geneetilist vaesestumist.

Eelnõu §1 punktiga 26 ja 27 täpsustatakse sõnastust ja luuakse õigusselgus, et kohaliku tähtsusega loodusobjekti kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise õigus on kohalikul omavalitsusel. Muudatusega kaasnevaid mõjusid ei ole, kuna ka siiani on tõlgendatud, et kohalikul omavalitsusel on see õigus olemas. Samuti ei kaasne mõjusid seadusesse lisatava võimalusega koostada kaitsekorralduskava ka ranna ja kalda kaitse korraldamiseks, kuna tegevuskava kehtestamine ei too automaatselt kaasa piiranguid. Tegevuskavaga antakse ülevaade olemasolevast olukorrast ja ohuteguritest ning seatakse eesmärgid ja kirjeldatakse võimalikud meetmed nende saavutamiseks.

Eelnõu § 1 punktidega 38, 40, 41, 44, 48, 54 ja 57 jäetakse LKSist välja veekaitsevööndit puudutavad sätted, mis kordavad veeseaduses sätestatud. Muudatus ei too kaasa sisulist mõju, kuid eri seadustes dubleerimise vähendamine muudab õigusruumi selgemaks ja üheselt mõistetavaks.

Eelnõu § 1 punktidega 39 ja 41 täpsustatakse nende sätete sõnastust, mis reguleerivad ehituskeeluvööndi ja piiranguvööndi arvestamist üleujutusala ja kaldaastangu korral. Praktikas on vööndite arvestamise lähtejoont arvestatud astangu ülaservast ja see ei muutu, kaldaastangut puudutava sättega tagatakse õigusselgus. Sõnastuse täpsustus ei too kaasa märkimist väärt mõjusid, kuna praktikas on seaduse rakendaja sätteid nii viisi ka kohaldanud. Regulatsiooni muutmisel üleujutusosalal on mõningane mõju, sest edaspidi ei liideta piiranguvööndi ja ehituskeeluvööndi puhul enam korduva üleujutusega alale terves ulatuses vööndi laiust.

Eelnõu § 1 punktis 42 termini „veehoidla“ asendamine terminiga „tehisjärv“, mõju puudub, kuna parandatakse üksnes veeseaduse muudatusega ekslikult sisse jäänud termin.

Eelnõu § 1 punktis 46 linna mõiste täpsustamine ei mõjuta senist tegevust.

Eelnõu § 1 punktide 51 ja 52 muudatused. Veeliiklusrajatise mõiste täpsustamine ei too kaasa olulist mõju, kuna ka seni on tõlgendatud seda LKSi mõistes üksnes veeliiklust reguleeriva rajatisena. Mõju looduskeskkonnale on positiivne, kuna vähendab segadust ja välistab võimaluse, et ekslikult kavandatakse planeeringuga suurema keskkonnamõjuga veeliiklusrajatisi, näiteks paadikanaleid ja -sildu, mõju põhjalikult kaalumata. Samuti on puhtalt tehniline muudatus mõiste „hüdromeetria teenistus“ asendamine mõistega „hüdromeetria jaam“. Mõiste „hüdromeetria teenistus“ ei ole enam kasutusel, kuna selliseid teenistusi ei ole olemas.

Eelnõu § 1 punktis 60 tiheasustusalal üksikpuude ja nende osade raiumise nõuete täpsustamine ei too kaasa olulist mõju, kuna ka seni on omavalitsused käsitanud puude raiena ka nende osade eemaldamist ning väljastanud selleks lube. Mõningane tõus KOV-de töökoormuses võib tekkida täiendusega, millega antakse neile väljapool tiheasustusala elamumaal raie reguleerimise võimalus. Aga see ei ole suur, kuna elamumaadel reeglina ei ole ulatuslikke metsaga alasid.

Sätte mõju looduseskeskkonnale on positiivne, kuna väheneb risk, et asulates kärbitaks oskamatult või põhjendamatult puid ning välistatakse elamumaadel puude kontrollimatud raied.

Eelnõu § 1 punktis 62 isendi definitsiooni ühtlustamine ei too kaasa olulist mõju, kuna juba praegu tõlgendab KeA kodumaiste liikide isendite tehingute üle järelevalvet tehes LKSi § 47 lõikes 1 sätestatud definitsiooni laiemalt ehk äratuntava osa all mõistetakse ka toodet.

Eelnõu § 1 punktiga 66 jäetakse LKSi § 55 lõikest 2 välja täiendus, et sätestatud erand kehtib üksnes imetaja kohta. Mõju praktiliselt puudub, kuna kõnealust erandit kasutatakse väga harva ja selle rakendamisel ei saa teha vahet, millise loomarühmaga on tegemist, ega ole põhjendatud seda rakendada üksnes imetajate korral.

Eelnõu § 1 punktidega 67 ja 79 täpsustatakse Loodusdirektiivist ja Linnudirektiivist tuleneva erandi sõnastust. Muudatusel ei ole olulist mõju, kuna tegemist on sõnastuse korrigeerimisega viies selle paremini vastavusse direktiivide sõnastusega. Positiivne mõju on seotud sellega, et on üheselt selge, millised on erandite tegemise alusel ja neid ei pea kaudselt, erinevate kohtuotsuste abil tõlgendama.

Eelnõu § 1 punktiga 68 lisatakse LKSi § 55 lõikesse 4 viide, et ka I kategooria looma surmamise korral tuleb sellest kirjalikult teatada Keskkonnaametile ühe tööpäeva jooksul (praegu on see nõue üksnes II ja III kategooria looma surmamise korral). Mõju puudub, kuna tegemist on ekslikult välja jäänud viitega, mida on aga ka seni rakendatud.

Eelnõu § 1 punktiga 69 jäetakse § 55 lõike 6¹ punktist 2 välja ekslik viide kehtetule lõikele ja asendatakse see korrektse viitega, on tehniline muudatus ega too kaasa mõjusid.

Eelnõu § 1 punktiga 71 mittekaitsealuse looma tapmist reguleeriva sätte kehtetuks tunnistamine ei too kaasa mõju, kuna sama on reguleeritud loomakaitseaduses.

Eelnõu § 1 punktides 72 ja 84 ajakohastatakse üksnes viidet Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 1007/2009 hülgetoodetega kauplemise kohta, seega mõju puudub.

Eelnõu §1 punktiga 77 muudetakse §58 lõiget 1 täpsustades sarnaselt võõrliikidega ka kodumaiste liikide võõrsilt sissetoodud elusate isendite loodusesse laskmise mõistet. Sätel on positiivne mõju looduseskeskkonnale, kuna aitab tagada, et loodusesse ei satuks väljastpoolt Eestit pärit taimeisendeid, sh nii rohttaimi kui puittaimi, kuna võõrsilt pärit genotüüpide levik põhjustab kohaliku geneetilise ressursi vaesumist.

Eelnõu § 1 punktis 78 kaitsealuste isendite loodusest korjamise korra täpsustamine ei too kaasa olulist mõju. Vähesel määral võib mõju olla positiivne, kuna vähendab töökoormust. Praegu küsitakse teaduseesmärgil kaitsealuste liikide isendite loodusest eemaldamiseks alati Keskkonnaametilt luba. Täpsustuse tulemusena võiks tulevikus teatud koguses III kaitsekategooria taimi, seeni ja selgrootuid teaduseesmärgil korjata ilma loata. See ei avaldaks negatiivset mõju looduseskeskkonnale, kuna LKSi § 55 lõike 8 kohaselt on see juba praegu lubatud.

Eelnõu § 1 punktis 81 loomaliigi isendi jälitamise, surmamise, püüdmise ja märgistamise korra täpsustamise mõju ei ole oluline, kuna muudatusega viiakse säte vastavusse selle algse mõttega, mida on praktikas juba ka järgitud. Mõningal määral võib väheneda Keskkonnaameti töökoormus nende lubade väljastamisel, mida siiski on varem taotletud.

Eelnõu §1 punktiga 83 tehtav muudatus abitude loomade regulatsioonis ei too kaasa olulisi muudatusi, kuna täpsustab mõisteid ja viib seaduse kooskõlla juba täna rakendatava praktikaga.

Eelnõu § 1 punktis 85 täpsustatakse kohaliku omavalitsuse pädevust LKSi alusel riikliku järelevalve tegemisel ja sellega olulist mõju ei kaasne, kuna tegemist ei ole sisulise muudatusega, täpsustatakse vaid normi. Pigem on mõju positiivne, kuna LKSi kehtiv sõnastus ja viide keskkonnajärelevalve seadusele, mida järgides ei saa üheselt aru, millistele juhtudele LKSi § 70² lõikes 2 viidatud on, asendatakse viitega konkreetsetele LKSi sätetele, mille alusel kehtestatud õigusaktide nõuete täitmise üle teeb järelevalvet kohaliku omavalitsuse üksus või asutus.

Eelnõu § 1 punktiga 108, millega muudetakse loodusobjektile tekitatud kahju määrade suurus, olulist mõju ei kaasne, kuna uued määrad viiakse kooskõlla muudatustega, mis on toimund majanduses ning elatustaseme kvaliteedis ja on seega ootuspärased.

6.2. Jahiseaduse muudatused (§ 2)

Mõju avaldav muudatus: jahiseaduse vastutussätete muudatused. Muudatused suurendavad õigusselgust, eriti Keskkonnaameti tegevusvaldkonnas, ja on suure positiivse mõjuga keskkonnale.

Jahilubade väljastamine elektrooniliselt muudab lubade väljastamise, täitmise, tagastamise ja säilitamise lihtsamaks, läbipaistvamaks, kontrollitavamaks ning säästlikumaks. Oluliselt paraneb kontroll ebaseadusliku jahipidamise üle.

Gaasirelvade kasutuselevõtul on positiivne mõju, kuna nende kasutamine on ohutum ja võimaldab reageerida paremas kooskõlas ründe iseloomuga. Lisakulu gaasirelvade kasutuselevõtt kaasa ei too, kuna need on oluliselt odavamad kui tulirelvad. Samuti ei lisandu kulu väljaõppele, kuna seda saavad korraldada KeA inspektorid ise.

Sihtrühm I: Keskkonnaameti inspektorid ja ametnikud. Trahvimäärade ja keskkonnale tekitatud kahju määrade tõstmine mõjutab Keskkonnaameti töökorraldust positiivselt, aitab tõhusamalt teha menetlustoiminguid ja samuti toimib see heidutusmeetmena ning annab seega märgatava positiivse tulemuse. Trahvimäärade suurendamine tagab õiglasema karistuse ja annab ka märku, millised rikkumised on enim taunitavad. Trahvimäärade ja keskkonnakahju määrade suurendamine mõjub ka preventiivse heidutusmeetmena ja Keskkonnaameti hinnangu kohaselt võivad rikkumised väheneda kuni 10%. Keskkonnale tekitatud kahju määra tõstmine annab õiguse alustada teatud ulukite ebaseadusliku küttimise korral kriminaalmenetluse, mis omakorda laiendab võimalusi selgitada välja süüdlasi

Elektrooniline jahilubade infosüsteem muudab jahilibad taotlemise ja andmise lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Lisaks mõjutab sama positiivselt ka Keskkonnaameti töökorraldust positiivselt, võimaldades operatiivsemalt ja tõhusamalt menetleda ebaseaduslikku jahipidamist.

Kaasnev mõju: keskkonnakahju määrade tõstmine mõjub samuti ulukeid väärtustavalt, andes selgelt märku, et riik hindab kõrgelt jätkusuutlikku ja reguleeritud jahipidamist kõigile ulukitele. Senised tagasihoidlikud ja jahiulukite tegelikule väärtusele mittevastavad keskkonnakahjud on eriti tugevas kontrastis kalapüügiseaduses kehtestatud kahjumääradega, näiteks kalapüügile seatud tingimuste rikkumise korral võivad need kordades ületada

jahiulukite kahjumäärasid (üks keeluajal keelatud vahendiga püütud lõhekala kahjumäär on 900 eurot, põdra ebaseadusliku küttimise kahjumäär on 400 eurot). Seetõttu loob jahiseaduse alusel kehtestatud kahjumäärade tõstmine õigluse ka võrreldes teiste liikide kahjumääradega.

Keskkonnale tekitatud kahju määrade tõstmine tagab, et ulukite ebaseaduslik küttimine tulu saamise eesmärgil ei ole majanduslikult kasulik. Paraneb ka ulukite looduslik asurkond.

Keskkonnakahju sissenõudja märkimine seadusesse täpsustab kehtivat korda.

Jahilubade väljastamine muutub kvaliteetsemaks, sest Keskkonnaamet saab nende menetlemist kontrollida reaalajas.

Sihtrühm II: Keskkonnaagentuuri ulukiseirespetsialistid. Jahilubade elektrooniline infosüsteem koondab ja säilitab küttimis- ja vaatlusandmeid, mis on ulukiseire olulised sisendid. Juba katseprojekti käivitamise ja testimise käigus paranes andmete laekumine oluliselt..

Sihtrühm III: jahimehed.

Keskkonnaameti kehtestatud lisapiirangute rikkumise eest vastutuse lisamine jahiseadusesse on olulise positiivse mõjuga seaduskuulekusele. Jahipidamisel on oluline järgida mitte ainult jahiloal lubatud ulukiliigi tabamist, vaid paljude liikide korral on oluline järgida ka täpsustatud piiranguid uluki valikul ja küttimise korraldamisel, et jahipidamine oleks jätkusuutlik ning hetkeoludele vastav. Keskkonnaameti kehtestatud lisapiirangute ja lisatingimuste rikkumise vastutussätte lisamine annab jahimeestele selguse tegevuste lubatavusest ja võimaldab piirangute sihilikke rikkujaid vastutusele võtta.

Jahilubade menetlemine elektroonilise infosüsteemi kaudu on jahimehele säästlikum. Ära jäävad lubade väljaandmise ja tagastamisega seotud sõidu- ja ajakulu. Jahimehe jaoks muutub lubade väljastamise süsteem läbipaistvamaks, sest ta näeb ka teisi tema jahipiirkonnas väljastatud jahilubasid. Jahipidamine muutub ohutumaks, sest jahimees näeb, kellele, mis ajaks ja kuhu on jahiload väljastatud. Jahilubade elektrooniline infosüsteem täna juba töötab. Täna on süsteemiga vabatahtlikult ühinenud 85% jahipiirkonna kasutajatest.

6.5. Haldus- ja töökoormuse muutus

Planeeritud muudatuste mõjul väheneb kokkuvõttes avaliku sektori töökoormus. Positiivne mõju on ka Keskkonnaametile, kus töökoormus peaks vähenema loodushoiutoetuse maksmise korra lihtsustumisel, kaitsealuste isendite loodusest korjamise korra ja teiste liigikaitse sätete täpsustumisel ning jahilubade elektrooniliseks muutumisel. Samuti vähendab töökoormust vastutussätete korrastamine, mis suurendab õigusselgust ja seega muudab järelevalve selgemaks ning tõhusamaks. Üksikute sätete, nagu pärandniitude kaitse korraldamise muudatused võivad vähesel määral suurendada Keskkonnaameti ametnike töökoormust, aga tegemist on ajutise ja väikese töökoormuse tõusuga. Seega summaarselt ei suurene muudatuste jõustumisel töökoormus ja tulude ning kulude suhe on samas suurusjärgus või pigem positiivne.

Kodanike ja ettevõtjate halduskoormus oluliselt ei muutu või pisut väheneb. Loodushoiutoetuse maksmise korra lihtsustamisel väheneb mõningal määral toetuse taotleja halduskoormus.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevus, eeldatavad tulud ja kulud

Arendus- ja halduskulude vahendid on planeeritud riigieelarve ja riigi eelarvestrateegia

summade hulgas.

Trahvimäärade ja keskkonnakahju määrade tõstmisega võib kaasneda rahaline tulu. Selle ulatust prognoosida on raske, kuna loodetavasti on määrade tõstmisel ka preventiivne mõju ehk rikkumised hoopis vähenevad.

Seadusemuudatustega kohalikule omavalitsusüksusele antavad sõnaselged volitused erinevate kohustuste täitmiseks mõjutavad positiivselt KOV töökorraldust ja vähendavad kokkuvõttes töökoormust.

8. Rakendusaktid

Seadusemuudatusega kaasneb järgmiste rakendusaktide muutmine:

- 1) Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määrus nr 69 „Kaitstava loodusobjekti või kaitsmata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad“;
- 2) Vabariigi Valitsuse 23.05.2013 määrus nr 79 „Jahiuluki ebaseadusliku hukkamise või jahiuluki elupaiga hävitamise või kahjustamisega keskkonnale tekitatud kahju arvestamise alused ja kahjumäärad“;
- 4) keskkonnaministri 1. juuni 2006. a määrus nr 62 „Loodushoiutoetuse taotlemise, taotluse läbivaatamise ja toetuse maksamise kord, nõuded toetuse maksmiseks, toetuse määrad ning toetuse tagasinõudmise kord“;
- 5) kliimaministri määrus „Hävitamiskohustusega võõrliikide nimekirj“;
- 6) Vabariigi Valitsuse 08.07.2004 määrus nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks, ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“;
- 7) Kliimaministri määrus „Nahkhiirte ja lindude märgistamise, aruannete esitamise, atesteeringu taotlemise ning atesteerimise kord“;
- 8) Keskkonnaministri 02. veebruari 2022. a määruse nr 7 „Keskkonnaagentuuri põhitegevusega seotud tasuliste teenuste loetelu ja tasumäärad“ muutmine“;
- 9) Keskkonnaministri 19. juuni 2015. a määruse nr 36 „Keskkonnaagentuuri põhimäärus“ muutmine

Täiendatud on LKSi § 77 lõike 1 volitusnormi sõnastust, et lisaks loodusobjektile tekitatud kahju hüvitamise korrale ja määradele saaks valitsus kehtestada ka keskkonnale tekitatud kahju ulatuse ning kahju hüvitamise arvestamise alused. Muudatus on vajalik, et oleksid selged põhimõtted, millal keskkonnale on kahju tekitatud ja kuidas keskkonnale tekitatud kahju määra arvestada. LKSi § 77 lõikes 3 on sätestatud alused, millisel juhul tekitatakse loodusobjektile kahju ning samuti on samas paragrahvis kehtestatud loodusobjektile tekitatud kahju alam- ja ülemmäärad (eelnõus on loodusobjektile tekitatud kahju hüvitamise alam- ja ülemmäärad kavandatud §-s 77¹). Volitusnormi alusel antavas määruses täpsustatakse loodusobjekti tüübiti seaduses nimetatud kahju tekitamise alused (vajaduse korral ka kahju tekitamise viisid) ja millises ulatuses kahjustatud loodusobjekt loetakse hävinenuks. Määratakse põhimõtted, kui on vaja kindlaks teha kahjustatud isendite arvu või mõõtmeid (nt puu tüve mõõtmiseks keskkonnakahju arvutamisel). Samuti kahju tekitamise määramise erisused, kui kahjustatakse või hävitatakse näiteks linnumune, kaitsealuse loomaliigi pesa või loom tiinus-, imetamis- või pesitsusajal. Muudatus on kooskõlas põhiseaduse § 113 põhimõtetega: LKSi on sätestatud või sätestatakse tekitatud kahju hüvitamiseks kohustuslikud elemendid, nagu isik, kes on kohustatud kahju hüvitama (muudatus § 77 lg-s 2¹, õigusvastaselt kahju tekitanud isik), tegevused, mille eest võib kahju hüvitamist nõuda (LKSi § 77 lg 3), kahju hüvitamise määrad (LKSi § 77 lg-d 4–10¹, eelnõus § 77¹), kes võib kahju hüvitamist nõuda (LKSi § 77 lg 2, KeA) ja nõude esitamise kord (LKSi § 77 lg 2, hagi esitamine kohtule), kahju tekitamise eest

väljamõistetud hüvitise saaja (LKSi § 77 lg 2, riik), kahju tekitamise eest väljamõistetud hüvitise maksmise kord ja tähtpäev (LKSi § 77 lg 2, kohtu otsuse alusel).

LKSi § 77 lõike 1 kohane volitusnorm jääb oma asukohta, mistõttu jääb Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määrus nr 69 „Kaitstava loodusobjekti või kaitsmata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad“ kehtima kuni muutmiseni või uue kehtestamiseni.

Rakendusaktide kavandid on lisatud seletuskirjale.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldises korras, välja arvatud § 1 punktid 10, 30 ja 34, mis jõustuvad 2030. aasta 1. jaanuaril, et tagada vajalik ülemineku aeg.

Seadusega kavandatud muudatused on enamjaolt kehtivaid nõudeid täpsustavad, seega ei ole vaja muudatuste jõustumiseks pikemat kohanemisaega. Eelnõus on kavandatud ka muudatused, mis toovad kaasa vajaduse muuta rakendusakte. Rakendusaktide eelnõusid on kavandatud menetleda samal ajal seaduse eelnõu menetlusega.

10. Eelnõu kooskõlastamine

20.04.2020 esitati eelnõu esimest korda eelnõude infosüsteemi (EIS; toimiku number 20-0469) kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Maaeluministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile. Samuti saadeti sellekohane info Eesti Linnade ja Valdade Liidule ning järgmistele huvirühmadele: Eesti Keskkonnaühenduste Koda, Eesti Erametsaliit, Eesti Jahimeeste Selts, Eesti Turismifirmade Liit, Eesti Orhideekaitse Klubi, Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit, Eesti Mesinike Liit, Eesti Laevaomanike Liit, Eesti Sadamate Liit.

Kokku laekus ligi 150 ettepanekut ja kommentaari 33 asutuselt ja ühingult. Justiitsministeeriumi ja Kaitseministeeriumiga on toimunud põhjalikud läbirääkimised muudatusettepanekute üle. Teistel on võimalik saada tagasisidet enda esitatud ettepanekute ja kommentaaride kohta EISist. Lisaks on huvigruppidega (Maaeluministeerium, MTÜ Eesti Erametsaliit, MTÜ Eesti Metsa Abiks, Eesti Ornitoloogiaühing, Riigikogu metsanduse toetusrühm, Eesti Keskkonnaühenduste Koda, Toila Vallavalitsus, Eesti Seisukoorte Koolitusklubi MTÜ) toimunud kohtumiste ja arutelude käigus neid teemasid käsitletud ja tollase KeMi seisukohti tutvustatud.

Laekunud ettepanekud ja nendega arvestamise või arvestamata jätmise info ning sellekohased selgitused lisati seletuskirja lisa olevasse märkustega arvestamise tabelisse.

Valitsuse vahetuse tõttu esitati eelnõu (koos seletuskirja ja selle lisaks oleva tabeliga, kus olid kajastatud eelmise kooskõlastuse märkused) 02.07.2021 uuesti EISi kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Maaeluministeeriumile. Märkustega kooskõlastasid eelnõu Justiitsministeerium, Rahandusministeerium, Maaeluministeerium. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ei kooskõlastanud.

Kokku laekus ligi 100 ettepanekut ja kommentaari 16 asutuselt ja ühingult. Justiitsministeeriumi, Kaitseministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga ning Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu ning Eestimaa Looduse Fondiga on toimunud arutelud ja läbirääkimised muudatusettepanekute üle.

Eelnõu ja seletuskiri esitati 01.11.2022 enne Vabariigi Valitsusele esitamist veelkord kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Maaeluministeeriumile,

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Kaitseministeeriumile. Kaitseministeeriumil märkusi ei olnud. Teiste ministeeriumite märkuste põhjal on täiendatud seletuskirja ja märkustega arvestamise tabelit. Eelnõus on tehtud normitehnilisi parandusi. Rahandusministeeriumi ettepanekut ei ole märkustega arvestamise tabelis kajastatud, kuna muudatused on eelnõust välja jäetud ja esitatud Riigikogu menetluses oleva elektrituruseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (696 SE) juurde. Justiitsministeeriumi ettepanekul ei olnud eelnõus esitatud kujul Keskkonnaametile jälgimisseadmetiku kasutamise õiguse andmine põhjendatud ja sätted on eelnõust välja jäetud.

Kolmandat korda esitati eelnõu 12.08.2024 EIS-i kaudu (Toimiku nr: [24-0810](#)) kooskõlastamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Justiitsministeeriumile ja Kaitseministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks järgmistele huvirühmadele:

Eesti Linnade ja Valdade Liit, Eesti Keskkonnaühenduste Koda, Eesti Erametsaliit, Eesti Jahimeeste Selts, Eesti Orhideekaitse Klubi, Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Notarite koda, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eesti Looduskaitse Selts, Eesti Loodusturismi Ühing, Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Loodushoiu Keskus

Kooskõlastuselt laekus tagasiside 40 asutusel ja isikult, kokku umbes 400 ettepanekut ja märkust.

Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ning Rahandusministeerium ei kooskõlastanud eelnõud. Välja toodud punktid on arutatud läbi kahepoolsetel kohtumistel ja lahendatud eelnõu täpsustuse ja/või täiendavate selgitustega ning info selle kohta edastatud ka e-kirjaga.

Teised ministeeriumid kooskõlastasid eelnõu märkustega (Kaitseministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Justiitsministeerium) või märkusteta (Haridus- ja Teadusministeerium).

Laekunud ettepanekud ja nendega arvestamise või arvestamata jätmise info ning sellekohased selgitused lisati seletuskirja lisa olevasse märkustega arvestamise tabelisse.

Eelnõu esitatakse EIS-i kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile. Kuna pärast teiste ministeeriumitega kooskõlastamist on eelnõud muudetud ja täiendatud, esitatakse see kooskõlastamiseks ka Kaitseministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile, Rahandusministeeriumile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile. Samuti on eelnõu saadetud arvamuse avaldamiseks huvigruppidele.